

Lapsen etu koulujen sulkemista käsittelevissä mielipidekirjoituksissa koronapandemian aikana

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Susanna Polvi

14.8.2023
Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Susanna Polvi

Otsikko: Lapsen etu koulujen sulkemista käsittelevissä mielipidekirjoituksissa koronapandemian aikana

Ohjaaja: VTT Tuula Kaitsaari

Sivumäärä: 69 s., 13 liites.

Päivämäärä: 14.8.2023

Maaliskuussa 2020 Suomessa todettiin poikkeusolot koronavirustilanteen vuoksi ja tehtiin päätös koulujen sulkemisesta epidemian hillitsemiseksi. Tässä tutkielmassa tarkastellaan, miten lapsen etu tulee esiin koulujen sulkemista käsittelevissä mielipidekirjoituksissa koronaviruspandemian aikana. Tavoitteena on selvittää, miten lapsen etua perustellaan ja millaisia vaikutuksia koulujen sulkemisella nähdään olevan lasten kannalta. Lisäksi tutkitaan, muuttuuko suhtautuminen lapsen etuun syksyn 2020 aikana verrattuna kevääseen 2020.

Tutkielma pohjautuu lapsen etua ja lasten oikeuksia käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen sekä koulujen sulkemisen vaikutuksia koskevaan tutkimustietoon. Tutkimuksen menetelmänä on laadullinen sisällönanalyysi. Tutkimuksen aineisto muodostuu Helsingin Sanomissa keväällä 2020 ja syksyllä 2020 julkaistuista mielipidekirjoituksista. Aineistossa on mukana kaikkiaan 90 mielipidekirjoitusta.

Tutkimuksen tulosten perusteella lapsen etu on voinut toimia argumenttina sekä koulujen sulkemisen kannattamiselle että vastustamiselle etenkin koronakriisin alkuvaiheessa. Voidaan arvioida, että tutkimustiedon lisääntyminen lasten vähäisestä riskistä sairastua koronan vakavaan tautimuotoon sekä kokemukset koulujen sulkemisen haittavaikutuksista ovat vahvistaneet käsitystä siitä, ettei koulujen sulkeminen ole ollut lapsen edun mukainen toimenpide. Toisaalta aineistosta tulee kuitenkin esiin, että koulujen sulkemisella on ollut myös positiivisia vaikutuksia esimerkiksi neurokehityksellisistä häiriöistä tai koulukiusaamisesta kärsivien lasten kannalta.

Koulujen sulkemisen vaikutuksia arvioitaessa aineistossa keskeiseksi teemaksi nousee etenkin lasten eriarvoisuuden lisääntyminen. Aineiston perusteella lasten yhdenvertaisuuden toteutumisessa on ollut suurta vaihtelua eri koulujen ja paikkakuntien välillä. Lisäksi tilanteen haastavuutta on lisännyt se, että samanaikaisesti, kun koulut sulkeutuivat, myös oppilashuollon erilaisten tukitoimien saatavuus heikentyi. Mahdollisten tulevien poikkeusolojen varalta on hyödyllistä, että koronakriisin ajalta saadut kokemukset arvioidaan huolellisesti, jotta voidaan pyrkiä ennaltaehkäisemään erilaisia haittavaikutuksia ja osataan kohdistaa tukea heikoimmassa asemassa oleville lapsille.

Avainsanat: koulut, mielipidekirjoitukset, koronapandemia, lapsen etu

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Lasten oikeudet ja lapsen etu	7
2.1	YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus ja lapsen edun periaate	7
2.2	Lapsen edun käsite ja sen kritiikkiä	9
2.3	Lapsivaikutusten arviointi päätöksenteossa	13
3	Koulujen sulkeminen koronan rajoituskeinona	16
3.1	Koulujen sulkeminen lapsen oikeuksien näkökulmasta	16
3.2	Koulujen sulkemisen vaikutukset lapsiin	17
3.3	Kokemuksia koulujen sulkemisesta muualla maailmassa	21
4	Tutkimusasetelma	24
4.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	24
4.2	Tutkimusaineiston kuvaus	24
4.3	Tutkimusaineiston analysointi	27
4.4	Tutkimusaineiston luokittelu	29
4.5	Tutkimuseettinen tarkastelu	30
5	Tutkimustulokset	33
5.1	Perusteluita koulujen sulkemisen kannattamiselle tai vastustamiselle	33
5.2	Koulujen sulkemisen seuraukset	38
5.3	Muutokset lapsen edun näkemyksissä	45
6	Yhteenveto ja johtopäätökset	52
	Lähteet	59
	Liite 1 Aineistolistaus	70

1 Johdanto

Pro gradu -tutkielmani aiheena on lapsen etu koulujen sulkemista käsittelevissä mielipidekirjoituksissa koronaviruspandemian aikana Suomessa. Hallitus totesi 16.3.2020 yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi. Viruksen leviämisen estämiseksi tehtiin päätös koulujen, oppilaitosten, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sulkemisesta ja lähiopetuksen keskeyttämisestä tietyin poikkeuksin (Valtioneuvosto 2020a). 29.4.2020 hallitus päätti rajoitusten asteittaisesta purkamisesta ja kouluissa palattiin takaisin lähiopetukseen porrastetusti 14.5.2020 alkaen. Hallitus perusteli tätä sillä, että epidemiologisen arvion mukaan koulujen sulkemiselle ei ollut enää perusteita, sillä lasten rooli tartuntojen levittäjinä ei ole samankaltainen kuin aikuisilla (Valtioneuvosto 2020b). Syksyllä 2020 alakouluikäiset jatkoivat pääasiassa lähiopetuksessa normaaliin tapaan, mutta osa yläkouluikäisistä ja toisen asteen opiskelijoista joutui edelleen takaisin etäopetukseen paikallisen koronatilanteen heikentyessä.

Tutkielmassani käyn läpi Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksia liittyen koulujen sulkemiseen. Menetelmänä käytän laadullista sisällönanalyysiä. Tutkielmani pohjautuu pääasiassa lapsen etua ja lasten oikeuksia käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen sekä koulujen sulkemisen vaikutuksia koskevaan tutkimustietoon. Haluan selvittää, miten lapsen etua kirjoituksissa perustellaan ja millaisia vaikutuksia koulujen sulkemisella nähdään olevan lasten kannalta. Aineistoni muodostuu keväällä 2020 ja syksyllä 2020 julkaistuista kirjoituksista. Syyslukukauden 2020 ajalta kootun aineiston perusteella on tarkoitus arvioida, muuttuuko suhtautuminen lapsen edun näkökulmaan sitä mukaa, kun saadaan enemmän tutkimustietoa sekä itse taudista että myös käytännön kokemusta siitä, millaisia vaikutuksia koulujen sulkemisella on lapsiin ollut. Mielestäni on myös kiinnostavaa tarkastella mielipidekirjoitusten kautta niin opettajien kuin vanhempienkin ensihavaintoja etäopetuksen vaikutuksista suhteessa myöhemmin saatuun tietämykseen.

Lapsen etu voi toimia argumenttina sekä koulujen sulkemisen puolesta että sitä vastaan. Siinä tilanteessa, kun hallitus teki päätöksen sulkea koulut, oli vielä rajoitetusti saatavilla tietoa itse taudista ja siitä, miten vaarallinen se voisi olla lapsille. Voidaan siis ajatella, että lapsen edun mukaista on ollut suojella myös lapsia tartunnan saamiselta. Tosin koronakevään 2020 jälkeen tehdyn selvityksen mukaan koulujen sulkemisella oli vain vähäisiä vaikutuksia lapsilla todettujen koronatartuntojen määrään (THL 2020). Lisäksi kevään 2020 jälkeen saatiin myös

tutkimustietoa siitä, millaisia haittavaikutuksia koulujen sulkemisesta lapsille seurasi. Etäopetusjakson aikana kotona saatavilla olevan tuen merkitys kasvoi ja tämän johdosta lasten eriarvoisuus lisääntyi perhetaustasta riippuen. Tutkimuksissa on havaittu oppimisvelkaa kertyneen huomattavasti enemmän matalasti kuin korkeasti koulutettujen vanhempien lapsille ja haasteiden lisääntyneen etenkin erityistä tukea tarvitsevilla ja vieraskielisillä. Myös tarvittavien laitteiden puute hankaloitti joidenkin etäopiskelua (Helske, Ylöstalo & Koskinen 2021, 586–587). Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen on kiinnittänyt huomiota myös siihen, että jopa kolmannes lapsiperheistä asuu ahtaasti ja tästä seuraavat haittavaikutukset korostuivat lasten siirtyessä etäkouluun ja vanhempien jäädessä etätöihin (Pekkarinen & Miettinen 2020, 43).

Näiden tietojen valossa voidaan siis arvioida, että koulujen sulkemisella on ollut monia kielteisiä vaikutuksia etenkin jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevien lasten kannalta. Tässä tutkielmassa ei ole kuitenkaan tarkoitus ottaa kantaa siihen, olisiko kouluja saanut sulkea tai mikä olisi ollut lapsen edun kannalta paras ratkaisu kevään 2020 tilanteessa, vaan ainoastaan arvioida aineiston perusteella, millä tapaa aiheesta käydyssä keskustelussa on huomioitu lapsen etua ja miten sitä on perusteltu. On kuitenkin muistettava, että etäopetukseen siirtyminen on joidenkin oppilaiden näkökulmasta sujunut ongelmattomasti ja sillä ollut myös yllättäviäkin positiivisia seurauksia. Esimerkiksi toistuvan kiusaamisen kohteena olleet lapset kokivat etäkouluun siirtymisen helpotuksena ja monet ovat olleet myös tyytyväisiä siitä, että ovat saaneet viettää vanhemman kanssa enemmän yhteistä aikaa (Pekkarinen & Miettinen 2020, 50).

Tämä aihe on mielestäni tärkeä, koska käsitykseni mukaan koulujen sulkemispäätökset tehtiin enemmän aikuisten suojaamiseksi taudilta kuin siltä kannalta, mikä olisi ollut lapsille paras ratkaisu ja lapsen edun kysymyksiin herättiin vasta viiveellä. Pidän myös hyödyllisenä mahdollisten tulevien kriisien ja pandemioiden varalta, että koulujen sulkemisesta seuranneet vaikutukset analysoidaan tarkasti. Jos joskus tulevaisuudessa ollaan jälleen tilanteessa, jossa koulujen sulkeminen nähdään poikkeusoloista johtuen välttämättömäksi, pystytään tuolloin ehkä ottamaan lapsen edun näkökulma paremmin huomioon päätöksiä tehtäessä ja ennaltaehkäisemään koulujen sulkemisesta seuraavia haittavaikutuksia.

Koulujen sulkemisesta keväällä 2020 käytyä keskustelua tutkinut Kaisa Kangas on arvioinut, että Suomessa koronan rajoitustoimet nähtiin lähinnä turvallisuusviitekehyksestä käsin ja tämän vuoksi kriittisiä näkemyksiä koulujen sulkemista kohtaan esiintyi hyvin vähän.

Kankaan mukaan useimmissa Helsingin Sanomien artikkeleissa oli taustaoletuksena, että koulut täytyi sulkea, eikä sille esitetty vaihtoehtoja. Esimerkiksi Ruotsissa Dagens Nyheterissä tuotiin selvemmin esiin tutkimustietoa, jolla puollettiin koulujen auki pitämistä ja korostettiin koulun sosiaalista ja yhteiskunnallista roolia. Varsinainen keskustelu aiheesta alkoi Kankaan mukaan vasta huhtikuun lopulla, kun alettiin pohtia koulujen avaamista (Kangas 2020, 399–400).

Koronarajoitusten vaikutuksia lapsiin ja nuoriin on tutkittu laajasti ja erilaisia tutkimuksia ja hankkeita on koko ajan käynnissä ja toki tutkittavaa riittää vielä vuosikymmeniksi eteenpäin, koska monet pitkän aikavälin vaikutukset eivät ole vielä edes nähtävissä. Uskon kuitenkin, että voin tällä tutkielmallani tuoda jotain uutta tietoa siitä, miten lapsen edun ensisijaisuuden näkökulma tuli tuona kyseisenä ajankohtana huomioiduksi. Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen viittaa vuosikertomuksessaan mielestäni osuvasti WHO:n entisen osastonjohtajan, lastenlääkäri Anthony Costellon toteamukseen siitä, että yhteiskuntien päätös avata pubit ennen kouluja kertoo jotain asioiden tärkeysjärjestyksistä (Pekkarinen & Miettinen 2020, 49).

Seuraavassa luvussa esittelen lasten oikeuksia lainsäädännön näkökulmasta ja avaam tarkemmin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen sisältöä. Tämän jälkeen kuvaan lapsen edun käsitettä sekä siihen liittyvää kritiikkiä. Käsittelen myös lapsivaikutusten arviointia päätöksenteossa. Kolmannessa luvussa keskityn esittelemään, millaisia vaikutuksia koulujen sulkemisella on ollut lasten kannalta ja millaista tutkimustietoa aiheesta on saatu. Tarkastelen aihetta Suomen lisäksi myös globaalissa kontekstissa. Neljännessä luvussa esittelen tutkimuskysymykset, tutkimusaineiston sekä analyysimenetelmän. Varsinainen analyysi alkaa viidennestä luvusta, jonka päätteeksi esittelen yhteenvedon sekä tutkimuksen tulokset.

2 Lasten oikeudet ja lapsen etu

2.1 YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus ja lapsen edun periaate

Lapsen oikeuksista puhuttaessa tarkoitetaan alaikäiselle oikeusjärjestyksessä määriteltyjä oikeuksia, joista säädetään sekä kansallisessa lainsäädännössä että kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa (Hakalehto-Wainio & Toivonen 2021, 20). Peruslähtökohdat lapsioikeudelle antaa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 60/1991), joka Suomessa astui voimaan vuonna 1991. Lapsen oikeuksien sopimuksen myötä lasten tunnustetaan olevan itsenäisiä ihmisyyksilöitä ja oikeussubjekteja, joiden oikeuksien turvaaminen on juridinen velvollisuus. Sopimus tulee ottaa huomioon osana kansallista oikeutta ja asettaa se etusijalle mahdollisissa ristiriitatilanteissa. Lapsen oikeuksien sopimuksen taustalla on ajatus lapsista ja nuorista aikuisia haavoittuvampana, erityistä suojelua tarvitsevana ryhmänä. Lapsuudessa saadut traumat voivat siirtyä sukupolvelta toiselle, joten lapsen oikeuksien loukkauksilla voi olla elämänpituisia ylisukupolvisia vaikutuksia. Lapsen oikeuksien toteutumisesta huolehtimalla voidaan ehkäistä traumaattisten ketjujen syntymistä (Hakalehto-Wainio 2013, 297–299; 303).

Lapsen oikeuksien sopimuksen 3. artiklan 1. kohta edellyttää, että ”*kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu*” (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991). Lapsen edun periaatetta voidaan yleisesti pitää lapsioikeuden johtavana periaatteena (Aer 2012, 25). Vaikka lapsen etu on ollut esillä suomalaisessa lapsioikeudessa yhtenä harkinnan mittapuuna jo ennen lapsen oikeuksien sopimuksen ratifioimista, vasta sen myötä voidaan katsoa lapsen edun periaatteen saaneen lopullisen ihmisoikeustasoisien vahvistuksen kansallisessa sääntelykentässä (Pajulammi 2014, 183). Lapsen edun ensisijaisuuden lisäksi sopimuksen muita yleisperiaatteita ovat lapsen oikeus tulla kuulluksi, oikeus syrjimättömyyteen sekä oikeus elämään ja kehittymiseen (Pajulammi 2013, 103).

YK:n lapsen oikeuksien komitea (UNCRC) valvoo lapsen oikeuksien sopimuksen noudattamista. Komitea antaa myös eri sopimuskohtia käsitteleviä yleiskommentteja, joilla pyritään varmistamaan sopimuksen ja sen velvoitteiden oikea tulkinta. Yleiskommentit ovat keskeisessä roolissa sopimuksen sisällön ymmärtämisessä (Iivonen & Pollari 2022, 10). Lapsen oikeuksien komitea on luonnehtinut lapsen edun periaatetta kolmesta näkökulmasta;

lapsen etu on aineellinen oikeus, perustavanlaatuinen tulkintaperiaate sekä menettelytapasääntö. Näillä tarkoitetaan sitä, että lapsella on oikeus siihen, että hänen etunsa arvioidaan ja otetaan ensisijaisesti huomioon. Jos lainsäädännös voidaan tulkita useammalla kuin yhdellä tavalla, tulisi valita tehokkaimmin lapsen etua palveleva tulkinta. Kaikessa lapsiin vaikuttavassa päätöksenteossa tulisi arvioida päätöksen mahdollisia vaikutuksia lapsiin (YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14).

Suomessa itsenäisenä ja riippumattomana valtion viranomaisena toimiva lapsiasiavaltuutettu edistää ja arvioi lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanoa. Lapsiasiavaltuutettu on esittänyt huolensa siitä, että lainvalmistelussa ja päätöksenteossa ei ole aina ymmärretty lapsen edun arvioimisen ja huomioimisen velvoittavuutta. Lapsen etu määritellään usein päätöksentekoprosesseissa ylimalkaisesti tai jätetään määrittelemättä kokonaan (Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2020, 6). Jo lapsen oikeuksien sopimuksen ratifiointivaiheessa sosiaalivaliokunta korosti sopimuksen oikeudellista sitovuutta ja sitä, että se tulisi ottaa johdonmukaisesti huomioon uusia lakeja säädettäessä, mutta tämä ei ole kuitenkaan täysimääräisesti toteutunut (Pajulammi 2014, 165).

Lasten omien näkemysten huomioon ottaminen on myös tärkeää lapsen etua määriteltäessä. Ilman lapsen tai lasten kuulemista ei ole yleensä mahdollista saada selville lapsen etua (Hakalehto-Wainio 2013, 301). Lapsen kehitystä koskevan tiedon lisääntymisen myötä lapsikäsitys on muuttunut siten, että lapsia ei enää nähdä passiivisina aikuisten toiminnan kohteina, vaan aktiivisina ja kehittyvinä yksilöinä, joilla on oma erityinen näkökulmansa asioihin (Bosisio 2012, 142). Lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklassa taataan lapselle oikeus ilmasta näkemyksensä itseään koskevissa asioissa. Tämän toteuttamiseksi tulisi kuulla lasta häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan välityksellä ja ottaa näkemykset huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Huomionarvoista on, että lapsen hyvinvoinnin kannalta parhaaksi katsottava vaihtoehto voi kuitenkin olla myös lapsen oman tahdon vastainen (Aer 2012, 11; 26).

Myös kansallisessa lainsäädännössä on huomioitu lapsen osallistumisen merkitys. Perustuslain (11.6.1999/731) 6 §:n kolmannessa momentissa todetaan, että ”*Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti*”. Kaikki muutkin perustuslakiin kirjatut yksilöiden osallisuutta turvaavat oikeudet koskevat yhtä lailla myös alaikäisiä, tosin poikkeuksena tästä äänioikeus (Pajulammi 2014, 4–5). Aikuisilla on myös velvollisuus huolehtia siitä, että lapsia

kannustetaan osallistumaan ja ilmaisemaan mielipiteensä. Tämän myötä lapset myös oppivat omista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan ja todennäköisemmin myös kunnioittavat tehtyjä päätöksiä, kun ovat saaneet olla mukana niiden valmistelussa (Bosisio 2012, 144). Toisaalta lapsen oikeus osallistua on nimenomaan oikeus, ei velvollisuus. Lapsi voi halutessaan jättäytyä myös passiiviseksi, eikä siitä saa koitua lapselle negatiivisia seurauksia (de Godzinsky 2014, 18).

Vuonna 2021 Suomessa valmistui yli hallituskausien ulottuva kansallinen lapsistrategia, joka pohjautuu lapsen oikeuksien sopimukseen. Lapsistrategian avulla pyritään vahvistamaan hallinnon ja päätöksenteon lapsioikeusperusteisuutta ja sen myötä luomaan lapsen oikeuksia kunnioittava, lapsi- ja perhemyönteinen yhteiskunta. Tavoitteena on saada lapsen oikeudet ja asema vakiinnutettua niin, että ne tulevat johdonmukaisesti huomioiduksi kaikessa päätöksenteossa ja lapset myös saavat tietoa omista oikeuksistaan. Lisäksi pyrkimyksenä on turvata haavoittuvassa asemassa olevien lasten asema ja varmistaa heidän tarpeidensa toteutuminen (Kansallinen lapsistrategia 2021, 14).

2.2 Lapsen edun käsite ja sen kritiikkiä

Lapsen edun käsitettä on kritisoitu siitä, että se on liian epämääräinen ja tulkinnanvarainen. Lapsen oikeuksien sopimuksen 3. artiklan 1. kohdassa lapsen edun käsite on ilmaistu englanniksi monikollisessa muodossa ”the best interests of the child shall be a primary consideration”. Aerin (2012, 27) mukaan sopimuksen suomenkielinen käännös, joka on muodossa ”on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu”, ei ole onnistunut käännös, sillä se ei tuo asianmukaisesti esiin sitä, että lapsen etu ei ole ainoa harkittava seikka tai ylivoimainen tekijä. Vaikka lapsen etua tulee aktiivisesti arvioida ja sen merkitystä asiassa on punnittava, tarkoitus ei ole kuitenkaan määrätä, että lapsen etu olisi kaikissa tapauksissa myös lopputuloksen ratkaiseva tekijä.

Lapsen edulla ei siis viitata yhteen ainoaan oikeaan käsitykseen lapsen parhaasta. Oikeudellisesta näkökulmasta katsottuna lapsen edun käsitteellä ei ole itsenäistä aineellista sisältöä, vaan se on pääasiassa muodollinen normatiivinen käsite. Yhteiskuntapolitiikassa lapsen edulla voidaan laaja-alaisesti ymmärrettynä tarkoittaa lasten hyvinvoinnin yleistä edistämistä. Lapsen edun käsite saa erilaisia merkityksiä lain tulkinnassa riippuen siitä, millaisista oikeudellisesti suojatuista intresseistä on kyse (Aer 2012, 24–24).

Lapsen edusta puhuttaessa olisi tärkeää aina täsmentää, mitä sillä kulloinkin tarkoitetaan. Kun tehdään päätöksiä, joissa vedotaan lapsen etuun arvokäsittienä, tulisi aina myös ilmaista, millaisia kriteereitä on lapsen etua arvioitaessa käytetty. Tällainen perusteluvollisuus koskee erityisesti sosiaalityöntekijöitä (Aer 2012, 24–26). Esimerkiksi lastensuojelussa lapsen etua selvitetessä joudutaan tulkitsemaan ja puntaroimaan yksilöllisiä tilanteita muuttuvissa olosuhteissa. Lapsen edun määrittelyä voidaan luonnehtia moraaliseksi järkeilyksi. On myös tilanteita, joissa kyllä tiedetään, miten asioiden tulisi olla lapsen edun kannalta, mutta aina ei välttämättä ole kuitenkaan mahdollisuuksia toteuttaa niitä toivotulla tavalla. Näin voi olla esimerkiksi lapsen huostaanottoa harkittaessa (Pösö 2012, 76–77).

Lapsen oikeuksien komitea on antanut Suomelle moitteita siitä, ettei lapsen edun ensisijaisuuden periaatetta ole sovellettu säännönmukaisesti. Useimmissa korkeimman oikeuden lapsia koskevissa ratkaisuissa lapsen etu on mainittu, mutta sen sisältöä ei ole yleensä avattu tarkemmin. Lapsen oikeuksien komitean mukaan pelkkä viittaaminen lapsen etuun ei riitä osoittamaan, että lapsen edun sisältöä on pohdittu sopimuksessa tarkoitettulla tavalla, vaan olisi tuotava yksityiskohtaisemmin esiin, millä tapaa valittu ratkaisu toteuttaa lapsen etua muita vaihtoehtoja paremmin (Hakalehto-Wainio 2013, 310–311).

Vaikka lapsen oikeuksien sopimus ei tarjoakaan tarkkoja määritelmiä yksittäisen lapsen edusta eri tilanteissa, sopimus toimii kuitenkin normatiivisena kehyksenä, jonka pohjalta lapsen etu on mahdollista määrittää (Hammarberg 2008, 4–5). Taustalla on ajatus siitä, että sopimusta soveltamalla päästään niin lähelle lapsen etua vastaavaa tulkintaa kuin mahdollista. Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat voidaan nähdä eräänlaisena kehikkona, jonka sisällä lapsen etua arvioidaan. Lapsen edun voidaan katsoa olevan kaikkien sopimuksessa mainittujen oikeuksien summa (Hakalehto-Wainio 2018, 50–51).

Lapsen edun argumenttia saatetaan myös käyttää väärin. Lapsen edulla on muun muassa pyritty oikeuttamaan sellaisia toimia, jotka todellisuudessa aiheuttavat lapselle vahinkoa. Esimerkiksi ruumiillista kuritusta on puolustettu sillä, että se opettaa lapsia noudattamaan välttämättömiä rajoja ja adoptiolapsilta on estetty mahdollisuus selvittää biologiset vanhempansa, koska sen on ajateltu olevan heidän omaksi parhaakseen. Lapsen etuun vedoten on myös viety alkuperäiskansoihin kuuluvia lapsia pois heidän omista perheistään (Hammarberg 2008, 4–5).

On myös kritisoitu, ettei ole olemassa mitään universaalia lapsen etua, vaan se voi vaihdella aikakausittain ja on riippuvainen paikallisesta kulttuurista ja maan kehitystasosta. Zevulun

ym. (2019) ovat pyrkineet selvittämään, miten kulttuuriset tekijät vaikuttavat lapsen kasvuympäristöön ja käsitykseen lapsen edusta. Esimerkiksi maahanmuuttajalasten kanssa tekemisissä oleville viranomaisille on hyödyllistä ymmärtää lapsen lähtömaan kulttuuria. On hyvä tiedostaa, että sellainen kasvuympäristö, joka länsimaisesta perspektiivistä katsottuna saattaa vaikuttaa lapselle sopimattomalta, voi kuitenkin olla paikallisten standardien mukaisesti täysin hyväksyttävä. Myös käsitykset siitä, keitä kaikkia katsotaan kuuluvan perheeseen, ovat hyvin kulttuurisidonnaisia (Zevulun ym. 2019, 332–334).

Oikeuskirjallisuudessa on arvosteltu, ettei lapsen etu voi olla ainoa lapsen asioita koskevissa tapauksissa huomioitava tekijä, sillä se ei yksin riitä takaamaan tehtävän ratkaisun kontrolloitavuutta ja asianosaisen oikeussuojaa. Pajulammen (2014, 189) mukaan kontrolloitavuutta ja oikeussuojaa voidaan kuitenkin parantaa sillä, että tuodaan esiin myös muiden lapsioikeuden kannalta keskeisten periaatteiden soveltaminen ja harkinta. Esimerkiksi lapsen osallisuuden kontekstissa tämä tarkoittaisi sitä, että viranomaisratkaisuihin kirjattaisiin myös lapsen oma näkemys ja miten se on otettu huomioon. Lapsen etu tulisi nähdä tavoiteperiaatteena, johon lapsen osallisuuden kautta pyritään. Lapsen oikeuksien komitea on korostanut, että kaikki yleissopimuksessa mainitut lapsen oikeudet ovat keskenään yhdenvertaisia. Lapsen edun voidaan katsoa toteutuvan parhaiten silloin, kun lapsen kaikki perusoikeudet tulevat kokonaisvaltaisesti huomioiduiksi (Pajulammi 2014, 188–191).

Lapsen edun käsitettä pidetään ongelmallisena myös sen vuoksi, että sen katsotaan rikkovan vaatimusta oikeuden ennakoitavuudesta. Lapsen edun periaatteeseen sisältyy monia sellaisia muuttujia, joita saatetaan painottaa eri tavoin subjektiivisen harkinnan mukaan ja tämä johtaa siihen, että päätösten ennakoitavuus heikkenee. Myös yhdenvertaisuuden periaatteen noudattaminen vaarantuu, jos samanlaiset tapaukset eivät johda samanlaiseen lopputulokseen. Lapsen edun periaatetta on kutsuttu eräänlaiseksi savuverhoksi, jonka taakse on mahdollista kätkeä ratkaisujen todelliset vaikuttimet. Ennakoitavuus voisi parantua, jos ratkaisujen perusteluissa käytettäisiin muitakin lapsioikeudellisia periaateharkintoja ja perusteluihin kirjoitettaisiin myös auki, miten lapsen omat mielipiteet ovat vaikuttaneet lapsen edun arviointiin. Ratkaisussa pitäisi näkyä selkeästi, mitkä tekijät ovat johtaneet kyseiseen lopputulokseen. Ennakoitavuuden parantumisella voisi olla vaikutusta esimerkiksi siihen, että huoltajuuteen liittyviä kiistoja ei olisi tarpeen viedä niin usein tuomioistuimeen asti, jos osapuolet pystyisivät paremmin ennakoimaan ratkaisevan tuomarin päätöstä (Pajulammi 2014, 197).

Myös Salter (2012) nostaa lapsen edun käsitteen kritiikissään esiin tuomioistuimien arvaamattomuuden siinä, miten käsitettä sovelletaan. Salter näkee vanhempien ja viranomaisten olevan tässä suhteessa haavoittuvassa asemassa, jos päätöksenteon standardina toimivan käsitteen suhteen ei ole selvyyttä, mitä sillä täsmällisesti ottaen tarkoitetaan. Salterin mukaan lapsen edun käsitteeseen liittyvät suurimmat puutteet ovat sen epäjohtonmukainen käyttö, liiallinen vaativuus ja epäonnistuminen perheen kunnioittamisessa. Lapsen edun määrittäminen edellyttää erilaisten hyötyjen ja haittojen punnintaa, mutta Salterin mielestä lopulta jää kuitenkin epäselväksi, mitä kaikkia tekijöitä tulisi ottaa huomioon. Lapsen etu voidaan nähdä eri tavoin riippuen jokaisen arvomaailmasta ja maailmankatsomuksesta ja siksi se ei ole käsitteenä toimiva, vaan jää pelkäksi tyhjäksi iskulauseeksi. Näihin syihin vedoten Salterin mielestä tulisi luopua lapsen edun käsitteen käytöstä lapsioikeuden pääperiaatteena (Salter 2012, 189–195). Toisaalta Pajulammi mukaan lapsen edun käsitteen vahvuus on juuri sen moniulotteisuus, joka mahdollistaa käsitteen joustavan käytön yksittäisissä tilanteissa (Pajulammi 2014, 198).

Kopelman (1997) puolustaa lapsen edun käsitettä luokittelemalla sen kolmeen eri käyttötarkoitukseen, joista ensimmäisenä on toimia perusteluna interventioille esimerkiksi lapsen laiminlyöntiä koskevissa tilanteissa. Toisena käyttötarkoituksena on toimia päätöksentekoa ohjaavana ideaalina periaatteena. Vaikka lapsen edun täydellistä toteutumista ei voidakaan kaikissa tilanteissa saavuttaa, on kuitenkin oleellista, että se asetetaan tavoitteeksi. Lapsen edun toteuttamiseen pyrkiminen auttaa toimintatapojen valitsemisessa, prioriteettien asettamisessa ja käytäntöjen luomisessa. Tältä pohjalta muodostuu yhteinen käsitys siitä, millainen toiminta katsotaan lapsen edun mukaiseksi niin yksilö- kuin yhteiskunnankin tasolla (Kopelman 1997, 271–273). Myös Pajulammi on korostanut lapsen edun käsitteeseen kytkeytyvää symbolista viestiä, joka edesauttaa lasten erityisen aseman tunnistamista yhteiskunnassa (Pajulammi 2014, 198).

Kolmantena Kopelmanin määrittämänä lapsen etu -käsitteen käyttötarkoituksena on toimia kohtuullisuuden standardina. Tällä Kopelman tarkoittaa sitä, että pyrittäessä valitsemaan lapsen edun kannalta paras vaihtoehto, tavoitteena on maksimoida lapselle aiheutuva hyöty ja minimoida haitat ottaen samalla huomioon myös muiden oikeudet ja tarpeet. Kohtuullisuuden standardin mukaisesti toimimalla ei välttämättä päästä lapsen kannalta aina kaikkein ideaalisimpaan vaihtoehtoon, mutta kuitenkin olosuhteet huomioiden parhaaseen mahdolliseen (Kopelman 1997, 279). Kohtuullisuuden standardin näkökulmaa voidaan pitää

myös vastauksena kritiikkiin siitä, että lapsen edusta puhuttaessa pitäisi huomioida paremmin sen toteuttamiseen liittyvät taloudelliset reunaehdot.

Kopelman (1997) ottaa kantaa myös kritiikkiin siitä, että lapsen edun periaate olisi liikaa yksittäiseen lapseen keskittyvä ja että se kääntyisi itseään vastaan, koska lasten tarpeet ja kiinnostuksen kohteet voivat olla ristiriidassa keskenään. Kopelmanin mukaan lapsen edun periaatteen noudattaminen ei poissulje tasapainottelua erilaisten tarpeiden ja intressien kesken, eikä se velvoita siihen, että yksittäisen lapsen edun tulisi aina toteutua absoluuttisesti. Erilaisten vaihtoehtojen pohtiminen edesauttaa käytännöllisen ratkaisun löytymistä. Toisin kuin Salter, Kopelman ei näe syytä luopua lapsen edun käsitteen käytöstä huolimatta siihen liittyvistä ongelmista. Ratkaisu käsitteeseen liittyviin haasteisiin on pyrkiä selventämään ja tarkentamaan, mitä sillä tarkoitetaan. Oikein ymmärrettynä lapsen edun periaatteella on tärkeä rooli lasten hyvinvoinnin kannalta niin yksilö- kuin yhteisötasollakin (Kopelman 1997, 283–284; 287–288).

Miten sitten toimia tilanteissa, joissa yksittäisen lapsen tai lapsiryhmän etu on ristiriidassa muiden lasten, aikuisten tai koko yhteiskunnan kanssa? Hammarbergin (2008, 7) mukaan oleellista on se, että lapsen edun ensisijaisuuden periaatetta pidetään esillä koko päätöksentekoprosessin ajan ja että tämä voidaan myös osoittaa. Ehdotetun toimenpiteen vaikutuksia tulisi arvioida systemaattisesti ja mahdollisuuksien mukaan myös kuulla lasten omia näkemyksiä asiasta. Hakalehto-Wainion (2018) mukaan ristiriidat lapsen edun ja muiden intressien välillä tulee pyrkiä ratkaisemaan tapauskohtaisesti tasapainottamalla etuja keskenään. Jos yhteensovittaminen ei ole mahdollista, tulee analysoida eri osapuolten etuja keskenään pitäen samalla mielessä, että lapsen edulla on muita intressejä korkeampi prioriteetti (Hakalehto-Wainio 2018, 53).

2.3 Lapsivaikutusten arviointi päätöksenteossa

Lapsivaikutusten arvioinnilla tarkoitetaan päätöksen tai toiminnan vaikutusten selvittämistä lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen kannalta.

Lapsivaikutusten arvioinnin perustana on lapsen oikeuksien sopimus, mutta myös kansallisessa lainsäädännössä edellytetään lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointia.

Lapsivaikutusten arviointi on keskeinen väline lapsen edun selvittämiseksi päätöksentekotilanteessa (Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa 2020, 24). Monilla päätöksillä voi olla vaikutuksia lasten elämään, vaikka päätöksen ei ensisijaisesti ole ajateltukaan koskevan lapsia. Siksi on tärkeää, että lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi

toteutetaan aina osana päätöksentekorutiinia niin valtionhallinnossa kuin kuntatasollakin (Taskinen 2006, 5).

Lainsäädännössä annetaan tulkintaohjeita lapsen edun määrittelyyn ja lisäksi on kehitetty erilaisia menetelmiä ja työkaluja päätösten lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamiseksi (Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2020, 6). Hyvinvointialueiden päättäjien käyttöön laaditussa lapsivaikutusten arvioinnin ohjeessa määritellään tietyt peruskysymykset, jotka tulisi käydä läpi arviointia tehdessä. Ensimmäiseksi tulisi selvittää, millaisia vaikutuksia aiheutuu lasten ja nuorten hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen niin lyhyemmällä kuin myös pitkällä aikavälillä. Toiseksi tulisi saada vastaukset siihen, millälaisia ovat vaikutukset erilaisiin lapsi- ja nuorisoryhmiin ja miten etenkin heikommassa asemassa olevien lasten ja nuorten tilannetta olisi mahdollista helpottaa. Kolmanneksi tulisi vastata kysymykseen siitä, miten lapset ja nuoret tulevat kuulluksi ja mitä näkemyksiä heillä on kyseessä olevassa asiassa. Neljänneksi tulisi vastata siihen, miten positiivisia seurauksia voitaisiin lisätä ja negatiivisia seurauksia poistaa kokonaan tai ainakin vähentää. Näiden kysymyksien lisäksi lapsivaikutusten arvioinnissa tulisi ottaa huomioon kansallisessa lapsistrategiassa määritellyt lapsen oikeuksiin liittyvät teema-alueet (Iivonen & Pollari 2022, 16).

Lasten ja nuorten kuuleminen ja osallisuus ovat tärkeä osa lapsivaikutusten arviointia ja lasten oikeuksien toimeenpanoa. Lapsilla ja nuorilla on paljon sellaista tietoa ja näkökulmia, jotka saadaan selville ainoastaan siten, että kysytään asioista suoraan heiltä itseltään.

Lapsivaikutusten arviointi ei saa olla näennäistä eikä itsetarkoitus, vaan keino tarvittavan tiedon saamiseksi. Lasten ja nuorten kuulemisen kautta lapset saavat mahdollisuuden vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja lasten rooli aktiivisina toimijoina korostuu. Oleellista on huomioida myös se, että lapset ja nuoret eivät ole keskenään homogeeninen ryhmä. Kaikille lapsille ja nuorille tulee tarjota yhdenvertainen mahdollisuus esittää näkemyksensä (Iivonen & Pollari 2022, 14; 16; 25–26).

Vaikutustenarvioinnista voidaan luokitella eri vaiheita, jotka toimivat toisiaan täydentäen. Ennakoarvioinnissa tulisi hankkia päätöksenteon taustaksi ja perustaksi tietoa, jonka perusteella voidaan arvioida päätöksen mahdollisia vaikutuksia. Tälle vaiheelle tulisi jättää riittävästi aikaa. Seuranta-arvioinnin vaiheessa selvitetään toteutuneita vaikutuksia ja voidaan tehdä tarvittaessa korjauksia. On tärkeää, että myös erilaiset ei-toivotut vaikutukset tuodaan esille avoimesti ja tunnistetaan päätöksestä seuraavien välittömien vaikutusten lisäksi myös välilliset vaikutukset. Prosessiarvioimisella tarkoitetaan päätöksen toimeenpanon yhteydessä

tehtävää vaikutusten arviointia. Tämä on tarpeellista etenkin laaja-alaisissa asioissa, jossa toimeenpano vie pitkään, kuten esimerkiksi hyvinvointialueiden toiminnan käynnistämisessä (Iivonen & Pollari 2022, 14–16; 19).

Lapsistrategian koronatyöryhmän raportissa todetaan, että lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi oli vähäistä koronarajoitustoimista päätettäessä. Työryhmä on korostanut, että mahdollisten tulevien poikkeusolojen vuoksi on välttämätöntä, että rajoitustoimien hyötyjä ja haittoja arvioidaan laaja-alaisesti (Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa 2020, 25). Myös lapsiasiavaltuutettu on kiinnittänyt valtion talousarviota koskevassa lausunnossaan huomiota lapsivaikutusten kokonaisvaltaisen arvioinnin tärkeyteen. Kaikessa päätöksenteossa niin kunnallisella kuin myös valtion tasolla tulisi arvioida päätösten suorat ja välilliset vaikutukset lapsiin. Ei riitä, että arviointi tehdään kertaluonteisesti, vaan sen tulee olla jatkuvaa kaikilla hallinnon tasoilla ja tutkittuun tietoon perustuvaa (Lapsiasiavaltuutetun lausunto 2020). Jotta lapsivaikutusten arvioinnista saataisiin jatkossa järjestelmällinen osa päätösten valmistelua, tarvitaan viranomaisten koulutusta ja selkeät rakenteet arvioinnin tekemisen tueksi (Iivonen & Pollari 2022, 14).

Kansallisen lapsistrategian linjausten mukaisesti hallitus on sitoutunut siihen, että lapsivaikutusten arvioinnin tulee olla systemaattinen osa päätöksentekoprosessia ja se tulee ulottaa myös talousarviopäätösten valmisteluun ja seurantaan. Tavoitteena on, että lasten osallisuus, oikeus tulla kuulluksi ja tiedonsaanti paranevat hallinnon kaikilla tasoilla ja että lasten näkemykset ovat osa päätösten perusteluita. Näiden tavoitteiden toteutuminen edellyttää, että kaikilla lasten kanssa tekemisissä olevilla aikuisilla on osaamista lasten osallisuuden ja toimijuuden vahvistamisesta (Kansallinen lapsistrategia 2021, 34–35).

3 Koulujen sulkeminen koronan rajoituskeinona

3.1 Koulujen sulkeminen lapsen oikeuksien näkökulmasta

Lapsen oikeuksien sopimuksen (SopS 60/1991) 28 artiklan 1. kohdassa tunnustetaan jokaisen lapsen oikeus saada opetusta. Tämän oikeuden toteuttamisesta tuli haastavaa koulujen siirtyessä etäopetukseen koronapandemian myötä. Toisaalta lapsilla on yhtä lailla myös oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön ja koronapandemian alkuvaiheessa oli epävarmuutta taudin tarttuvuudesta ja siitä, miten suuri riski lapsilla on sairastua koronan vakavaan tautimuotoon. Koronarajoituksista päätettäessä oltiin tilanteessa, jossa eri oikeuksia jouduttiin punnitsemaan vastakkain ja lopputuloksena oli, että monista perusoikeuksista päädyttiin tinkimään. Valtioneuvosto perusteli rajoitusten tarvetta sillä, että etusijalle täytyi asettaa oikeus elämään ja terveyteen sekä riittäviin sosiaali- ja terveystalouteen ja väestön terveyden edistämiseen (Valtioneuvosto 2021).

Kunnilla on velvollisuus huolehtia, että yhdenvertaisuus toteutuu kouluissa kaikilla tasoilla. Kaikkien oppilaiden tulee voida nauttia perustuslain turvaamasta oikeudesta opetukseen, eikä kuntien välillä saisi olla yhdenvertaisuutta vaarantavia eroja (Hakalehto-Wainio 2018, 301). Lapsiasiavaltuutettu on kertonut saaneensa syksyyn 2020 mennessä runsaasti yhteydenottoja koskien lasten oikeuksia koronapandemian aikana. Opetustoimeen liittyvissä yhteydenotoissa on nostettu esiin huoli etenkin etäopetuksen käytännön järjestelyistä, pienten koululaisten ja erityisen tuen piiriin ja riskiryhmiin kuuluvien lasten osallistumisesta opetukseen. Yhteydenottojen perusteella on voinut päätellä, että kuntien välillä on ollut suuria eroja siinä, miten koronarajoitusohjeita on käytännössä sovellettu (Lapsiasiavaltuutetun lausunto 2020, 9).

Lapsiasiavaltuutettu on korostanut, että opetuksen järjestäjän vastuulla olisi huolehtia opetuksen toteuttamisesta niin, että kaikilla lapsilla on yhtäläiset mahdollisuudet oppimiseen. Tämä ei kuitenkaan toteutunut etäopetuksen aikana. Eriarvoisuutta syntyi muun muassa siitä, ettei kaikilla oppilailla ollut käytettävissään etäopiskeluun tarvittavia laitteita tai heillä ei ollut riittävää osaamista niiden käyttöön. Kaikilla vanhemmilla ei myöskään ollut mahdollisuuksia tehdä etätöitä ja näin ollen heidän oli vaikeampi tukea lasta opiskelussa koulupäivän aikana. Ongelmat kasaantuivat etenkin jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa oleviin perheisiin (Lapsiasiavaltuutetun lausunto 2020, 12).

Niemisen (2022) mukaan lasten perus- ja ihmisoikeussuojassa on suuria eroja lapsen vanhempien yhteiskunnallisesta asemasta riippuen ja tämä kärjistyi entisestään koulujen sulkemisen myötä. Niemisen mukaan lapsista voidaan yleisesti ottaen puhua haavoittuvana ryhmänä verrattuna aikuisiin, mutta lapset ovat myös keskenään monella tapaa eriarvoisessa asemassa. Haavoittuvuuden taustalla voi olla monia erilaisia syitä. Se voi johtua esimerkiksi sairaudesta tai vammasta, lastensuojelun asiakkuudesta tai maahanmuuttajataustasta. On tärkeää tunnistaa ryhmät, joihin koronakriisin kielteiset vaikutukset erityisesti kohdistuvat. Myös lapsen oikeuksien sopimuksessa tunnustetaan haavoittuvassa asemassa olevien lasten erityisen tuen ja suojelun tarve (Niemi 2022, 19; 25; 33).

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama työryhmä lapsen oikeuksien ja lasten sekä perheiden hyvinvoinnin kartoittamiseksi sekä vahvistamiseksi koronaepidemian jälkihoidossa on todennut, että syksyllä 2020 tehtiin perusopetukseen ja varhaiskasvatukseen osallistumisesta paikallisia linjauksia, jotka eivät perustuneet lakiin. Työryhmä on korostanut lasten oikeuksia koskevan tiedon merkitystä. Kriisitilanteissa päätöksentekotilanteet tulevat usein eteen nopeasti ja päätöksiä saatetaan tehdä puutteellisin tiedoin, jolloin riskit lasten ja nuorten oikeuksien loukkaamiselle kasvavat. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti lasten oikeuksien toteuttaminen sitoo valtioita myös poikkeusoloissa (Lapset, nuoret ja koronakriisi 2021, 11; 25).

3.2 Koulujen sulkemisen vaikutukset lapsiin

Koronakriisillä on ollut hyvin moninaisia vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin. Koronakriisin ja koulujen sulkeutumisen myötä tuli nopeasti esiin koulujen laajempi yhteiskunnallinen ja lastensuojelullinen merkitys. Koulussa opettavan sisällön lisäksi kouluun liittyvät rutiinit ovat tärkeitä, sillä ne luovat perheiden elämään rytmiä ja järjestystä. Koulun ja harrastusten muodostamat rakenteet kannattelevat monien perheiden arkea. Vanhempien voimavarat ovat olleet koetuksella, kun koronan myötä joillakin omat työt ovat saattaneet loppua ja samanaikaisesti myös lasten arkea ylläpitävät rakenteet ovat kadonneet koulujen sulkiessa ovensa (Wennberg & Luukkonen & Haila 2020, 3; 18).

Pandemian alkuvaiheessa oli vielä vaikea hahmottaa esimerkiksi koulujen sulkemisesta seuranneita kerrannaisvaikutuksia. Niemi (2022) on myös tuonut esiin, että joidenkin tilastojen perusteella on saatettu helposti tehdä vääriäkin johtopäätöksiä. Koronakriisin alettua esimerkiksi turvakotien asiakasmäärät lähtivät laskuun, mutta tämä ei kuitenkaan johtunut siitä, että perheväkivalta olisi kriisin myötä vähentynyt. Samoin lastensuojeluilmoitusten

määrä lähti kasvuun vasta viiveellä kriisin alkamisen jälkeen. Monet ongelmat jäivät aluksi piiloon vain siitä syystä, että ihmiset pysyttelivät koronatartunnan saamisen pelossa omissa kodeissaan ja toisaalta monien palveluiden saatavuudessa oli myös puutteita (Nieminen 2022, 32).

Viranomaisten tavoittelema vaikutus koulujen sulkemisella oli saada koronatartuntojen määrä laskuun. THL:n heinäkuussa 2020 julkaiseman selvityksen mukaan tällä toimenpiteellä oli kuitenkin vain vähän vaikutusta tartuntojen määrään. Selvityksessä vertailtiin 1–19 -vuotiailla todettuja koronavirustartuntoja ja niistä aiheutuneita tehohoitojaksoja ja kuolemia Suomessa ja Ruotsissa. Ruotsissa peruskoulut ja päiväkodit olivat auki koko kevään 2020, mutta tästä huolimatta Suomen ja Ruotsin välillä ei ollut merkittävää eroa tartuntojen ilmaantuvuudessa lasten keskuudessa. THL:n mukaan vakavaoireiset koronavirustartunnat ovat lapsilla ja nuorilla harvinaisia ja lapset myös tartuttavat virusta eteenpäin aikuisia vähemmän (THL 2020). Myös myöhemmät tutkimustiedot ovat vahvistaneet käsitystä siitä, ettei koululaisten etäopetusta voida pitää perusteltuna etenkin alakouluikäisten lasten osalta (Mutanen & Sutinen 2021). Euroopan tartuntatautivirasto ECDC suositteli heinäkuussa 2021, että koulujen sulkemisen tulisi olla viimeinen keino koronapandemian hillitsemisessä, sillä siitä seuraavat haitat ovat moninkertaisia verrattuna hyötyihin (ECDC 2021).

Toukokuussa 2020 saatiin alkuvaiheen tutkimustietoja koulujen sulkemisen vaikutuksista, kun Turun yliopiston INVEST-lippulaivahankkeen psykologian tutkimusryhmä toteutti kyselyn, jolla selvitettiin koronaepidemian vaikutusta peruskoululaisten oppimiseen ja hyvinvointiin. Tulosten mukaan enemmistö oppilaista koki etäopiskelun sujuneen hyvin, mutta osalla oli kuitenkin haasteita oppimisessa sekä mielialaan liittyviä ongelmia. Osa oppilaista myös koki, etteivät he saaneet tarvitsemaansa apua. Toisaalta monelle oli myös helpotus, ettei tarvinnut nähdä omia luokkatovereitaan. Kyselyyn vastanneista lähes puolet nimesi etäopetuksen hyväksi puoleksi kiusaamisen vähentymisen. Lisäksi osa oli tyytyväisiä mahdollisuudesta viettää enemmän aikaa omien vanhempien kanssa (Turun yliopisto 2020). Lapsiasiavaltuutetun mukaan tutkimustuloksista voidaan päätellä, että etäopiskelu korosti perheiden välisiä eroja ja tällä on ollut vaikutusta hyvinvointierojen kasvuun. Näitä eroja olisi pitänyt pyrkiä tasoittamaan huolehtimalla lasten ja perheiden tukemisesta laajemmin (Lapsiasiavaltuutetun lausunto 2020, 11).

On arvioitu, että peruskoulu myötävaikuttaa eniten matalasti koulutettujen vanhempien lapsiin, jolloin puhutaan kompensatiosta. Kertaistumisella sen sijaan tarkoitetaan tilannetta,

jossa peruskoulu hyödyttää enemmän jo ennestään hyväosaisten koulutettujen perheiden lapsia. Voidaan katsoa, että koulujen sulkemisen ja etäkouluun siirtymisen myötä koulujen kompensoiva vaikutus on heikentynyt. On oletettavaa, että etäopetuksessa olo on suurentanut eroja lasten oppimistuloksissa sosioekonomisen taustan perusteella normaalitilanteeseen verrattuna (Erola ym. 2020, 3).

Ammatillisen ja lukiokoulutuksen osalta etäopiskeluun siirtymisen keskeiset haasteet ovat liittyneet opiskelijoilta aiempaa suuremmissa määrin vaadittuun itseohjautuvuuteen, johon kaikilla ei ole kuitenkaan ollut valmiuksia. Sen lisäksi, että tilanne on ollut erityisen vaikea jo ennestään heikommin menestyneille opiskelijoille, myös normaalisti hyvin pärjäävien opiskelijoiden opinnot ja jaksaminen ovat kärsineet. Opiskelijakyselyyn vastanneiden mukaan myös opetuksen laatu heikentyi etäopetuksessa. Ammatillisen koulutuksen järjestäjille teetetyt kyselyn mukaan enemmistö opiskelijoista joutui muuttamaan henkilökohtaista osaamisen kehittämissuunnitelmaansa koronakriisistä johtuen. Monien osalta tämä on käytännössä tarkoittanut opintojen pitkittymistä (Koronavirusepidemian vaikutukset toisen asteen koulutukseen 2021, 3; 7; 53).

Etenkin erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden perheet ovat kärsineet etäopetuksessa olosta. Hallituksen linjauksen mukaan erityisen tuen oppilaille on oikeus lähiopetukseen, mutta suositus on kuitenkin ollut, että nämäkin lapset olisivat etäopetuksessa. Erityistä tai tehostettua tukea saavien lasten vanhemmille teetetystä kyselytutkimuksesta selviää, että lähes puolet lapsista jäi kokonaan ilman heille kuuluvaa tukea koronakevään etäopetusjakson aikana. Lisäksi lähes puolet vanhemmista koki, että päävastuu lapsen ohjauksesta jäi vanhemmalle. Toisaalta vaikka vanhempien kokemusten mukaan heidän omat voimavaransa heikentyivät etäopetusjakson aikana, koettiin lasten voimavarojen kuitenkin parantuneen. Erilaisista neurokirjon haasteista kärsivien lasten opiskelun huomattiin sujuvan paremmin kotiympäristössä, kun lähiopetuksessa kuormitusta aiheuttaneet tekijät kuten muut oppilaat, hälinä ja siirtymät jäivät pois. Enemmistö vanhemmista myös toivoi, että etäopetusta voitaisiin hyödyntää jatkossakin yhtenä opetuksen muotona. Toisaalta osalle erityislapsista kotona opiskelu ei soveltunut ollenkaan, vaan lapsella olisi ollut tarve jatkuvasti läsnäolevalle pedagogiselle osaamiselle (Kankaanranta & Kantola 2020, 9–14).

Erilaiset moniammatilliset oppilashuoltopalvelut ovat myös oleellinen osa koulujen toimintaa ja koulujen sulkeutuessa lasten pääsy näiden palveluiden piiriin muuttui vaikeammaksi. Monet sellaiset ongelmat, joihin normaalioloissa olisi ollut mahdollista puuttua varhaisessa

vaiheessa oppilashuollon toimesta jäivät joko kokonaan piiloon tai tuen tarve huomattiin vasta viiveellä. Lastensuojelun keskusliitto on korostanut lausunnossaan oikea-aikaisen tuen merkitystä. Tilapäinenkin häiriö lasten, nuorten ja perheiden palveluissa saattaa aiheuttaa sosiaalisten ongelmien monimutkaistumista ja kasautumista (Lastensuojelun keskusliiton lausunto 2020, 2).

Etäopetusjakson aikana kouluterveydenhuollon käyntimäärät vähenivät ja oppilashuollon muut palvelut olivat myös aiempaa huonommin saavutettavissa. Kouluterveydenhuollon palveluita jouduttiin keskittämään ja henkilöstöä siirrettiin muihin tehtäviin, esimerkiksi koronatestaukseen. Tästä johtuen monissa kouluissa oma tuttu terveydenhoitaja ei ollutkaan tavattavissa ja tämä nosti monella lapsella kynnystä ottaa yhteyttä. Lisäksi osa terveystarkastuksista hoidettiin pelkästään etäyhteyden välityksellä (Lapset, nuoret ja koronakriisi 2021, 87–88). On todettu, että etänä tai pelkästään puhelimitse hoidetuissa tapaamisissa ihmiset eivät tuo asioita esille niin paljon kuin kasvokkain toteutetuissa tapaamisissa (Wennberg ym. 2020, 8).

Lasten jäädessä pois kouluista ja vanhempien siirtyessä etätöihin, myös asumisen ahtauteen liittyvät ongelmat korostuivat. Lapsiperheistä kolmannes asuu ahtaasti ja erityisesti Uudellamaalla. Maailman terveysjärjestö WHO:n mukaan ahtaasti asuminen vaikeuttaa levon, leikin, ruokailun ja yksityisyyden järjestelyitä ja lisää stressiä. Ahtaan asumisen on myös epäilty lisänneen koronartuntojen yleisyyttä tietyillä asuinalueilla ja tietyissä väestöryhmissä kuten maahanmuuttajataustaisissa lapsiperheissä (Pekkarinen & Miettinen 2020, 43). Koko Euroopassa joka neljännellä lapsella ei ole omaa huonetta, joka olisi mahdollistanut opiskeluun keskittymisen muun perheen ollessa samaan aikaan kotona (Blaskó & Schnepf 2021, 3)

Koulujen sulkemisella on ollut vaikutuksia myös lasten ravitsemukseen. Hallituksen 18.3.2020 tekemän linjauksen mukaisesti kunnilla ei ole velvollisuutta järjestää kouluruokailua kotona opiskeleville lapsille (Kiviniemi ym. 2020). Useissa kunnissa on tästä huolimatta tarjottu lapsille mahdollisuus kouluruokailuun, kun taas osassa kuntia kouluruokailua ei ole järjestetty ollenkaan tai ainoastaan tarveharkinnan perusteella. Tutkimusten mukaan kouluruoka on usealle lapselle päivän terveellisin ateria, joten sen pois jäämisellä voi olla suuria vaikutuksia lasten hyvinvoinnin kannalta (Kosonen 2020). Lain mukaan maksuton kouluateria kuuluu kaikille ja Opetushallituksen myöhemmin tekemän

ohjeistuksen mukaan myös etäopetusjaksojen aikana koululaisille on tarjottava kokonainen ateria lisukkeineen (Ronkainen 2021).

Huolimatta etäopiskelusta saaduista hyvistäkin kokemuksista, koulujen sulkemisen myötä on kuitenkin vahvistunut käsitys siitä, ettei teknologian avulla voida kokonaan korvata ammattitaitoisen opettajan ja koulun merkitystä oppimiselle ja lasten hyvinvoinnille. Monet kouluaineet ovat myös sellaisia, ettei niiden opetusta ole edes mahdollista toteuttaa etänä. Fyysisellä ja sosiaalisella tilalla on vaikutusta oppimiseen, sillä koululuokassa oppiminen tapahtuu vertaisvuorovaikutuksessa toisten kanssa. Omaan yhteisöön kiinnittymisellä on myös sitouttava vaikutus (Vuorio ym. 2021, 21).

Osa nuorista kokee edelleen, että poikkeuksellinen korona-aika jätti normaaliin elämään varjon. Siirtymien kannalta olennaisten rituaalien kuten koulujen juhlien väliin jääminen on myös estänyt nuorten osallisuuden kokemusten syntymistä (Kekkonen ym. 2022, 7). Vaikka koulujen laajamittaisempi etäopetusvaihe kesti keväällä 2020 vain joitakin viikkoja ja tämä ajanjakso saattaa jälkikäteen tarkasteltuna vaikuttaa lyhyeltä, lapsiasiavaltuutettu on muistuttanut, että lasten kokemus ajan kulusta poikkeaa aikuisten kokemuksesta. Koronarajoitusten alaisuudessa eletty vaihe muodostaa monelle lapselle merkittävän jakson heidän kokemastaan lapsuudesta (Lapsiasiavaltuutetun lausunto 2020, 2).

3.3 Kokemuksia koulujen sulkemisesta muualla maailmassa

Koulut sulkeutuivat lähes kaikissa maailman maissa kokonaan tai osittain koronapandemian lähtiessä leviämään keväällä 2020. Koulujen sulkeminen kosketti koko maailmassa 1,6 miljardia koululaista ja opiskelijaa. Lokakuussa 2020 koulut olivat edelleen suljettuina 34 maassa (Vuorio ym. 2021, 71). Helmikuussa 2021 koulut olivat pääosin suljettuina vielä 14 maassa ja UNICEFin mukaan tuolloin yli 168 miljoonaa lasta oli ollut jo vuoden kokonaan ilman opetusta. Afrikan maiden lapsista lähes puolella ei ole ollut lainkaan mahdollisuutta etäopiskeluun, joten he ovat jääneet täysin ilman opetusta koulusulkujen aikana. Tämän lisäksi joka seitsemäs lapsi maailmassa on saanut koronan vuoksi vähemmän kuin neljäsosan opetuksestaan koulussa. Tästä on seurannut valtavia aukkoja lasten oppimiseen maailmanlaajuisesti (UNICEF 2021a).

Osa lapsista on myös saattanut jäädä pysyvästi koulutuksen ulkopuolelle. Koulu on monelle lapselle turvaverkko, jota ilman väkivallan, hyväksikäytön, lapsityön ja lapsiavioliittojen riski kasvaa (UNICEF 2021b). Erityisesti matalan keskitulon maissa asuvat tytöt ovat

haavoittuvassa asemassa, sillä aiemmista kriiseistä tiedetään, että seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö lisääntyvät tällaisissa tilanteissa. Koulujen ollessa suljettuina Ebola-epidemian aikana teiniraskauksien määrä kasvoi paikallisesti jopa 65 prosenttia (Vuorio ym. 2021, 17).

UNICEFin pääsihteeri Henrietta Foren mukaan oppimisen keskeytyminen kuukausien ajaksi tulee vaikuttamaan talouteen ja yhteiskuntaan vuosikymmenien ajan ja heijastuu seuraaviinkin sukupolviin. Opetuksen puutteesta ovat globaalisti kärsineet etenkin köyhimpien perheiden lapset (UNICEF 2020). Koronakriisistä seuranneen maailmanlaajuisen oppimisvajeen korjaamiseksi tarvittaisiin lisäinvestointeja koulutukseen. Lisäksi tulisi luoda koulutuksen ulkopuolelle pudonneille polkuja kouluun palaamiseksi ja panostaa oppimisen tukitoimiin. Myös koulujen digitaalista varustelua tulisi parantaa (Vuorio ym. 2021, 19).

Koronapandemia toi näkyväksi köyhien ja vauraiden maiden välisen digikuilun: yli 1,3 miljardilla kouluikäisellä lapsella ei ole internet-yhteyttä kodissaan. Tällä on merkittävä epätasa-arvoa lisäävä vaikutus, jota koronapandemia on kiihdyttänyt entisestään (UNICEF 2021c). Myös Euroopan maiden välillä on suuria eroja siinä, onko lapsilla mahdollisuutta käyttää tietokonetta kotonaan. Koko Euroopassa 5,3 % lapsista (vuoden 2019 tilastotiedon mukaan) elää kodissa, jossa ei ole tietokonetta eikä internet-yhteyttä. Romaniassa ja Bulgariassa jopa yli viidenneksellä lapsista ei ole kotonaan pääsyä internetiin, kun taas esimerkiksi Islannissa ongelma koskee alle prosenttia lapsista (Ayllón & Holmarsdóttir & Lado 2021, 1).

Euroopan tasolla tarkasteltuna koulujen sulkeminen koski noin 58 miljoonaa lasta maaliskuussa 2020. (Blaskó & Schnepf 2021, 1). Jos vertaillaan koulusulkujen laajuutta eri Euroopan maiden välillä kevään 2020 osalta, voidaan havaita, että Ruotsi, Islanti ja Valko-Venäjä ovat ainoat maat, joissa kouluja ei suljettu kokonaan missään vaiheessa. Kaikissa muissa Euroopan maissa koulut menivät siis kokonaan kiinni vaihtelevan pituisiksi ajoiksi. Syksyn 2020 osalta on havaittavissa enemmän vaihtelua ja useimmissa maissa koulusulkuja toteutettiin enää vain osittaisina (UNESCO 2022; Our World in Data 2021). Suomi sijoittuu koulusulkujen pituutta koskevissa vertailuissa hieman keskiarvon alapuolelle (29 päivää). Koulujen sulkemisen vaikutuksista eri maiden välillä ei voida kuitenkaan tehdä johtopäätöksiä pelkästään sen perusteella, kuinka pitkään lapset ovat olleet poissa koulusta, vaan pitää ottaa huomioon myös se, millä tapaa etäopetuksen toteuttamisessa on onnistuttu (Vuorio ym. 2021, 18).

Ruotsissa peruskoulut pidettiin pääasiassa auki koko koronapandemian ajan. Ainoastaan lukiot ja aikuiskoulutus olivat osittain etäopetuksessa (Vuorio ym. 2021, 29). Ruotsissa koulujen pitämistä auki perusteltiin sillä, että lähiopetus edistää lasten ja perheiden terveyttä ja on lasten perusoikeus. Lisäksi koulujen sulkeminen johtaisi siihen, että terveydenhuollossa tarvittava henkilökunta joutuisi jäämään lastenhoitotehtäviin. Ruotsissa vedottiin myös siihen, etteivät lapset vaikuta levittävän koronavirusta merkittävästi (Pelli 2020). Ruotsissa saatiin myöhemmin vahvistusta sille, että koulujen auki pitäminen oli hyvä päätös lasten kannalta, kun oppimisvajetta mittaavassa tutkimuksessa havaittiin, että peruskoulun alaluokkien oppilaiden lukutaito ei ollut heikentynyt koronapandemian aikana aiempiin vuosiin verrattuna (Hallin ym. 2022).

Kaiken kaikkiaan kokemukset koulujen sulkemiseen ja etäopetukseen siirtymiseen liittyvistä haasteista vaikuttavat olevan eri maissa hyvin samansuuntaisia. Huolta on ollut etenkin etäopetukseen tarvittavien laitteiden riittävydestä ja verkkoyhteyksien toimivuudesta sekä siitä, miten oppilaat pärjäävät kotiooloissa. Lisäksi opettajien kuormituksesta ja työssä jaksamisesta on käyty paljon keskustelua. Toisaalta etäopiskelu on nähty myös mahdollisuutena oppia uusia digitaalisia taitoja. Globaalissa kontekstissa tarkasteltuna eri mailla on ollut hyvin erilaiset lähtökohdat ja valmiudet etäopetuksen toteuttamiselle. Etenkin köyhimpien maiden lapsille koulujen sulkemisesta on seurannut peruuttamatonta vahinkoa (Vuorio ym. 2021, 21; 31).

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millä perusteluilla koulujen sulkemista kannatetaan tai vastustetaan ja miten näissä perusteluissa huomioidaan lapsen etu?
2. Millaisia vaikutuksia koulujen sulkemisella nähdään olevan lasten kannalta?
3. Muuttuuko suhtautuminen lapsen etuun syksyn 2020 aikana verrattuna kevääseen 2020?

Näiden tutkimuskysymysten avulla tavoitteena on hahmottaa, millä tapaa lapsen etu tulee huomioiduksi koronapandemian aikana julkaistuissa mielipidekirjoituksissa ja millaisia vaikutuksia koulujen sulkemisella nähdään olevan lasten näkökulmasta katsottuna. Aineiston perusteella pyritään selvittämään, millaisia teemoja lapsen etuun liittyen nousee esiin ja mitkä tekijät koulujen sulkemisessa nähdään erityisesti negatiivisina tai positiivisina lasten kannalta. Lisäksi tutkitaan, muuttuuko suhtautuminen ja näkemys lapsen edusta jollain tapaa syksyn 2020 aikana verrattuna koronakevääseen 2020, kun on saatu enemmän tietoa koronaviruksesta ja koulujen sulkemisen vaikutuksista.

4.2 Tutkimusaineiston kuvaus

Tutkimuksen aineistona ovat Helsingin Sanomissa julkaistut mielipidekirjoitukset. Aineisto kerättiin juuri Helsingin Sanomista, koska suurimpana suomalaisena sanomalehtenä se tavoittaa eniten lukijoita päivittäin ja sen voidaan ajatella tarjoavan melko kattavan kuvan julkisuudessa käydystä keskustelusta. Helsingin Sanomien kokonaistavoittavuus (ottaen huomioon painetun lehden ja digiversion) oli vuonna 2022 lähes 1,7 miljoonaa lukijaa (Sanoma 2022). Harkinnassa oli ottaa myös jossain maakunnan lehdessä julkaistuja mielipidekirjoituksia mukaan aineistoon, mutta tutkimuskysymyksiä silmällä pitäen aineistoa löytyi niin runsaasti pelkästään Helsingin Sanomista, ettei aineiston laajentaminen ollut enää tarpeellista. Toki aineiston analysoinnissa on otettava huomioon, että tuloksia ei välttämättä ole mahdollista yleistää koko Suomea koskeviksi.

Aineistoa kerättiin yhteensä seitsemän kuukauden ajalta keväältä 2020 ja syksyltä 2020.

Kevään 2020 osalta aineisto on aikaväliltä 1.3.–31.5.2020 ja syksyn osalta aikaväliltä 1.9.–

31.12.2020. Syyslukukauden osalta oli alun perin tarkoitus etsiä aineistoa vain kolmen kuukauden pituiselta ajanjaksolta kuten keväälläkin, mutta koska syksyn osalta mielipidekirjoituksia löytyi selvästi vähemmän, osoittautui perustelluksi ottaa myös joulukuussa julkaistut kirjoitukset mukaan aineistoon. Aineistohakua ei kuitenkaan laajennettu enää tätä pidemmälle aikavälille, koska samat teemat alkoivat toistua, eikä laajempi aineisto olisi enää tarjonnut uutta tietoa aiheesta tutkimuskysymysten kannalta. Päätökseen kerätä aineistoa myös joulukuun osalta vaikutti sekin, että loppuvuotta kohden koronatartuntojen määrät alkoivat kasvaa entisestään ja esimerkiksi pääkaupunkiseudulla kaikki lukiot ja muut toisen asteen oppilaitokset siirtyivät etäopetukseen (Rantavaara & Niemi, 2020).

Eskolan ja Suorannan (2005) mukaan voidaan puhua aineiston kylläntymisestä eli saturaatiosta, kun uusista tapauksista ei enää synny tutkimusongelman kannalta uutta informaatiota. Aineiston koon määrittämiseksi ei ole olemassa mitään mekaanisia sääntöjä. Ei voida olettaa, että aineisto olisi mahdollista koota siten, että saavutettaessa tietty laajuus, aineisto automaattisesti kertoisi sosiaalisista tosiasioista. Aineiston koolla ei ole suoraa merkitystä tutkimuksen onnistumisen kannalta, vaan oleellista on aineiston kattavuus. Kattavuudella tarkoitetaan yleisesti aineiston koon, analyysin ja tulkinnan onnistuneisuuden sekä tutkimustekstin muodostamaa kokonaisuutta (Eskola & Suoranta 2005, 60–62).

Aineiston kokoamisessa käytettiin Helsingin Sanomien digitaalista arkistoa, josta etsittiin mielipidekirjoituksia hakusanoilla ”korona” ja ”koulu”, jotta löydettiin juuri koulujen sulkemista käsittelevät tekstit. Tällä hakutoiminnolla mielipidekirjoituksia löytyi kaikkiaan 209 kappaletta, mutta tutkimuksen ulkopuolelle rajattiin kirjoitukset, jotka eivät kuitenkaan liittyneet aiheeseen hakusanojen esiintymisestä huolimatta. Hakutuloksiin nousi myös mielipideosastolla julkaistuja kolumneja ja vieraskynä-tekstejä, mutta aineistoon otettiin mukaan ainoastaan varsinaisia mielipidekirjoituksia. Kaikkiaan aineisto koostuu 90:stä mielipidekirjoituksesta, joista 64 on julkaistu kevään 2020 aikana ja loput 26 syksyn 2020 aikana.

Mielipidekirjoitusten laatijat jakautuivat eri aloittain siten, että aineistossa on yhteensä 24 opetusalan ammattilaisen (tähän samaan ryhmään laskettu luokanopettajat, erityisopettajat, aineenopettajat, kasvatustieteiden maisterit, rehtorit ja opinto-ohjaajat), 8 lääkäreiden, 5 poliitikoiden ja 24 jonkun muun asiantuntijan/tutkijan tai järjestön edustajan laatimaa kirjoitusta. Ainoastaan 9 kirjoitusta on vanhempien laatimia ja vain 8 kirjoitusta koululaisen,

lukiolaisen tai opiskelijan kirjoittamia. Lopuissa kirjoituksista ei ole ilmoitettu kirjoittajasta muuta kuin nimi tai nimimerkki.

Kirjoittajien taustatietojen perusteella keskustelu on ollut hyvin asiantuntijapainotteista. Vaikka koululaisten ja opiskelijoiden kirjoituksia löytyi vain muutamia, ei voida kuitenkaan tietää, johtuuko tämä pelkästään siitä, että koululaiset ja opiskelijat ovat lähettäneet muita vähemmän kirjoituksia lehteen vai onko Helsingin Sanomien toimitus julkaisuvalinnoissaan painottanut enemmän asiantuntijoiden mielipiteitä. Mielipidekirjoituksia tutkimalla voidaan saada katsaus yksittäisellä alustalla tietyssä ajankohtana käydystä keskustelusta, mutta sen perusteella ei ole kuitenkaan mahdollista muodostaa täysin objektiivista kuvaa kaikesta aiheesta koskevasta keskustelusta.

Mielipidekirjoitukset ovat yleensä joko kantaaottavia tai pohdiskelevia. Tavallisesti niissä esitetään kanta johonkin aiemmin esitettyyn näkemykseen. Mielipidetekstit sisältävät aina jonkin teesin eli lauseen, jossa kirjoittaja kertoo oman näkemyksensä tai ehdotuksensa. Jos kirjoittajalla on varma mielipide asiastaan, teesi sijoittuu yleensä tekstin alkuun. Jos taas halutaan välttää jyrkkiä kannanottoja, tekstissä saatetaan ensin referoida eri osapuolten näkemyksiä ja esitellä ilmiötä yleisesti ja vasta lopuksi tuoda oma teesi esiin. Tyypillisiä mielipidetekstin vaikutuskeinoja ovat esimerkiksi auktoriteetteihin vetoaminen, sopivien faktojen valitseminen, vastakohtien asettelu sekä arkikokemuksiin tai historiaan vetoaminen (Kauppinen & Laurinen 1988, 86–87).

Niemisen & Pantin (2012, 13) mukaan yhtenä median funktiona on tarjota kansalaisille mahdollisuus osallistua yhteiskunnallisia kysymyksiä koskevaan julkiseen keskusteluun. Sanomalehtien mielipidepalstat voidaan nähdä kanavana, jonka kautta kuka tahansa voi saada äänensä kuuluviin. On kuitenkin huomionarvoista, että julkisuus ei ole kaikille avoin kenttä, vaan useat portinvartijat valikoivat, keiden mielipiteet saavat näkyvyyttä (Sinko 2004, 13). Helsingin Sanomissa mielipidekirjoitusten julkaisukriteerinä on, että kirjoituksen tulee tarjota jotain uutta näkökulmaa aiheeseen. Toimitus valitsee tarjotuista kirjoituksista julkaistavaksi noin joka neljännen (HS: Ohjeita mielipidekirjoituksen lähettämiseen). Kauppinen & Laurisen mukaan (1988, 88) tätä voidaan pitää kansainvälisesti ajatellen suurena lukuna, sillä monissa suurten kielialueiden lehdissä julkaisuprosentti on huomattavasti pienempi.

4.3 Tutkimusaineiston analysointi

Tässä pro gradu -työssä analysoitiin koulujen sulkemista koskevia mielipidekirjoituksia laadullisen sisällönanalyysin keinoin ja peilattiin tehtyjä havaintoja lasten oikeuksia sekä koulujen sulkemisen vaikutuksia käsittelevään tutkimustietoon. Sisällönanalyysissä paneudutaan siihen, mitä asioita, aiheita ja teemoja aineistossa kuvaillaan. Tekstin kielelliseen muotoon tai ilmaisuun ei yleensä erikseen keskitytä (Vuori, Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja). Sisällönanalyysin avulla voidaan saada tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, joka soveltuu käytettäväksi kaikkiin laadullisen tutkimuksen perinteisiin. Useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät pohjautuvat sisällönanalyysiin ja sitä voidaan soveltaa periaatteessa minkä tahansa kirjalliseen muotoon saatetun materiaalin analysointiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91; 103).

Laadullisella tutkimuksella pyritään tuottamaan yksityiskohtaista tietoa jostakin ilmiöstä aineistolähtöisesti. Laadullista tutkimusta voidaan kuvata induktiiviseksi eli siinä pyritään tekemään johtopäätöksiä aineistosta käsin. Aineistolähtöisen asetelman avuksi otetaan yleensä aiemmissa tutkimuksissa havaittuja näkökulmia ja aiemmin esitettyjä teoreettisia näkökulmia, joita yhdistellään aineistolähtöisiin havaintoihin. Tyypillisesti laadullisessa tutkimuksessa teorian ja aineiston välille muodostuu vuoropuhelu, mutta teoria ei ole kuitenkaan lähtökohtana vaan apuvälineenä eri vaiheille (Puusa & Juuti 2020, 9–11).

Tuomi & Sarajärvi (2009) luokittelevat sisällönanalyysin kolmeen eri muotoon: aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriaohjaavaan analyysiin. Näiden kolmen eri analyysimuodon eroavaisuuden tulevat siitä, miten tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä kuvaava teoria ohjaa aineiston hankkimista, analysointia ja raportointia. Tässä tutkielmassa toteutettiin laadullista sisällönanalyysiä sen aineistolähtöisessä muodossa. Tämä tulee esiin siten, että aineistosta nousevat havainnot ja sen perusteella muodostuvat tulkinnat ja päättely etenivät empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Aikaisempien tietojen tai teorioiden ei pitäisi vaikuttaa tutkimuksen lopputulokseen. Puhtaasti aineistolähtöisen tutkimuksen toteuttaminen on kuitenkin haastavaa, koska havaintojen tekeminen ei ole koskaan täysin objektiivista, vaan esimerkiksi jo käytetyt käsitteet ja tutkimusasetelma sekä menetelmät ohjaavat aina tuloksia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–96; 98; 112).

Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä aineiston analyysi syntyy aikaisemman tiedon perusteella muodostuneessa kehyksessä, joka voi olla teoria tai käsitejärjestelmä. Tutkittava ilmiö tulee määritellyksi jonkin jo tunnetun mukaisesti ja tavoitteena voi olla aiemman tiedon testaaminen uudessa kontekstissa. Teorialähtöisen analyysin päättelyn logiikka on usein deduktiivista eli yleisestä yksittäiseen etenevää. Tutkimuksen teoriaosuudessa saatetaan määrittää etukäteen valmiit kategoriat, joihin aineistoa lähdetään suhteuttamaan ja teoria ohjaa jo aineiston hankintavaiheita (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97–98; 113). Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä teoreettiset käsitteet syntyvät aineistosta, kun taas teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Teoria on apuvälineenä analyysin etenemisessä ja aikaisemmat tiedot ohjaavat analyysin tekoa. Aikaisemman tiedon merkitys ei ole kuitenkaan teoriaa testaava, vaan ennemminkin uusia näkökulmia avaava. Teoriaohjaavan analyysin päättely etenee abduktiivisesti eli ajatteluprosessissa vuorottelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97; 117).

Puusan & Juutin (2020) mukaan sisällönanalyysi voidaan nähdä yksittäisen menetelmän sijaan metodisena viitekehyksenä, joka mahdollistaa aineiston monipuolisen tarkastelun. Sen toteuttamisessa voidaan tunnistaa sekä aineisto- että teorialähtöisiä piirteitä. Analyysi kietoutuu tulkintaan, jonka perustana on päättely, jossa empiirisen aineiston kautta kuljetaan kohti käsitteellisempää ymmärrystä jostakin ilmiöstä. Analyysi voidaan jakaa eri vaiheisiin, joita ovat: analyysiyksikön valinta, aineistoon tutustuminen, aineiston pelkistäminen, aineiston kategorisointi ja teemoittelu sekä tulkinta. Käytännössä eri vaiheet eivät kuitenkaan seuraa toisiaan kaavamaisesti, vaan tulkintaa tapahtuu koko prosessin ajan. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan aineistosta looginen ja eheä kokonaisuus, jonka perusteella saadaan luotua johtopäätöksiä tutkittavasta aiheesta (Puusa & Juuti 2020, 143–144).

Tämän pro gradu -työn aineiston analyysissä pyrittiin etenemään näitä Puusan & Juutin esittämiä vaiheita soveltaen. Aineistolähtöisesti etenevässä tutkimuksessa tutkijan tulee olla mahdollisimman avoin aineistolle ja pyrkiä välttämään sitä, että jotkut tietyt ennalta ajatellut näkökulmat rajoittavat havaintojen tekoa. Lukukertojen aikana aineistosta nousevat merkityskokonaisuudet alkavat jäsentyä ja tutkija voi tehdä alustavia työhypoteeseja. Aineistosta voidaan myös arvioida, saako siitä sellaisen ensivaikutelman, että sen avulla on mahdollista löytää vastaukset asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Kun aineistosta on saatu muodostettua kokonaiskuva, sitä voi alkaa pilkkua osiin ja tarkastella yksityiskohtaisemmin (Puusa & Juuti 2020, 148).

4.4 Tutkimusaineiston luokittelu

Aluksi aineistoon kuuluvat mielipidekirjoitukset (90 kpl) numeroitiin ja listattiin erilliseen taulukkoon (liite 1), josta on nähtävissä kirjoitusten julkaisuajankohta, otsikko, kirjoittajan nimi/nimimerkki sekä kirjoittajan mahdolliset taustatiedot. Mielipidekirjoituksiin on tekstissä viitattu käyttäen aineistolistauksen numerointia. Mielipidekirjoitusten listaamisen jälkeen niitä ryhmiteltiin vielä kirjoittajien taustatietojen perusteella; esimerkiksi sen mukaan, mitä ammattikuntaa kirjoittajat edustavat tai mistä näkökulmasta he esittävät näkemyksensä. Vaikka tavoitteena ei ollut tehdä aineiston pohjalta yleistyksiä opettajien tai lääkäreiden suhtautumisesta lapsen etuun, oli kuitenkin tulkinnan kannalta tärkeää ryhmitellä kirjoituksia sen mukaan, onko ne kirjoitettu asiantuntijan, vanhemman tai koululaisen omasta näkökulmasta. Tällä on merkitystä myös sen kannalta, keiden näkemyksille on annettu eniten näkyvyyttä julkisessa keskustelussa.

Aineistoa jaettiin myös sen mukaan, onko kirjoitus julkaistu keväällä vai syksyllä 2020, jotta voitiin verrata, muuttuuko suhtautuminen jollain tapaa, kun etäopetuksen vaikutuksista ja koronaan liittyvistä riskeistä on saatu enemmän tutkimustietoa. Näin voitiin myös vertailla, muuttuvatko keskustelunaiheet ja teemat johonkin suuntaan syksyn aikana ja onko jotain eroja siinä, ketkä keskusteluun osallistuvat. Aineistossa mukana olevista kirjoituksista suurin osa (64 kpl) on julkaistu kevään 2020 aikana, joten syksyn aikana keskustelua käytiin selkeästi vähemmän.

Aineistoon kuuluvia mielipidekirjoituksia jaoteltiin myös sen mukaan, onko niissä esitetty selkeä kanta siihen, tulisiko koulut pitää auki vai kiinni. Lisäksi nämä kannat luokiteltiin vielä kirjoittajien taustatietojen ja ajankohdan mukaan, onko kyse kevästä vai syksystä 2020. Näin saatiin tietoa myös siitä, korostuuko jokin tietty näkemys ja voidaanko tässä havaita jotain eroa kevään ja syksyn osalta. Tarkoitus ei ollut kuitenkaan tehdä yleistyksiä yksittäisistä ryhmistä, eikä se tämän kokoisen aineiston pohjalta olisi ollut mahdollistakaan. Tällaisia selkeästi kantaa ottavia kirjoituksia löytyi koko aineistosta yhteensä 27, joista opetusalan ammattilaisten laatimia oli 13, lukiolaisen tai opiskelijan viisi ja lääkäreiden kolme. Loput kantaaottavat kirjoitukset olivat sellaisten henkilöiden laatimia, jotka eivät olleet ilmoittaneet omaa nimeään lukuun ottamatta muita taustatietoja. Lisäksi monissa kirjoituksissa tuotiin esiin etäopetuksen hyviä tai huonoja puolia, mutta ei varsinaisesti otettu kantaa siihen, tulisiko koulut pitää auki vai kiinni.

Aineiston luokittelua seuranneessa vaiheessa etsittiin vastauksia tutkimuskysymyksiin ja sitä kautta selvitettiin, miten lapsen etua perustellaan kirjoituksissa ja millaisia teemoja lapsen etuun ja koulujen sulkemisen vaikutuksiin liittyen aineistosta nousee esiin. Teemoittelulla tarkoitetaan aineiston ryhmittelyä erilaisten aihepiirien mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Teemat voivat rakentua joko etukäteen tehdyn määrittelyn mukaisesti tai sitten aineistosta voidaan löytää aivan uusia teemakokonaisuuksia. Tutkijan tulee käydä teemat läpi useaan kertaan varmistuakseen niiden oleellisuudesta. Tämä auttaa myös teemojen sisäisen rakenteen sekä teemojen välisen suhteen hahmottamisessa. Tutkimuskysymyksiä valaisevat teemat nostetaan esiin tekstimassasta, jotta voidaan vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa. Samankaltaiset ilmaisut voidaan yhdistää samaan kategoriaan tai luokkaan (Puusa & Juuti 2020, 149). Aineistosta voidaan myös irrottaa tekstikatkelmia, joita on mahdollista käyttää aineistoa kuvaavina esimerkkeinä sekä tehtyjen tulkintojen perusteluina. Lainaukset myös elävöittävät tekstiä (Eskola & Suoranta 2005, 175). Tulee kuitenkin muistaa, että vaikka yksittäiset lainaukset tukevat aineiston autenttisuuden säilyttämistä, ne eivät kuitenkaan sellaisenaan riitä perustelemaan tutkimuksen tuloksia tai johtopäätöksiä (Puusa & Juuti 2020, 150).

Tutkimusaineiston analyysi ei ole vielä tutkimuksen lopputulos, vaan tulokset täytyy vielä tulkita ja selittää. Tosin laadulliselle tutkimukselle ominaisesti tulkintaa tapahtuu koko tutkimusprosessin ajan, eikä sitä voida erottaa kokonaan erilliseksi vaiheeksi (Puusa & Juuti 2020, 150–151). Myös Alasuutarin (1999) mukaan havaintojen pelkistämisen ja tulkinnan vaiheet nivoutuvat aina toisiinsa. Alasuutari on kuvannut tulkintojen tekoa myös arvoitusten ratkaisemiseksi (Alasuutari 1999, 39). Pelkistämisen, analyysien, yhteenvetojen ja koontien avulla tulisi pyrkiä laatimaan synteesejä, jotka kokoavat yhteen pääseikat sekä vastaukset esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Synteeseistä voidaan muodostaa johtopäätöksiä ja niiden esittämisessä avainasemassa on tutkijan kyky loogisiin perusteluihin (Puusa & Juuti 2020, 150–151). Tässä tutkielmassa aineiston analyysin perusteella tehdyt johtopäätökset sekä yhteenveto lopputuloksista tiivistyvät viimeiseen lukuun, joka pyrittiin toteuttamaan edellä kuvattujen vaiheiden mukaisesti.

4.5 Tutkimuseettinen tarkastelu

Tutkimukseen liittyvien mahdollisten eettisten ongelmien tunnistaminen ja välttäminen etukäteen on tärkeä osa tutkimusta. Tutkimuksen tekijä joutuu koko tutkimusprosessin ajan pohtimaan tekemiään ratkaisuja. Koska kaikkiin mahdollisiin eettisiin kysymyksiin ei ole

olemassa kattavaa säännöstöä, tutkijan on tehtävä ratkaisut itse. Eettisten kysymysten problematiikan tunnistaminen on Eskolan & Suorannan mukaan jo osoitus siitä, että tutkija tekee todennäköisesti eettisesti asiallista tutkimusta (Eskola & Suoranta 2005, 52; 59; 208). Hyvää tutkimusta luonnehdittaessa voidaan nojautua Mertonin vuonna 1957 tekemään määritelmään tieteen eetoksen neljästä perusnormista, joita ovat: universalismi, kommunismi eli tieteellisen tiedon julkisuus ja yhteisomistus, puolueettomuus ja organisoitu skepsis eli järjestelmällinen kritiikki (Tuomi & Sarajärvi 2009, 126).

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) käsittelee tieteelliseen tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä Suomessa. TENK laatii myös yleisiä tutkimuseettisiä ohjeistuksia. Yliopistot ovat velvollisia noudattamaan eettisiä periaatteita ja perustutkintojen opinnäytetöissä tulee seurata TENK:n HTK-ohjeessa kuvattuja hyvän tieteellisen käytännön menettelytapoja. TENK:n ohjeen mukaan hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Rehellisesti toteutettuun tieteelliseen toimintaan kuuluu tuloksista raportointi avoimesti, puolueettomasti ja yksityiskohtia salaamatta. Hyvät tieteelliset menettelytavat ovat oleellisia, jotta tutkimusta voidaan toteuttaa laadukkaasti ja luotettavasti (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023, 6; 9; 11–12).

Tuomi & Sarajärvi (2009) ovat listanneet pääkohtia, jotka tulisi käydä läpi tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa. Näitä ovat esimerkiksi tutkimuksen tarkoitus ja kohde, tutkimusentekijän omat sitoumukset, tutkimuksen tiedonantajat, aineiston keruu- ja analyysitapa sekä tutkimuksen raportoinnin muoto. Myös sillä on merkitystä, millaisella aikataululla tutkimus on toteutettu. Ei myöskään riitä, että tutkimuksen eri vaiheet ovat irrallisina toisistaan toteutuneet onnistuneesti, vaan niitä täytyy arvioida myös suhteessa toisiinsa. Vaikka laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointia varten ei ole olemassa mitään aukotonta ohjetta, oleellista on, että tutkimusaineiston kokoamisesta ja analysointitavasta on annettu riittävästi tietoa lukijalle (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–141). Tutkimuksen tekotavan yksityiskohtainen kuvaaminen mahdollistaa myös tutkimuksen toistettavuuden.

Tässä pro gradu -tutkielmassa pyrittiin kiinnittämään huomiota eettisiin kysymyksiin koko tutkimusprosessin ajan koskien muun muassa aiheen valintaa, aineiston keruuta ja sen rajausta, tutkimuskysymysten muotoilua ja lähteiden valintaa. Aineiston käsittelyssä on pyritty huolellisuuteen ja tarkkuuteen. Myös tiettyjen käsitteiden kohdalla tehtiin harkintaa,

missä yhteydessä niitä käytettiin ja yritettiin avata käsitteiden sisältöä. Esimerkiksi haavoittuvuus-termiin liittyy tiettyä ongelmallisuutta, jota Nieminen (2022) on käsitellyt tarkemmin. Näiden lisäksi yritettiin tietoisesti säilyttää neutraali suhtautumistapa aiheeseen ja tuoda esiin erilaisia näkökulmia. Kuten Eskola ja Suoranta (2005) toteavat, objektiivisuuden lähtökohtana on oman subjektiivisuuden tunnistaminen (Eskola & Suoranta 2005, 17–18).

5 Tutkimustulokset

5.1 Perusteluita koulujen sulkemisen kannattamiselle tai vastustamiselle

Valtioneuvosto julisti poikkeusolot 16.3.2020 ja kouluissa siirryttiin etäopetukseen 18.3.2020 alkaen. Mielipidekirjoituksista saa sen ensivaikutelman, että vaikka kirjoituksissa tuodaan esiin koulujen sulkemisesta seuranneita haittavaikutuksia, Kankaan (2022) havaintojen mukaisesti varsinaista päätöstä ei suoraan kritisoida. Koronakriisin alkaessa oltiin tilanteessa, jossa ei ollut varmuutta taudin tarttumismekanismeista tai siitä, voiko koronaan sairastuminen olla vaarallista myös lapsille. Näistä olosuhteista johtuen monet ovat todennäköisesti katsoneet koulujen sulkemisen olleen välttämätön toimenpide, johon täytyi vain yrittää sopeutua. Maaliskuun 2020 aikana julkaistuissa mielipidekirjoituksissa ei esitetä vaatimuksia koulujen avaamiseksi, vaan tällä rajoitustoimenpiteellä vaikuttaa olevan yleinen hyväksyntä. Vasta huhtikuun aikana julkaistuissa kirjoituksissa aletaan esittää mielipiteitä koulujen avaamisen puolesta.

Ne mielipidekirjoitukset, joissa otettiin selkeästi kantaa joko koulujen auki pitämisen puolesta tai sitä vastaan, jakautuivat aineistossa tasan kevään 2020 aikana. Tuolloin seitsemän mielipidekirjoituksen laatijaa kannatti koulujen pitämistä kiinni ja seitsemän kannatti koulujen pitämistä auki. Näiden kirjoitusten lisäksi joissakin vanhempien laatimissa kirjoituksissa toivottiin etäopetuksen jatkamista, mutta ei kuitenkaan vaadittu, että koulut olisi suljettava kokonaan. Syksyn osalta tilanne kääntyi siten, että enemmistö kirjoittajista oli koulujen auki pitämisen kannalla. Ainoastaan neljä kirjoittajaa toivoi koulujen siirtymistä etäopetukseen, kun taas yhdeksän kirjoittajaa toivoi koulujen pitämistä auki. Huomionarvoista on, että yhdessäkään lukiolaisten tai opiskelijan laatimassa mielipidekirjoituksissa ei toivottu koulujen sulkemista.

Opetusalan ammattilaisten osalta vastaukset näyttävät jakautuvan siten, että keväällä 2020 mielipidekirjoituksen laatineista kuusi oli sen kannalla, että koulujen pitäisi jatkaa kokonaan etäopetuksessa ja kolme oli taas sitä vastaan. Syksyllä laadituissa mielipidekirjoituksissa kaksi opetusalan ammattilaista kannatti etäopetusta ja kaksi vastusti sitä. Aineiston perusteella voidaan siis todeta, että vaikka keväällä enemmistö opettajista ja muista opetusalan ammattilaisista on ollut etäopetuksen kannalla, ei voida kuitenkaan sanoa, että tämä olisi ollut kaikkien opettajien näkemys.

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti (Valtioneuvosto 2020b) perusopetuksessa palattiin asteittain takaisin lähiopetukseen 14.5.2020 lähtien. Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n virallisen linjauksen mukaan koulut olisi pitänyt pitää kiinni lukuvuoden loppuun asti. Perusteluna tähän on ollut esimerkiksi se, että etenkin riskiryhmiin kuuluvilla opettajilla on ollut huoli oman terveytensä puolesta (Hämäläinen 2020). Tämä vaikutelma syntyy myös aineiston perusteella:

Miksi kukaan ei tunnu muistavan, että kouluissa on kymmeniätuhansia aikuisia, jotka pakotetaan altistumaan virukselle? - - Vaikka oppilaistani lämpimästi välittävänä opettajana kaipaen heitä kovasti, lyhyt heidän kanssaan vietetty aika ei ole minulle tärkeämpi kuin oma terveyteni ja henkeni.
(Kirjoitus 27)

Kaikissa niissä opettajien keväällä 2020 laatimissa kirjoituksissa, joissa toivotaan koulujen jatkavan etäopetuksessa, pääasiallisena perusteluna on ollut pelko omasta sairastumisesta. Sairastumisen pelko ei kuitenkaan koske pelkästään opettajia, vaan tämän saman huolen ovat aineiston perusteella jakaneet myös monet vanhemmat, joilla on riskiryhmään kuuluvia lapsia. Kirjoituksissa vedotaan siihen, että riskiryhmiin kuuluvat lapset joutuvat sairautensa tai vammansa takia eriarvoiseen asemaan, jos peruskouluissa luovutaan etäopetuksesta. Erään vanhemman mukaan riskiryhmäperheille ei jää muuta vaihtoehtoa kuin hakea lapselle poissaololupaa koulusta tai siirtää lapsi kotiopetukseen (Kirjoitus 50). Joidenkin mielipidekirjoitusten perusteella voidaan todeta, että osa opettajista on kokenut olevansa suoranaudessa hengenvaarassa joutuessaan palaamaan kouluihin:

Sanonta ”haudassa ehtii levätä” tuntuu tässä tilanteessa kammottavan osuvalta, jos koulujen avauduttua palkkiona siitä on paikka teho-osastolla tai pahimmassa tapauksessa ruumisarkussa – kuulunhan riskiryhmään. Riskiryhmään kuuluu myös pieni lapseni, jolla on oikeus äitiinsä, joka ei ole teho-osastolla. (Kirjoitus 43)

Opettajista poiketen, yhdessäkään aineistoon kuuluvassa vanhemman laatimassa kirjoituksessa ei vaadita, että koulut tulisi pitää kokonaan kiinni, vaan toivotaan, että osalle oppilaista voitaisiin jatkossakin tarjota mahdollisuus etäopetukseen. Riskiryhmiin kuuluvien lasten vanhempien lisäksi etäopetusta kannatetaan myös esimerkiksi niissä perheissä, joissa kärsitään koulukiusaamisesta tai erilaisista neurokirjon häiriöistä. Useissa aineistoon kuuluvissa opetusalan ammattilaisten tai muiden asiantuntijoiden mielipidekirjoituksissa käydään myös yleistä keskustelua etäopetuksen hyvistä ja huonoista puolista ja sen tuomista mahdollisuuksista tulevaisuudessa. Näissä kirjoituksissa ei kuitenkaan varsinaisesti oteta kantaa siihen, tulisiko etäopetusta jatkaa koronan leviämisen hillitsemiseksi, vaan lähinnä pohditaan, voisiko etäopetus olla jatkossakin yksi opiskelumuoto.

Lastentautien erikoislääkärinä toimivan henkilön mielipidekirjoituksessa (Kirjoitus 47) ihmetellään, miksi julkisessa keskustelussa on asetettu lapset ja vanhukset vastakkain. Kirjoittaja muistuttaa, että vaikka lasten rooli tartuttajina on vähäinen, se ei ole kuitenkaan olematon ja jos koulut avattaisiin epidemian kiihtymisvaiheessa, osa perheistä saattaisi josta tapauksessa pitää lapsensa kotona ja monella opettajalla olisi huoli itseensä kohdistuvista riskeistä. Kirjoittajan mukaan lasten edun mukaista ei ole sekään, että vanhemmat sairastuvat ja terveydenhuolto ylikuormittuu. Kirjoittaja uskoo, että rajallisen pituisista koulusuluista ei välttämättä olisi suurta haittaa lasten hyvinvoinnin kannalta, jos sulun aikana voitaisiin järjestää tukea niille lapsille, joista on huolta.

Monissa opettajien keväällä 2020 kirjoittamissa etäopetusta kannattavissa mielipidekirjoituksissa käytetään perusteluna sitä, ettei muutamalla viikolla olisi lasten oppimisen kannalta merkitystä:

Kuka hyötyy runsaan kymmenen päivän koulujaksosta, joka ennen kesäloman alkamista ehdittäisiin pitää? Se ei vaikuta sukeltavaan talouteen mitenkään. Aika on niin lyhyt, ettei sillä ole merkitystä oppimistulosten kannalta, ei sosiaalisista syistä koulua tarvitsevien oppilaiden kannalta eikä edes lastensa ympärivuorokautiseen läsnäoloon ilmeisesti kyllästyneiden vanhempien kannalta. (Kirjoitus 27)

Myös eräässä riskiryhmään kuuluvan lapsen vanhemman kirjoituksessa perustellaan, ettei lyhyellä poissaololla ole väliä lapsen oppimisen kannalta (Kirjoitus 50). Tätä perustelua ei voida kuitenkaan katsoa lapsen edun mukaiseksi. Lapsiasiavaltuutettu on muistuttanut, että etenkin pienet lapset kokevan ajan kulun eri tavalla kuin aikuiset (Lapsiasiavaltuutetun lausunto 2020, 2). Ei siis voida sanoa, että reilun kahden viikon pituinen koulujakso olisi lasten kannalta merkityksetön, vaikka aikuisen näkökulmasta katsottuna se siltä tuntuisikin. Kahden lukiolaisen mielipidekirjoituksessa korostetaan tätä samaa asiaa. Kirjoittajien mukaan kevään viimeisilläkin viikoilla on iso vaikutus nuorten hyvinvointiin ja syrjäytymisriski kasvaa koko ajan, kun nuorilta on viety mahdollisuudet myös harrastustoimintaan ja muihin sosiaalisiin kontakteihin. Ennen kesälomia olisi tärkeää saada palata edes hetkeksi normaaliin arkeen (Kirjoitus 48).

Vaikka esimerkiksi OAJ:n koulutusjohtaja Heljä Misukan blogi-kirjoituksen mukaan opettajat olisivat olleet yksimielisesti koulujen kiinni pitämisen kannalla keväällä 2020, aineiston perusteella näin ei kuitenkaan ollut (Misukka 2020). Niissä opetusalan ammattilaisten mielipidekirjoituksissa, joissa kannatetaan koulujen paluuta takaisin lähiopetukseen, perusteluiden keskiössä on lapsen etu. Yhdessä rehtorin laatimassa kirjoituksessa kritisoidaan

myös OAJ:n linjauksia. Kirjoittajan mukaan opettajien on palattava mukisematta työpaikoilleen, mikäli koulut päätetään avata:

Jaksan ja haluan uskoa siihen, että enemmistö opettajista vieläkin muistaa työmme olemassaolon oikeutuksen: se on se lapsi siellä luokassa. (Kirjoitus 44)

Kirjoittaja vetoaa siihen, että terveydenhuollon asiantuntijat ovat linjanneet, ettei lähiopetukseen osallistuminen olisi suuri riski ja lisäksi myös lastenlääkärit ovat pitäneet koulujen aukipitämistä merkittävänä lasten henkisen hyvinvoinnin kannalta. Erään opettajan huoli kohdistuu etenkin oppivelvollisuutensa päättäviin yhdeksäsluokkalaisiin, joiden olisi tärkeää päästä takaisin kouluun, jotta toisen asteen koulutukseen siirtyminen sujuisi jouhevasti ja välttyttäisiin kymppiluokalle joutumiselta (Kirjoitus 33).

Huoli koulupudokkuudesta nousee myös muissa mielipidekirjoituksissa yhdeksi perusteluksi sille, miksi kouluja ei saisi pitää kiinni. Kahden lastenpsykiatrian erikoislääkärin 26.4.2020 yhteisesti laatimassa kirjoituksessa varoitetaan, että koulupudokkuus on osalle lapsista todellinen riski, mikäli koulut pidetään kiinni (Kirjoitus 41). Kirjoittajien mukaan sosiaalinen eristäminen on vaaraksi lasten kehitykselle ja mielenterveydelle etenkin sellaisissa tilanteissa, kun kotona ei ole turvallisia aikuisia. Kirjoittajat vetoavat myös lapsen oikeuksien sopimukseen.

Se, että lapset on eristetty kotiin, loukkaa lapsen oikeuksia sekä suojelun että opetukseen osallistumiseen osalta etenkin niissä perheissä, joissa on lastensuojelullisia riskejä ja kyvyttömyyttä tukea lapsen oppimista ja kehitystä. Koulujen kiinni pitämiseen ei tässä epidemian vaiheessa ole pakottavia perusteita. (Kirjoitus 41)

Myös muissa aineistoon kuuluvissa lääkäreiden kirjoittamissa mielipidekirjoituksissa käytetään lasten oikeuksiin viittaavia perusteluita. Ainoastaan yhdessä aineistoon kuuluvassa kolmen lääkärin yhteisesti laatimassa mielipidekirjoituksessa (Kirjoitus 85) asetetaan selkeästi etäopetuksen kannalle, mutta tässäkin kirjoituksessa ainoastaan niiden koulujen osalta, jotka sijaitsevat pandemian leviämisvaiheessa olevilla alueilla. Kyseinen kirjoitus on julkaistu 7.12.2020, jolloin huolena oli, että koulujen joululomien aikaan korona leviäisi vanhempiin ikäryhmiin. Kirjoittajat myöntävät etäopetukseen liittyvät ongelmat, mutta uskovat, että niitä on mahdollista ennakoida ja välttää, mikäli etäopetuksen käytännön järjestelyt suunnitellaan huolella. Kirjoittajien mukaan monet oppilaat ovat sopeutuneet etäopetukseen hyvin ja ongelmat ovat koskeneet lähinnä niitä oppilaita, joista on ollut huoli jo ennen koronaviruskriisin alkamistakin.

Koulujen kiinni pitämistä vastustetaan myös sillä perusteella, että etäopetuksesta puuttuu monia oppimisen kannalta tärkeitä elementtejä. Opetusalan asiantuntija muistuttaa mielipidekirjoituksessaan (Kirjoitus 53), että koululaiset tarvitsevat tuekseen opettajan läsnäoloa ja myös koulukavereita. Kuten Opetushallituksen selvityksessä (Vuorio ym. 2021, 21) todetaan, koululuokassa tapahtuvalla vuorovaikutuksella on suuri vaikutus oppimiseen eikä samankaltaista oppimisympäristöä ole mahdollista luoda etäopetuksessa teknologiankaan avulla. Tätä näkökulmaa korostaa kirjoituksessaan myös luokanopettaja, jonka mukaan koulussa on kyse yhdessä kasvamisesta:

Vuorovaikutuksesta, kohtaamisesta, kuulemisesta ja näkemisestä – kasvamisesta yhdessä siksi, miksi olemme tarkoitettut, on koulussakin kysymys. Tähän me tarvitsemme toinen toisemme tukea. Siinä prosessissa yhteisellä ajalla ja paikalla on merkitystä. Tästä näkökulmasta katsottuna toivon, että oppilaat pääsisivät mahdollisimman pian takaisin kouluun. Viikoilla, jopa päivillä on merkitystä. (Kirjoitus 36).

Kyseinen opettaja korostaa, että opettaminen ja kasvatus on kokonaisvaltaista, ei pelkästään tehtävien jakoa ja taitojen hankkimista. Myös erään asiantuntijataustaisen kirjoittajan mukaan koronakriisi toi näkyväksi koulujen sosiaalipoliittisen merkityksen ja sen, että kouluilla on myös huolenpitotehtävä. Kirjoittajan mielestä opettajankoulutus on edelleen liikaa tietojen opettamiseen keskittyvää ja tulevaisuudessa tulisi kehittää kouluihin entistä enemmän lasten ja nuorten hyvinvointia tukevaa toimintakulttuuria (Kirjoitus 29). Samaa viestiä toistavat mielipidekirjoituksessaan (Kirjoitus 52) myös Mannerheimin lastensuojeluliiton ja Lastensuojelun keskusliiton asiantuntijat. Heidän mukaansa koulun tehtävä on opettamisen lisäksi myös kasvattaa ja tukea lasten kehitystä.

Kouluun liittyvän sosiaalisen merkityksen lisäksi etäopetusta on vastustettu, koska monet oppiaineet ovat sellaisia, että niitä on käytännössä mahdotonta opettaa etäyhteyden välityksellä. Eräs kirjoittaja muistuttaa, ettei asentajan tai hoitajan työtä ole mahdollista oppia etänä (Kirjoitus 84). Etenkin ammattikoulujen oppilaiden kannalta koronarajoitukset ovat olleet ongelmallisia. Lapsistrategian koronatyöryhmän raportin mukaan poikkeusoloista aiheutui ammatillisen koulutuksen kannalta eniten hankaluuksia liittyen juuri työelämässä tapahtuvan oppimisen ja näyttöjen suhteen (Lapset, nuoret ja koronakriisi 2021, 84). Tästä johtuen ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia muutettiin näyttöjen osalta syksyllä 2020. Muutoksella mahdollistettiin se, että tutkintojen edellyttämät osaamisen näytöt oli mahdollista osoittaa myös muissa kuin aidoissa työelämätilanteissa tai -prosesseissa (Vuorio 2021, 14).

5.2 Koulujen sulkemisen seuraukset

Aineistosta luokiteltiin erilaisia vaikutuksia, joita mielipidekirjoittajien mukaan koulujen sulkemisesta seurasi lapsille. Nämä vaikutukset jaoteltiin vielä sen mukaan, nähdäänkö niiden olevan positiivisia vai negatiivisia.

Aineiston perusteella koulujen sulkemisesta seurasi yllättäviäkin positiivisia vaikutuksia. Osa erilaisista neurokehityksellisistä häiriöistä kuten ADHD:sta tai autismikirjosta kärsivien lasten vanhemmista koki, että lasten opiskelu sujui kotioloissa paremmin. Esimerkiksi ”Ryhmä neurokirjon oppilaiden vanhempia” -nimimerkillä laaditussa mielipidekirjoituksessa (Kirjoitus 20) kerrotaan, miten koko perheen hyvinvointi parantui etäkoulun myötä. Vanhempien mukaan neurokirjon oppilaat kuormittuvat vahvasti suurissa opetusryhmissä ja avoimissa oppimisympäristöissä, eivätkä uupumisen takia pysty keskittymään opiskeluun. Etäkoulussa ylimääräinen aisti- ja sosiaalinen kuormitus jää pois, jolloin oppilaan täysi toimintakyky on kokonaan käytettävissä oppimiseen.

Tutkimusten mukaan ei voida kuitenkaan todeta, että etäopetus olisi paras ratkaisu kaikille neurokehityksellisistä häiriöistä kärsiville lapsille. Kankaanrannan & Kantolan (2020) kyselytutkimuksessa selvitettiin vanhempien kokemuksia etäopiskelusta niissä perheissä, joissa on erityistä tai tehostettua tukea tarvitseva lapsi tai nuori. Kyselyn tulosten mukaan erityislasten tilanteet ovat hyvin yksilöllisiä. Osa lapsista pystyy omassa kodissaan keskittymään opiskeluun paremmin, kun taas osa lapsista tarvitsisi jatkuvasti läsnäolevan opettajan ohjausta. Kankaanranta ja Kantola toteavat, että etäopetus voisi olla hyvä ratkaisu joidenkin erityistä tukea tarvitsevien lasten koulupudokkuuden vähentämisessä, mikäli opetusjärjestelyt rakennetaan toimiviksi. Etäopetus ei saisi kuitenkaan eriarvoistaa koululaisia (Kankaanranta & Kantola 2020, 14). Adhd-liiton asiantuntijoiden mielipidekirjoituksessa (Kirjoitus 57) kerrotaan, että perheiltä saadun palautteen ja etäkoulusta tehtyjen kyselyiden mukaan adhd-oireisten yhdenvertaisuus toteutui vaihtelevasti etäopetuksen aikana. Joissakin kouluissa oppimisen tukea toteutettiin onnistuneesti myös etäyhteyden välityksellä, mutta pahimmissa tapauksissa oppilaat jäivät kokonaan ilman tukea.

Mielipidekirjoituksissa on otettu kantaa koulujen sulkemisen vaikutuksiin myös niiden lasten osalta, joilla on erilaisia oppimisvaikeuksia esimerkiksi lukemisen, kirjoittamisen tai hahmottamisen suhteen. Monilla tukea tarvitsevilla lapsilla ei välttämättä ole erityisen tai tehostetun tuen päätöstä. Erilaisten oppijoiden liiton asiantuntijoiden mukaan (Kirjoitus 11) erityisesti selkeää ja konkreettista ohjausta tarvitseville lapsille on voinut olla stressaavaa

siirtyä etäopetukseen. Kirjoittajat korostavat, että vanhemmat tarvitsevat tietoa oppimisvaikeuksista ja toimivia apukeinoja lasten tukemiseksi. Myös eräs lukiolainen ehdottaa mielipidekirjoituksessaan, että etäopetusta voisi toteuttaa vapaammin ja luovuutta käyttäen ja pyrkiä edistämään sitä, että yksilölliset oppimisen tavat tulisivat paremmin huomioituksi (Kirjoitus 23).

Aineiston perusteella koulujen sulkemisella on ollut positiivisia vaikutuksia monelle koulukiusatulle. ”Etäkoulu pelasti koulukiusaamiselta” -otsikoidussa mielipidekirjoituksessa koulukiusatun lapsen äiti kertoo, miten koulunkäynnistä on tullut antoisaa ja mukavaa, kun nuori saa keskittyä opiskeluun eikä tarvitse elää jatkuvassa pelossa (Kirjoitus 17). Sama havainto on toistunut monissa koululaisille teetetyissä etäopiskelua koskevissa kyselyissä. Esimerkiksi Turun yliopiston teettämän kyselytutkimuksen mukaan jopa kolmannes yläkoulun oppilaista oli helpottuneita siitä, ettei tarvinnut nähdä omia luokkatovereitaan. Kiusaaminen vaikuttaa siis suureen joukkoon oppilaita (Turun yliopisto 2020). Myös eräs opettaja ehdottaa kirjoituksessaan, että etäopetus voisi jäädä jatkossakin pysyväksi oikeudeksi sitä haluaville:

Kouluissamme on suuri joukko oppilaita, joille koulu ei suinkaan ole turvallinen ympäristö ja joille paluu lähiopetukseen merkitsee palaamista turvallisesta opiskeluympäristöstä ympäristöön, jossa oleminen on lähinnä selviytymistä. On paljon koulukiusattuja, introvertteja ja erilaisesta rytmistä hyötyviä oppilaita, joille tämä aika on tarjonnut tilaisuuden nähdä itsensä ja oppimismahdollisuutensa aivan uudessa valossa. (Kirjoitus 25)

Toisaalta on kuitenkin syytä pohtia, onko etäkoulu paras ratkaisu koulukiusaamiseen tai muihin koulunkäyntivaikeuksiin vai tulisiko tehdä jotain sen eteen, että koulu olisi kaikille turvallinen ympäristö? Tätä näkökulmaa tuodaan esiin myös yhdessä lääkärin näkökulmasta kirjoitetussa vastineessa (Kirjoitus 31). Kirjoittajan mukaan kaikki lapset ovat oikeutettuja mahdollisuuden kehittää sekä sosiaalisia että tunnetaitojaan muiden lasten seurassa luotettavien kasvatusalan ammattilaisten johdolla. Tämä tulisi toteuttaa siten, että lapsen vanhemmat ja opetuksesta vastaava taho yhdessä oppilashuollon, sosiaalitoimen ja terveydenhuollon kanssa etsivät keinot ja tukimuodot, joiden avulla oppiminen voi tapahtua koulussa.

Positiivisena asiana koulujen sulkemisessa on koettu se, että kontaktien vähentymisen myötä perheissä on sairastettu normaalia vähemmän (Kirjoitus 40). Koronarajoitusten ansiosta monet muut flunssataudit vähentyivät, mutta myöhemmät havainnot ovat osoittaneet, että tämä hyöty jäi kuitenkin ohimeneväksi. Monet taudit ovat koronavuosien jälkeen olleet

aiempaa rajumpia, kun niitä ei ole sairastettu pitkään aikaan. Rajoitusten päättymistä seuraavina vuosina erilaisista hengitystieinfektioista johtuvat sairauspoissaolot ovat olleet kasvussa verrattuna koronavuosia edeltävään aikaan. Terveystalon asiakasorganisaatioissa sairauspoissaoloja oli vuonna 2022 tammi-marraskuussa 15 prosenttia enemmän kuin vastaavaan aikaan vuosina 2021 ja 2020. Vuoteen 2019 verrattuna poissaolojen kasvu on seitsemän prosenttia (Kukkonen, 2022).

Myös perheen yhteisen ajan lisääntyminen on nähty joissakin kirjoituksissa lasten kannalta hyvänä asiana etenkin kriisin alkuvaiheessa. Toisaalta monissa kirjoituksissa muistutetaan myös siitä, että koti ei ole kaikille turvallinen paikka:

Jopa 70 000 alaikäistä lasta asuu päihdeongelmaisen vanhemman kanssa. Nyt koulujen sulkeminen, lomautukset ja etätö ajavat perheitä yhä enemmän neljän seinän sisälle, pois ulkopuolisten silmistä. Monet asiantuntijat ovat esittäneet huolensa lasten hyvinvoinnista poikkeustilanteen aikana. (Kirjoitus 18)

THL:n selvityksen mukaan erityisesti kevään 2020 poikkeusolojen aikana alkoholin kokonaiskulutus vähentyi, mutta toisaalta riskikäyttäjien kulutus lisääntyi. Kotona tapahtuvaan juomiseen liittyvät ongelmat näkyivät myös poliisin kotihälytysten määrän kasvuna (Mäkelä ym. 2021, 6). Päihdelääketieteen apulaisprofessori Solja Niemelän mukaan poikkeusaika polarisoi päihteidenkäyttöä. Alkoholinkulutus lisääntyi etenkin jo ennestään taloudellisissa vaikeuksissa olevien osalta. Lisäksi etätöiden teko mahdollisti riskikulutuksen muuttumisen ongelmakäytöksi (Turun yliopisto, 2021).

Tutkimuksissa on havaittu, että koronapandemian aikana lähisuhdeväkivalta lisääntyi ja avun saaminen hankaloitui. Tästä huolimatta turvakotien asiakasmäärät laskivat pandemian alkuvaiheessa ja etenkin lapsia oli turvakodeissa aiempaa vähemmän. Tähän on katsottu olevan syynä se, että pelko koronalle altistumisesta vaikeutti niin avun tarjoamista, hakemista kuin vastaanottamistakin. Eristäytymisestä johtuen mahdollisuudet kertoa väkivallasta vaikeutuivat ja varsinkin lasten kokema väkivalta on voinut jäädä kokonaan näkymättömäksi. Lähisuhdeväkivallasta kärsivän näkökulmasta katsottuna kodista on voinut tulla tila, jossa eletään jatkuvan väkivallan uhan ja kontrollin alaisuudessa (Hietämäki ym. 2021, 112–113; 122).

Näinä epidemian aikoina ihmiset ihmettelevät, miksi teidän on niin vaikea pysyä kotona - -. Tähän on yksinkertainen selitys: kaikille kotona olo ei ole helppoa. Näinä aikoina jokaisen pitäisi arvostaa yksinkertaisesti sitä, mikä kotona on hyvin tai vain sitä, että oma koti tuntuu kodilta. Kaikille koti ei ole koti. (Kirjoitus 21)

Koulujen sulkeutumisen vuoksi oppilashuolto ei ole myöskään pystynyt toimimaan normaalilla tavalla. Kaikkia oppilaita ei ole välttämättä tavoitettu ollenkaan, eikä näin ollen ole päästy puuttumaan ongelmiin ajoissa. Myös OAJ:n puheenjohtaja Olli Luukkainen myöntää, että opettajille tehdyn kyselyn mukaan yksittäisiä oppilaita on jäänyt kokonaan tavoittamattomiin tai heihin on saatu etäopetuksessa yhteys vain epäsäännöllisesti, mutta OAJ:n mukaan tätä ei voida kuitenkaan pitää perusteena koulujen sulkujen avaamiselle (Kaakinen, 2020).

Lastensuojelutyötä tekevien järjestöjen asiantuntijat painottavat mielipidekirjoituksessaan (Kirjoitus 14), että koulujen pitäisi pitää aktiivisesti yhteyttä lapsiin myös etäkoulun aikana, eikä jäädä odottamaan oppilaan omaa yhteydenottoa. Kirjoituksessa muistutetaan myös siitä, ettei kaikilla lapsilla ole käytettävissään etäyhteyksiä tai tietoa kanavista, joiden kautta apua olisi mahdollista saada. Erään lääkärin mielipidekirjoituksessa (Kirjoitus 51) ehdotetaan, että oppilashuollon palveluita voisi tarjota myös loma-aikana, jotta lapset eivät jäisi ilman tukea niin pitkäksi aikaa.

Oppilashuollon tukitoimiin on kohdistunut paljon odotuksia koronakriisin aikana, mutta samanaikaisesti kouluterveydenhuollon palveluita on vähennetty tai siirretty etäyhteydellä toteutettavaksi. Terveysihuollon asiantuntijat muistuttavat kirjoituksessaan (Kirjoitus 77), että kouluterveydenhuollosta karsiminen on lyhytnäköistä ja tulee kalliiksi. Kirjoittajat näkevät ongelmana sen, että koronakriisin aikana myös kouluterveydenhoitajat ja -lääkärit on nähty vapaasti liikuteltavana resurssina, joka oli mahdollista tarvittaessa siirtää muualle ilman, että mietittiin tarkemmin, kuka huolehtii koululaisista.

Kuten kansallisen lapsistrategian koronatyöryhmän raportissa todetaan, etäopetuksen aikana kouluterveydenhuollon käynnejä oli viikoittain jopa 60–80 % vähemmän kuin vuonna 2019, vaikka kouluterveydenhoitajien tuelle olisi ollut tarvetta enemmän kuin koskaan. Osa vuosittaisista terveystarkastuksista jätettiin kokonaan hoitamatta tai toteutettiin pelkästään etäyhteyden välityksellä (Lapset, nuoret ja koronakriisi 2021, 87–88). Myös Lastensuojelun keskusliitto on korostanut lausunnossaan, että toimivat ennaltaehkäisevät palvelut ovat vaikuttavinta lastensuojelutyötä. Puutteet peruspalveluissa kasvattavat palveluvelkaa ja ennakoivat myöhempää palvelutarpeen kasvua (Lastensuojelun keskusliiton lausunto 2020, 1–2).

Mielenterveysongelmien lisääntyminen nähdään myös yhtenä koulujen sulkemisesta seuranneena vaikutuksena. Suomen opiskelijakuntien liiton AMK-opiskelijoille keväällä 2020

tehdyn kyselyn tuloksista selviää, että yli puolet vastaajista koki etäopiskelun aiheuttaneen enemmän stressiä lähiopiskeluun verrattuna. Tilanne on ollut haastava etenkin opiskelijain alkuvaiheessa olleiden kannalta. Kuormitusta on lisännyt myös jatkuvassa epävarmuudessa eläminen ja se, ettei ole ollut varmuutta siitä, milloin kouluun päästään palaamaan (SAMOK 2020). Myös Suomen Lukiolaisten Liitto selvitti keväällä 2020, miten etäopetukseen siirtyminen vaikutti lukiolaisten opiskeluun ja jaksamiseen. Kuten AMK-opiskelijatkin, myös yli puolet lukiolaisista ilmoitti kokevansa etäopiskelun henkisesti raskaaksi. Lisäksi yli puolet oli ahdistuneita koronatilanteesta ja moni kertoi avovastauksissa yksinäisyydestään sekä olevansa huolissaan omasta hyvinvoinnistaan (Suomen Lukiolaisten Liitto 2020). Kyselyiden tulosten voidaan ajatella olevan yleistettävissä koskemaan myös pienempiä lapsia.

Suomen opiskelijakuntien liiton puheenjohtajan mukaan lisääntynyt stressi heikentää jaksamista ja voi siten aiheuttaa opintojen pitkittymistä ja lisätä mielenterveyden häiriöitä. Myös pelko omasta tulevaisuudesta horjuttaa henkistä hyvinvointia (Kirjoitus 63). Useissa kirjoituksissa korostetaan, että tulevaisuudenuskon ylläpitämisellä on suuri merkitys mielenterveyden kannalta.

Myös poikkeusoloissa lapsilla ja nuorilla on oikeus hyvinvointiin, haaveisiin, kasvuun ja itsensä toteuttamiseen. Meidän aikuisten ei pidä ruokkia epävarmuutta vaan vaalia nuorten uskoa tulevaan. (Kirjoitus 64)

Mielenterveysomaisten keskusliiton asiantuntijoiden laatimassa mielipidekirjoituksessa (Kirjoitus 13) tuodaan esiin huoli siitä, millainen vaikutus vanhempien mielenterveysongelmilla on etäkoulussa oleviin lapsiin. Kirjoittajien mukaan Suomessa joka neljännen lapsen vanhemmalla on tai on ollut mielenterveysongelmia. Kotona olevalle lapselle saattaa langeta suuri vastuu esimerkiksi omien sisarusten hoivaamisesta ja perheen arjen sujumisesta, mikäli vanhemmalla on ongelmia jaksamisen suhteen. Kirjoituksessa korostetaan ennakoivan perhetyön merkitystä, jotta välttäisi tilanteen pahentumiselta.

Eräissä mielipidekirjoituksessa (Kirjoitus 58) otetaan esille myös sellaisten lasten tilanne, joiden perheissä koronaan sairastumiseen liittyvä pelko on ylimitoitettua. Kirjoittaja on huolissaan siitä, miten vanhempien omat pelot vaikuttavat niihin lapsiin, jotka joutuvat koulujen ollessa kiinni viettämään kaiken aikansa kotona eristyksissä, vaikka perheessä ei edes olisi riskiryhmiin kuuluvia henkilöitä. Tartunnan saamisen pelon vuoksi joillakin lapsilla ei ole ollut mahdollisuutta nähdä omia kavereitaan ollenkaan. Kirjoittajan mukaan osittain liioiteltujen pelkojen vuoksi lapsilla ja nuorilla on riski syrjäytyä entisestään.

Oppilaiden yhdenvertaisuuden vaarantuminen on ollut yksi keskeisistä haittavaikutuksista koulujen sulkemisen seurauksena. Kaikilla oppilaille on perustuslaissa turvattu oikeus opetukseen ja siihen tulee olla yhdenvertaiset mahdollisuudet (Hakalehto-Wainio 2018, 301). Opetushallituksen arvion mukaan maaliskuussa 2020 kymmenet tuhannet peruskoulun oppilaat olivat etäopetuksen alkaessa ilman tietokonetta (Opetushallitus 2020). Tähän samaan ongelmaan puuttuu mielipidekirjoituksessaan myös luokanopettaja (Kirjoitus 2), joka muistuttaa siitä, että kaikissa perheissä ei ole mahdollisuutta tarjota lapsen käyttöön sähköiseen oppimiseen soveltuvaa laitetta. Kirjoittajan mukaan useat lapset asettuvat eriarvoiseen asemaan, jos kouluista ei voida antaa tietokoneita kotikäyttöön.

Myös päivittäisen kouluruokailun poisjäämisen merkitystä on pohdittu mielipidekirjoituksissa niiden lasten kannalta, jotka asuvat pienituloisissa perheissä. Kahden asiantuntijan mielipidekirjoituksessa (Kirjoitus 4) muistutetaan, että joillekin lapsille koulussa tarjottava lounas on päivän ainoa lämmin ateria. Koulujen sulkemisella on siten suoria ja jopa pitkäaikaisia vaikutuksia kaikista heikoimmassa asemassa oleviin lapsiin. Kirjoittajien mukaan Suomessa arviolta kymmenen prosenttia lapsista elää vähävaraisessa perheessä. Useammassakin mielipidekirjoituksessa esitetään konkreettisenä ehdotuksena, että puuttuvat kouluateriat tulisi huomioida toimeentulotuen laskelmassa ja pyrkiä helpottamaan heikoimmassa taloudellisessa tilanteessa olevien asemaa (Kirjoitukset 3 ja 15).

Etäopetuksessa olon on katsottu eriarvoistavan lapsia myös siitä syystä, ettei kaikilla vanhemmilla ei ole mahdollisuutta tehdä etätöitä ja osallistua lapsensa tukemiseen koulupäivän aikana. Tähän aiheeseen tartuttiin mielipidekirjoituksissa heti maaliskuussa etäopetuksen alkaessa. Erään kirjoituksen mukaan erot koululaisten osaamistasossa voivat olla hyvinkin suuria, kun koulut taas avataan (Kirjoitus 7). Myös yhdessä opettajan laatimassa mielipidekirjoituksessa myönnetään, että osalla opettajista etätehtävien määrä on ollut liiallinen (Kirjoitus 8). Kirjoittaja muistuttaa, että tilanne on monille lapsille ja nuorille jo muutenkin haastava, eikä liian suuri kotitehtävien määrä auta asiaa etenkään, kun niiden tekemiseen ei välttämättä saa riittävää tukea.

Monet vanhemmat ovat kokeneet kuormittavana sen, että heille on siirtynyt iso vastuu lasten oppimisesta. Vanhempien kuormitus taas heijastuu lapsiin. Eräs vanhempi kirjoittaa perheen voimien olevan aivan lopussa, kun omien töiden ohessa pitää yrittää ohjata koululaista erilaisten tehtävien tekemisessä:

Tilanne on jo nyt täysin kestävä. Vaikka koululta sai tietokoneen lainaan kotikäyttöön, meidän vanhempien vastuulla on opettaa sen käyttöä. Wilma tursuaa päivittäin digitehtäviä kaikille eri oppiaineille liikunnasta lähtien. Koulutehtäviin tarvitaan myös älypuhelimia olettaen, että sellainen on jokaisella omasta takaa. - - Jos meidän perheemme on aivan ääri rajoilla jo näiden muutamien etäkoulupäivien jälkeen, mikä on tilanne perheissä, joissa on ongelmia? (Kirjoitus 12)

Samassa kirjoituksessa kuvaillaan, miten pienissä asunnoissa yritetään mahtua olemaan aamusta iltaan ja kuinka perheenjäsenet joutuvat vuorottelemaan tietokoneen ja työpöydän käytössä (Kirjoitus 12). Myös lapsiasiavaltuutettu on kiinnittänyt huomiota lapsiperheiden asumisen ahtauteen ja sen vaikutuksiin lasten kannalta (Pekkarinen & Miettinen 2020, 44). Työterveyslaitoksen tutkijan laatimassa mielipidekirjoituksessa kerrotaan, miten työtä ja oppimista vaikeuttavat häiriöt ja keskeytykset nousevat esiin uusilla tavoilla, kun työ ja opiskelu tapahtuvat omissa kodeissa. Kirjoituksessa korostetaan, että henkisen kuormituksen vähentämiseksi on tärkeää, että kotiin voidaan järjestää jokin häiriötön paikka, jonne voi tarvittaessa vetäytyä omaan rauhaan (Kirjoitus 10). Kaikissa kodeissa ei kuitenkaan tilan puutteen vuoksi ole ollut tähän mahdollisuutta.

Mielipidekirjoituksissa tulee esiin myös koulujen sulkemisen vaikutukset globaalista näkökulmasta. Kirkon Ulkomaanavun asiantuntijoiden mielipidekirjoituksessa (Kirjoitus 49) muistutetaan, että koulunkäynnin jatkumisesta huolehtiminen myös kehittyvissä maissa ei ole pelkästään moraalinen kysymys, vaan meidän kaikkien yhteinen etu, jotta vältytään laajoilta sosiaalisilta ja taloudellisilta ongelmilta. Kirjoittajien mukaan koulujen sulkeminen koskee jo yli 91 prosenttia koululaisista koko maailmassa. Suuri osa näistä lapsista elää maissa, joissa on hyvin rajalliset mahdollisuudet järjestää etäopetusta. Huolena on se, ettei näitä lapsia saada enää takaisin kouluun pandemian mentyä ohi. Kuten UNICEF on painottanut, koulu tarjoaa monelle lapselle suojaa ja turvaa hyväksikäytöltä, väkivallalta sekä myös lapsiavioliitoilta (UNICEF 2021b). Myös Pelastakaa Lapset ry:n pääsihteeri on mielipidekirjoituksessaan (Kirjoitus 19) huolissaan erityisesti siitä, miten koronaepidemian rajoitustoimenpiteet uhkaavat lapsen oikeuksien toteutumista.

Sen lisäksi, että koulujen sulkemisella on ollut monia välittömiä vaikutuksia lasten kannalta, mielipidekirjoituksissa on pohdittu myös pitkän aikavälin vaikutuksia ja sitä, miten tulisi valmistautua kriisin jälkeiseen aikaan. Mannerheimin lastensuojeluliiton ja Suomen lastenlääkäriyhdistyksen puheenjohtajat ehdottavat mielipidekirjoituksessaan (Kirjoitus 59) kansallisen suunnitelman laatimista lasten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Suunnitelman tulisi

pitää sisällään sekä tavoitteita että konkreettisia toimia, joilla voitaisiin torjua koronakriisin haitallisia vaikutuksia ja erityisesti lasten keskinäistä eriarvoistumiskehitystä.

Pitkä poissaolo varhaiskasvatuksesta, koulusta ja harrastuksista vaikuttaa erityisesti heikossa asemassa oleviin lapsiin. Monet lasten ja perheiden palvelut ovat katkolla tai niitä on supistettu poikkeusaikana. Lasten hyvinvointi on eriytynyt jo ennen korona-aikaa, ja poikkeusolot vahvistavat eriytymiskehitystä. (Kirjoitus 59)

Pelastakaa Lapset ry:n ja Setan asiantuntijoiden yhteisessä mielipidekirjoituksessa (Kirjoitus 65) muistutetaan, että myös poikkeusolojen aikana tulee huolehtia, että yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämismääräyksiä pidetään kiinni ja että ihmisoikeuksien toteutumista valvotaan. Kuten Niemisen (2022) selvityksestä tulee esiin, etäkoulussa olo asetti erityisesti jollain tapaa valtaväestöstä poikkeavat lapset eriarvoiseen asemaan (Nieminen 2022, 43). Kouluterveyskyselyn perusteella koulu-uupumus lisääntyi kaikilla nuorilla poikkeusolojen aikana, mutta sateenkaarinnuorilla uupumus oli yli kaksi kertaa yleisempää kuin muilla nuorilla. Etenkin sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla on ollut hyvinvointiin liittyviä ongelmia huomattavasti useammin kuin muilla (Majlander ym. 2022, 185; 189).

5.3 Muutokset lapsen edun näkemyksissä

Aineiston perusteella voidaan havaita, että syksyä kohden keskustelu vähentyi. Keväällä 2020 maaliskuun alusta toukokuun loppuun ulottuvalla aikavälillä aihetta käsitteleviä mielipidekirjoituksia löytyi yhteensä 64 kappaletta, kun taas syyskuun alusta joulukuun loppuun asti ulottuvalla aikavälillä mielipidekirjoituksia löytyi ainoastaan 26 kappaletta, vaikka aineistoa kerättiin kuukauden verran pidemmältä ajanjaksolta kuin keväällä. Keskustelun hiljentymisen voidaan ajatella johtuvan siitä, että syksyllä suurin osa perusopetuksen oppilaista oli palannut lähiopetukseen ja etäopetusjaksoja pidettiin enää tarpeen mukaan paikallisen koronatilanteen huonontuessa. Loppuvuotta kohden koronartuntojen määrät alkoivat kuitenkin kasvaa koko maassa uudestaan ja tämä näkyi mielipidekirjoitusten aiheissa siten, että vaatimuksia takaisin etäkouluun siirtymisestä alkoi taas esiintyä enemmän.

Verrattuna kevääseen 2020, syksyllä ei enää kuitenkaan esitetty juurikaan vaatimuksia alakoululaisten siirtymisestä etäopetukseen. Etenkin alkukevästä 2020 elettiin vielä tilanteessa, jossa ei ollut varmuutta siitä, miten todennäköisesti lapset voivat sairastua koronan vakavaan tautimuotoon ja missä määrin lapset levittävät tautia (Kangas 2022, 1). Tutkimustiedon ollessa vielä ristiriitaista, on ollut mahdollista päätyä siihen johtopäätökseen,

että koulujen sulkeminen on ollut lapsen edun mukaista, jotta on voitu suojella lapsia tartunnan saamiselta. Syksyllä 2020 tilanne oli kuitenkin toinen ja tutkimustieto tuki käsitystä siitä, että lapsen edun mukaista olisi pitää koulut normaalisti lähiopetuksessa.

Kevään 2020 aikana koronarajoituksilla vaikutti olevan laajasti yleinen hyväksyntä, mutta syksyn kuluessa kritiikki rajoitustoimenpiteitä kohtaan lisääntyi ja rajoitusten tarpeellisuutta arvioitiin aiempaa enemmän siitä näkökulmasta, millaisia vaikutuksia niillä on lapsiin ja nuoriin. Eräässä mielipidekirjoituksessa (Kirjoitus 72) epäillään, onko etäopetus oikea tapa yrittää estää tartuntojen leviämistä ja tuottaako se edes haluttua tulosta. Kirjoittajan mielestä rajoituspäätösten seurauksia ei ole mietitty tarpeeksi ja päätöksentekijöiden tulisi kantaa vastuu myös opiskelijoiden mielenterveydestä ja jaksamisesta.

Mielipidekirjoitusten perusteella syksyllä alkoi nousta aiempaa suurempi huoli lukiolaisista ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista nuorista, joille etäopetusjaksoja kertyi enemmän kuin perusopetuksessa oleville. Monet kokivat, että toisen asteen opiskelijoihin on suhtauduttu epätasa-arvoisesti verrattuna nuorempiin koululaisiin. Eräs lukiolainen kommentoi marraskuun lopussa etäopetuspäätöstä:

Useat opiskelijat lukiossani ovat olleet järkyttyneitä tiedosta, että toinen aste siirtyy etäopetukseen. Osa on suorastaan itkennyt. Tiistain tiedotustilaisuudessa pormestari Jan Vapaavuori vielä korosti, kuinka etäopetukseen siirtyminen on esimerkiksi peruskouluissa viimeisiä toimia, sillä tällä on kauaskantoisia seurauksia. Miksi toista astetta kohdellaan näin eriarvoisesti? (Kirjoitus 83)

Lukion opettaja kyseenalaistaa mielipidekirjoituksessaan (Kirjoitus 81) pormestari Jan Vapaavuoren lausunnon, jonka mukaan yhteiskunnassa vallitsisi konsensus siitä, että koulut on pidettävä auki, kun tämä näkemys ei kuitenkaan vaikuta koskettavan lukioita ja ammatillisia oppilaitoksia. Kirjoittaja ihmettelee, miksi julkinen keskustelu pyörii vain peruskoulujen ympärillä, vaikka etäopetus kuormittaa yhtä lailla myös lukiolaisia. Kirjoittajan mielestä päättäjät ovat puhuneet toisen asteen oppilaitosten etäopetuksesta koko ajan kevyeen tyyliin ikään kuin siihen ei liittyisi mitään ongelmia. Vaikka kaikkien kohdalla opintosuoritusten taso ei olisikaan heikentynyt, kirjoittajan mukaan henkinen hyvinvointi on joka tapauksessa kärsinyt.

Etäopetuksesta seuranneisiin haittavaikutuksiin herättiin mahdollisesti nuorten osalta vasta viiveellä, koska huomio keskittyi aluksi siihen, miten pienimmät koululaiset pärjäävät etäkoulussa. Koronakriisin alkaessa monilla oli ehkä oletus, että lukiolaiset ja muut toisen asteen oppilaitoksissa opiskelevat nuoret ja korkeakoulujen opiskelijat sietävät paremmin

etäopetuksesta seuraavia haittavaikutuksia. Myös päättäjillä on ollut matalampi kynnys tehdä päätös etäopetukseen siirtymisestä esimerkiksi lukiolaisten kohdalla, koska nuorilla on ajateltu olevan jo valmiiksi etäopiskelussa tarvittavaa tietoteknistä osaamista ja muutenkin pienempiä lapsia paremmat valmiudet itsenäisempään työskentelyyn. Lukion opettaja esittää mielipidekirjoituksessaan (Kirjoitus 82) tähän liittyen vastakkaisen näkemyksen. Kirjoittajan mukaan myös lukioissa on monia sellaisia opiskelijoita, jotka tarvitsisivat vielä paljon opettajan tukea.

Lukioon kohdistuvat toimet ovat ilmaisia, siksi niitä on kai niin helppo tehdä. Perässä seuraa kuitenkin sellainen lasku, että sitä ei ymmärrä vielä kukaan. (Kirjoitus 82)

Samassa kirjoituksessa ihmetellään, miksi myös sellaisia lukioita suljetaan, joissa ei edes ole ollut koronatartuntoja ja vedotaan asiantuntijoihin, joiden mukaan kouluissa syntyy vain vähän tartuntoja. Lisäksi kirjoittaja kritisoi sitä, ettei kuntien ja hyvinvointialueiden johdossa ole haluttu kuulla opettajia, kun päätöksiä etäopetuksesta on tehty. Myös eräs lukiolainen ehdottaa mielipidekirjoituksessaan (Kirjoitus 83), että kouluille tulisi antaa suuremmat mahdollisuudet päättää itse, millaisella laajuudella etäopetusta toteutetaan.

Alueellisia koronarajoitustoimia on kyseenalaistettu myös siltä kannalta, että ne asettavat eri paikkakuntien lukiolaiset epätasa-arvoiseen tilanteeseen. Oppilaiden oikeuksien tulisi toteutua yhdenvertaisesti kuntien tasolla, mutta myös valtakunnantasolla tulisi huolehtia siitä, ettei oppilaiden yhdenvertaisuutta vaarantavia eroja synny eri kuntien välille (Hakalehto-Wainio 2018, 301). Tähän asiaan myös lapsiasiavaltuutettu on kiinnittänyt huomiota.

Lapsiasiavaltuutettu on muistuttanut, että opetuksen järjestäjän vastuulla on huolehtia, että kaikilla lapsilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet oppimiseen riippumatta siitä, tapahtuuko opetus etäyhteyden välityksellä vai luokkahuoneessa (Lapsiasiavaltuutetun lausunto 2020, 12).

Syksyn aikana mielipidekirjoituksissa tuodaan esiin huoli myös nuorista aikuisista. Eräs opiskelija muistuttaa mielipidekirjoituksessaan (Kirjoitus 76), että lukuisilla opiskelijoilla ei ole koronarajoituksista johtuen muuta sisältöä elämässään kuin etäluentojen seuraaminen pienissä yksiöissään.

On helppo ajatella, että etäopetuksen vaikutuksista opiskelijoihin ei tarvitse kantaa huolta, koska he ovat jo aikuisia. Olisi kuitenkin aika huolestua. Opiskelijat ovat välinpitoajia: meillä ei ole perään kyselevää luokanvalvojaa tai esihenkilöä eikä

työporukan etäkahvihetkiä. Käytännössä opiskelijoiden tukiverkko ovat opiskelutoverit, joihin on ollut nyt vaikea tutustua. (Kirjoitus 76)

Tilanteen pitkittyminen on koettu lasten ja nuorten kannalta erityisen ongelmallisena. Vielä syksyllä 2020 rokotteiden saaminen ja elämän normalisoituminen tuntuivat kaukaisilta ajatuksilta, mikä pahensi toivottomuuden tunnetta entisestään. Lasten ja nuorten parissa työskentelevien järjestöjen asiantuntijat esittävät mielipidekirjoituksessaan huolen nuorten pahoinvoinnista (Kirjoitus 78). Kirjoittajien mukaan ennaltaehkäisevään työhön pitäisi painottaa paljon resursseja kouluissa ja nuorisotyössä niin kunnissa kuin järjestöissäkin. Lisäksi korjaavaan työhön lastensuojelun puolelle pitäisi saada kiireellisesti lisää työntekijöitä. Kirjoittajien mielestä koulujen etäopetuksen seurauksena lukuisat lapset ovat jääneet oman onnensa nojaan. Rajoituksista johtuen myöskään nuorisotyöntekijät eivät ole voineet tukea oppilaita normaaliin tapaan arjessa.

Vaikka syksyn 2020 mielipidekirjoituksissa pääpaino on ollut etäopetusta kritisoivissa puheenvuoroissa, koronaviruksen toiseen aaltoon liittyvät uhkakuvat nostivat taas uudestaan myös etäopetusta kannattavia puheenvuoroja. Eräs opettaja ehdottaa 10. joulukuuta 2020 julkaistussa mielipidekirjoituksessaan (Kirjoitus 88), että leviämävaiheessa olevien alueiden koulut siirtyisivät etäopetukseen alakoulut mukaan lukien. Kirjoittaja kritisoi myös toimimatonta tartunnan jäljitystä, hidasta tiedottamista ja koulujen riittämättömiä eristystoimia.

Päätökset etäopetuksen toteuttamisesta kuuluvat kuntien vastuulle, mutta näitä päätöksiä on toteutettu pitkälti paikallisten koronakoordinaatioryhmien suositusten pohjalta.

Pääkaupunkiseudun koronakoordinaatioryhmässä olivat mukana Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungit, Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL), Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri (Hus) sekä Etelä-Suomen aluehallintovirasto. Pääkaupunkiseudun koronakoordinaatioryhmä linjasi 11.12.2020, ettei se suosittelen peruskouluille etäopetukseen siirtymistä, vaikka muita koronarajoituksia ja -suosituksia jatkettiin. Päätöstä perusteltiin etäopetuksesta oppilaille aiheutuvilla vaikeuksilla, oppimisvajeella ja sosiaalisilla haitoilla. Perusteluissa vedottiin myös siihen, että THL:n asiantuntijoiden mukaan koulujen koronaltistumisista havaitut jatkotartunnat ovat olleet vähäisiä. Uudenmaan koronakoordinaatioryhmä sen sijaan päätyi suosittelemaan kunnille, että yläkoulujen etäopetuksesta käytäisiin keskustelua (Welling 2020).

Monet olisivat toivoneet, että perusopetus oli määrätty kokonaan etäopetukseen ennen joululomien alkua. Erään opinto-ohjaajan mielipidekirjoituksessa (Kirjoitus 90) ihmetellään, miten on mahdollista, ettei pääkaupunkiseudun koronakoordinaatioryhmä löytänyt tarpeeksi vahvoja perusteita etäopetukseen siirtymiselle. Kirjoittajan mukaan esimerkiksi Turussa etäopetukseen päädyttiin pääkaupunkiseutua vastaavassa tartuntatilanteessa viikon ajaksi lukukauden päätteeksi.

Tässä vaiheessa kouluvuotta niin oppilaat kuin opettajatkin ovat jo väsyneitä varsinkin tällaisena poikkeuksellisena vuotena. Kukaan oppilas ei varmaan kärsisi mistään sosiaalisen kanssakäymisen tyhjiöstä, jos koulut olisivat olleet kiinni viikon ajan. (Kirjoitus 90).

Myös toinen kirjoittaja (Kirjoitus 89) arvostelee pääkaupunkiseudun koronakoordinaatioryhmän päätöstä olla suosittelematta etäopetusta ja tarttuu etenkin pormestari Vapaavuoren käyttämään perusteluun merkittävistä sosiaalisista haitoista. Kirjoittajan mielestä yläkoulujen etäopetus hillitsisi epidemiaa eikä lyhytkestoisesta etäopetusjaksosta olisi oppilaille haittaa. Näissä kirjoituksissa toistuu sama näkemys kuin keväällä julkaistuissa mielipidekirjoituksissa, joissa monet toivoivat, että etäopetuksesta olisi siirrytty suoraan kesälomille ja tätä perusteltiin sillä, ettei muutamilla päivillä ole oppilaiden näkökulmasta merkitystä.

Turun yliopiston INVEST Psykologia -tutkimushankkeen tutkijat muistuttavat mielipidekirjoituksessaan (Kirjoitus 87), että tilanteessa, jossa tutkittua tietoa on vielä rajoitetusti saatavilla, olisi tärkeää, että nuorten omia kokemuksia kuunneltaisiin tarkasti.

Ottamatta kantaa linjauksiin etäopetuksesta, päätöksentekijöiden olisi havahduttava siihen, että nuoret tai oikeammin osa nuorista maksaa nyt muiden turvallisuudesta omalla tulevaisuudellaan. Kysymys on erityisesti niistä nuorista, jotka yrittävät nyt valmistua ammattiin ja siirtyä työelämään tai kiinnittyä jatko-opintoihin uudella paikkakunnalla, erityksissä ja yksin (Kirjoitus 87)

Kirjoittajien mukaan olisi olennaista ymmärtää, että rajoitukset vaikuttavat eriarvoistavasti erilaisissa elämäntilanteissa oleviin nuoriin. He toivovat myös, että etäopetuksen toteuttamisessa panostettaisiin enemmän siihen, että yhteys säilyy opettajien ja oppilaiden välillä. Myös muissa syksyn aikana julkaistuissa mielipidekirjoituksissa on esitetty kritiikkiä sen suhteen, miten etäopiskelua on käytännössä toteutettu ja miten se on vaikuttanut lapsiin. Kahden lukiolaisen äiti ihmettelee mielipidekirjoituksessaan (Kirjoitus 86), miksi etäopetuksessa ei voitaisi panostaa enemmän yhteisöllisyyteen. Kirjoittajan mukaan hänen lapsensa eivät välttämättä sano sanaakaan etäpäivän aikana, vaan ainoastaan kuuntelevat

kuulokkeet korvillaan ja tekevät tehtäviään. Kirjoittajan mielestä olisi tärkeää aktivoida oppilaita osallistumaan aktiivisesti, vaikka opetus tapahtuukin etäyhteyden välityksellä.

Myös eräässä toisessa kirjoituksessa (Kirjoitus 66) korostetaan inhimillisten kohtaamisten merkitystä silloinkin, kun opiskellaan etänä. Kirjoittajien mukaan kohtaamisten synnyttämiseen tarvitaan kuitenkin vahvoja pedagogisia valmiuksia sekä panostusta oppimistilanteiden valmisteluun.

Tilannetta ei pidä nähdä kaksijakoisesti: Joko lähiopetusta ja sosiaalisia kohtaamisia tai verkko-opetusta eikä lainkaan vuorovaikutusta. Näiden lisäksi on olemassa lukematon määrä erilaisia mahdollisuuksia toteuttaa opetusta luentosalien ulkopuolella sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Kohtaamisia verkossa ei niinkään rajoita teknologia vaan meidän pedagoginen mielikuvituksemme. (Kirjoitus 66)

Karanteeniin määrättyjen osalta on pohdittu, eikö olisi mahdollista toteuttaa opetusta hybridimuotoisesti niin, että myös kotoa käsin olisi mahdollista osallistua tunneille. Pahimmissa tapauksissa karanteenit ovat voineet venyä useiden viikkojen pituisiksi ja koko sen ajan oppilas on voinut joutua työskentelemään täysin itsenäisesti. Tässäkin suhteessa eri koulujen väleillä on ollut suurta vaihtelua, minkä verran karanteenissa olevat oppilaat ovat saaneet tukea. Eräs vanhempi kirjoittaa asiasta:

Kuulimme, että naapurikoulussa oli koronavirusmäärärahojen turvin irrotettu yksi opettaja etäopiskelun tukeen ja koordinointiin. Meillekin selvisi, että karanteeni ei ole poissaoloa ja olimme kouluun yhteydessä opetusjärjestelyistä. Valitettavasti yhtä lukuun ottamatta opettajat pitivät riittävänä opetuksena ilmoittaa karanteenijän tehtävät Wilmassa. (Kirjoitus 69)

Kirjoittaja arvostelee kouluja siitä, ettei epidemian toiseen aaltoon oltu varauduttu, vaikka se oli odotettavissa ja olisi ollut aikaa valmistautua. Eräs toinen kirjoittaja (Kirjoitus 70) ehdottaa, että oppituntien näyttäminen kotona oleville oppilaille tulisi laajentaa kaikkiin Suomen kuntiin. Siitä aiheutuisi vain vähän lisätyötä ja sillä olisi suuri merkitys niiden lasten kannalta, jotka eivät karanteenin tai flunssan oireiden vuoksi pysty osallistua luokassa tapahtuvaan opetukseen.

Myös maskien käyttöön liittyen on esitetty syksyn aikana julkaistuissa kirjoituksissa mielipiteitä niin puolesta kuin vastaan. Eräs vanhempi moittii kirjoituksessaan (Kirjoitus 67) maskien hankaloittavan vuorovaikutusta niin opettajan puhuessa kuin myös oppilaiden keskinäisissä suhteissa. Kirjoittajan mukaan viestien ymmärtäminen vaikeutuu, kun ilmeitä ja suun liikkeitä ei näe, ja se hankaloittaa myös kuulovammaisten elämää. Kirjoittaja toivoo, että

maskisuosituksia laadittaessa otettaisiin paremmin huomioon kaikki maskien käytöstä seuraavat vaikutukset. Toisaalta taas eräs opettaja ehdottaa kirjoituksessaan (Kirjoitus 80), että maskisuositus tulisi muuttaa maskivelvoitteeksi koronaviruksen leviämisvaiheen alueilla. Kirjoittajan mielestä maskin käytöstä seuraavat hyödyt ovat haittoja suurempia ja olisi reilua suojella myös opettajia tartuntavaaralta.

Syksyn 2020 ajalta kerättyjen mielipidekirjoitusten perusteella vaikuttaa siltä, että lapsen etu on alettu ymmärtää laaja-alaisemmin ja keskustelu on monipuolistunut. Kirjoituksissa on tuotu enemmän esiin koulujen sulkemisen vaikutuksia myös isompien lasten ja nuorten kannalta sekä sosiaalisen kanssakäymisen merkitystä. Lisäksi syksyn aikana julkaistujen mielipidekirjoitusten joukossa on kevättä enemmän myös nuorten itse laatimia mielipidekirjoituksia, joten nuorten oma ääni on päässyt paremmin kuuluville. Toisaalta mielipidekirjoitusten perusteella on nähtävissä, että edelleenkin osa arvioi tarvetta koulujen sulkemiselle enemmän aikuisten kuin lasten näkökulmasta huolimatta lisääntyneestä tutkimustiedosta.

6 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä pro gradu -työssä tutkittiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksia, jotka käsittelivät koulujen sulkemista keväällä ja syksyllä 2020. Mielipidekirjoituksia tutkimalla pyrittiin selvittämään, miten lapsen etua on perusteltu ja millaisia vaikutuksia koulujen sulkemisella on nähty olevan lasten kannalta. Lisäksi tavoitteena oli tutkia, muuttuko käsitys lapsen edusta syksyn 2020 aikana verrattuna kevääseen 2020, kun kokemuksia ja tietoa niin koulujen sulkemisen vaikutuksista kuin koronan tartuttavuudesta on kertynyt lisää. Tutkimusta tehdessä aineistolähtöiset havainnot yhdistyivät lapsen oikeuksia ja koulujen sulkemisen vaikutuksia käsittelevään tutkimustietoon.

Ensihavaintona aineistosta huomio kiinnittyi siihen, ettei keskustelua valtioneuvoston päätöksestä sulkea koulut tai millä perusteilla päätös tehtiin, oikeastaan käyty ollenkaan. Lapsen oikeuksien sopimuksen voidaan katsoa olevan yksiselitteinen siinä mielessä, että sen mukaan kaikessa lapsia koskevassa päätöksenteossa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (SopS 60/1991) ja valtioilla on velvollisuus pitää kiinni lasten oikeuksien toteuttamisesta myös poikkeusoloissa (Lapset, nuoret ja koronakriisi 2021, 11; 25). Tämä aihe ei kuitenkaan noussut esiin mielipidekirjoituksissa käydyissä keskusteluissa. Voidaan tulkita, että koulujen sulkemisen on katsottu olleen tarpeellinen rajoitustoimenpide etenkin poikkeusolojen alkuvaiheessa.

Maaliskuun 2020 aikana julkaistuissa mielipidekirjoituksissa koulujen sulkemiseen liittyvä keskustelu suuntautuu enemmän siihen, miten uudessa tilanteessa oloon sopeudutaan ja miten se vaikuttaa perheiden arkeen. Keskustelua käytiin etenkin siitä, millaisia valmiuksia ja taitoja digiloikkaan sopeutuminen edellyttää lapsilta ja millainen vastuu vanhemmilla on lasten oppimisesta, kun koulunkäynti tapahtuu kokonaan kotioloissa. Kirjoituksissa huomioidaan myös vähävaraisten lapsiperheiden näkökulmaa ja esimerkiksi kouluruokailun poisjäämisen merkitystä.

Huhtikuun 2020 aikana mielipidekirjoituksissa tuotiin enemmän esiin kokemuksia niin koulujen sulkemisen hyvistä kuin huonoistakin puolista ja keskustelua käytiin etenkin riskiryhmiin kuuluvien sekä neuropsykiatrisista häiriöistä tai oppimisvaikeuksista kärsivien lasten näkökulmasta. Keskusteluun nousi myös niiden lasten tilanne, joiden perheissä on mielenterveysongelmia, lähisuhdeväkivaltaa tai päihdeongelmia ja miten näitä lapsia

voitaisiin auttaa, kun koulujen oppilashuolto ei välttämättä tavoita lapsia ollenkaan ja monet tukipalvelut ovat etäyhteyden päässä.

Huhtikuun lopussa valtioneuvosto tiedotti päätöksestään purkaa perusopetuksen rajoitteet ja koulut avattiin taas 14.5.2020 alkaen (Valtioneuvosto 2020b). Tähän liittyen monet opetusalan ammattilaiset esittivät näkemyksiään siitä, olisiko koulut pitänyt pitää suljettuina kevätlukukauden loppuun asti vai ei ja etenkin itse riskiryhmiin kuuluvat opettajat vastustivat koulujen avaamista. Myös monet vanhemmat, joilla oli riskiryhmään kuuluvia lapsia, toivoivat etäopetuksen jatkumista. Aineiston perusteella asia jakoi vahvasti mielipiteitä kevään 2020 aikana.

Toukokuun loppupuolella julkaistussa mielipidekirjoituksissa katseet alkoivat suuntautua enemmän tulevaan. Kirjoituksissa pohdittiin, millaisilla keinoilla voitaisiin ennaltaehkäistä ongelmien kasaantumista jo valmiiksi heikoimmassa asemassa olevien lasten ja nuorten osalta. Useissa kirjoituksissa toistettiin, että oppilashuollon erilaisille tukitoimille on aiempaa suurempi tarve, mutta samalla etenkin kouluterveydenhuollossa kärsittiin resurssipulasta. Mielipidekirjoituksissa käytiin keskustelua myös koulun sosiaalipoliittisesta merkityksestä ja mietittiin mahdollisuuksia hyödyntää etäopetusta jatkossakin yhtenä opiskelumuotona lähiopetuksen rinnalla.

Syyslukukaudella 2020 useimmissa peruskouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa oli palattu takaisin lähiopetukseen, mutta kouluja suljettiin ja etäopetukseen palattiin aina tarpeen mukaan paikallisen koronavirustilanteen heikentyessä (Vuorio ym. 2021, 14). Syksyn 2020 aikana mielipidekirjoitusten määrä selvästi vähentyi, jonka voidaan katsoa johtuvan siitä, ettei laajamittaisempia koulusulkuja enää jouduttu toteuttamaan. Keväällä 2020 mielipidekirjoituksissa käytiin keskustelua etäopetuksen ongelmista pääasiassa peruskouluikäisten lasten kannalta, mutta syksyllä keskustelun painopiste siirtyi enemmän lukiolaisiin ja muihin toisen asteen oppilaitosten opiskelijoihin ja myös korkeakouluopiskelijoihin. Syksyllä keskusteluun nousivat voimakkaammin myös etäopiskelun aiheuttamat nuorten psyykkisen hyvinvoinnin ongelmat ja tulevaisuudennäkymät. Lisäksi keskustelua käytiin siitä, miten etäopetusta voitaisiin toteuttaa niin, että samalla ylläpidettäisiin yhteisöllisyyttä.

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli selvittää, millä perusteluilla koulujen sulkemista kannatetaan tai vastustetaan ja miten näissä perusteluissa huomioidaan lapsen etu. Aineistosta voidaan havaita, että molempia kantoja on mahdollista perustella lapsen etuun vedoten.

Osassa mielipidekirjoituksista korostetaan, että asia ei ole mustavalkoinen, vaan edellyttää punnintaa eri intressien välillä. Kuten lapsen edun käsitettä ja sen kritiikkiä käsittelevästä luvusta ilmenee, lapsen edun käsitteellä ei ole oikeudellisesta näkökulmasta katsottuna yksiselitteistä määritelmää. Lapsen etu voi toimia moraalisenä standardina, jolloin oleellista on määritellä, millaisilla kriteereillä lapsen etua arvioidaan (Aer 2012, 25). Samalla tulisi myös pitää kiinni siitä periaatteesta, että lapsen edulle on annettava muita intressejä korkeampi prioriteetti (Hakalehto-Wainio 2018, 53).

Osa kirjoittajista katsoo, että koulujen sulkeminen on ollut lapsen edun mukaista mahdollisen koronatartunnan terveydelle aiheuttamasta uhasta johtuen. Kaikkien kirjoittajien huoli ei kuitenkaan kohdistu varsinaisesti lasten terveyteen, vaan asiaa perustellaan kärjistetyksi sillä, että lapsen etu on elossa oleva vanhempi. Osa taas näkee koulujen sulkemisesta seuraavien haittojen olevan lasten kannalta niin merkittäviä, että riskeistä huolimatta olisi parempi pitää koulut normaalisti auki. Näiden perusteluiden lisäksi osa kirjoittajista kannattaa koulujen sulkemista kokonaan omista lähtökohdistaan käsin, eikä tuo perusteluissaan esiin lapsen edun näkökulmaa.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli selvittää, millaisia vaikutuksia koulujen sulkemisella nähdään olevan lasten kannalta. Mielipidekirjoituksissa tuotiin hyvin laaja-alaisesti esiin erilaisia haittavaikutuksia, mitä koulujen sulkemisesta seurasi. Näitä eri vaikutuksia yhdistäväksi keskeiseksi teemaksi nousi etenkin eriarvoisuuden lisääntyminen. Kuten kansallisessa lapsistrategiassa todetaan, lasten hyvinvointi on polarisoitunut Suomessa. Polarisoituminen kärjistyy varsinkin poikkeusolojen aikana, kun kriisien haitalliset vaikutukset kasaantuvat erityisesti heikoimmassa asemassa oleviin (Kansallinen lapsistrategia 2021, 17).

Aineiston perusteella yhdenvertaisuuden toteutumisessa on ollut koronakriisin aikana myös suurta alueellista vaihtelua. Eri paikkakunnilla olevien koulujen välillä on ollut eroja esimerkiksi siinä, miten nopeasti oppilaille on voitu tarjota koulun puolesta etäopiskelussa tarvittavia laitteita, millä tavoin kouluruokailu on toteutettu tai onko toteutettu ollenkaan ja millaista tukea erityisoppilaat ovat saaneet. Lisäksi syksyn 2020 aikana joillakin paikkakunnilla lapset ovat joutuneet olemaan pitempiä aikoja etäkoulussa verrattuna sellaisiin lapsiin, joiden kotipaikkakunnalla on ollut vähemmän koronatartuntoja, eikä tarvetta koulusulkuihin ole ollut. Myös siinä on ollut vaihtelua eri koulujen välillä, millä tapaa kotona karanteenissa olevat oppilaat ovat saaneet opetusta vai onko oppiminen jäänyt kokonaan

lapsen omalle vastuulle. Useissa mielipidekirjoituksissa toivottiin lisää resursseja ja panostusta erilaisiin lasten ja nuorten tukipalveluihin, jotta kaikkien lasten yhdenvertaisuus toteutuisi myös koulujen ollessa kiinni tai lasten joutuessa karanteeniin.

Mielipidekirjoituksista ilmeni, että joidenkin lasten kannalta etäopetuksella oli myös positiivisia seurauksia, jollaiseksi koettiin etenkin kiusaamisen väheneminen ja neurokehityksellisiä häiriöitä omaavien lasten paremmat mahdollisuudet keskittyä opiskeluun kotioloissa. Myös kiireen väheneminen ja perheiden lisääntynyt yhteinen aika koettiin positiivisina seurauksina varsinkin koulujen sulkemisen alkuvaiheessa. Riskiryhmiin kuuluvat kokivat tärkeänä myös sen, että kotona ollessa lapsella oli pienempi riski sairastua ja eristyksissä olo vähensi kaikkea muutakin sairastelua. Useissa kirjoituksissa toivottiin, että etäopetus olisi mahdollista jatkossakin.

Kolmantena tutkimuskysymyksenä oli selvittää, muuttuuko suhtautuminen lapsen etuun syksyllä 2020 verrattuna kevääseen 2020. Aineiston perusteella syksyn 2020 aikana vallitsi laajempi yhteisymmärrys siitä, ettei koulujen sulkemista voida pitää lapsen edun mukaisena etenäkään alakouluikäisten osalta. Kuitenkin loppusyksystä koronatilanteen alkaessa heikentyä uudestaan, joissakin mielipidekirjoituksissa alettiin jälleen esittää vaatimuksia siitä, että kaikkien koululaisten tulisi siirtyä etäopetukseen. Voidaan kuitenkin arvioida, että tutkimustiedon lisääntyminen lasten pienestä riskistä sairastua koronan vakavaan tautimuotoon sekä koulujen sulkemisen seurauksista kertyneet kokemukset ovat vaikuttaneet käsitykseen siitä, mikä on lapsen edun mukaista.

Vaikka mielipidekirjoituksissa on tuotu laaja-alaisesti esiin erilaisia perusteluita ja näkökulmia siitä, miten koulujen sulkeminen on vaikuttanut lapsiin ja tähän liittyen lasten eriarvoistumiskehitys on ollut monilla keskeisenä huolenaiheena, mielipidekirjoitukset edustavat loppujen lopuksi aika yksipuolista näkökulmaa aiheeseen. Kirjoittajien taustatietojen perusteella kaikki kuuluvat valtaväestöön, eikä yksikään kirjoittajista tuo esiin esimerkiksi maahanmuuttajataustaisen omaa näkökulmaa. Myös lasten ja nuorten omat mielipiteet jäävät kirjoitusten joukossa vähemmistöön, sillä vain kahdeksan mielipidekirjoitusta oli koululaisen, lukiolaisen tai opiskelijan laatimia. Keskustelu on ollut hyvin asiantuntijapainotteista, mutta lasten ja nuorten omia kokemuksia on kuitenkin tuotu esiin viittaamalla esimerkiksi lapsille ja nuorille tehtyihin etäopiskelua koskeviin kyselytutkimuksiin.

Niemisen (2022) mukaan etäkouluun liittyvät ongelmat vaikeuttivat etenkin maahanmuuttajaperheiden ja huostaan otettujen lasten elämää (Nieminen 2022, 43). Nämä ryhmät ovat kuitenkin jääneet tässä aineistossa kokonaan keskustelun ulkopuolelle. Keskustelun painopisteessä ovat olleet varsinkin kriisin alkuvaiheessa niin sanotuissa tavallisissa perheissä elävien lasten lisäksi erilaisia neurokirjon häiriöitä omaavat lapset. Tämä kertoo ehkä siitä, että koulujen sulkemista on ensisijaisesti tarkasteltu siltä kannalta, miten se on vaikuttanut lasten oppimiseen ja vasta toissijaisesti koulun sosiaalisen merkityksen kannalta, vaikka toki tätäkin näkökulmaa on painotettu monissa kirjoituksissa. Sillä, miten aktiivisesti koronarajoituksiin liittyviä ongelmia on tuotu julkisuudessa esiin joidenkin tiettyjen ryhmien kannalta vaikuttaa myös siihen, missä määrin asiaan kiinnitetään huomiota päätöksentekotasolla. Tietyillä ryhmillä on muita vähemmän puolesta puhujia (Nieminen 2022, 30–31). Ei siis ole yhdentekevää, keiden ääni saa eniten kuuluvuutta julkisessa keskustelussa.

Tutkimustulosten yleistettävyyden arvioinnin kannalta on oleellista ottaa huomioon, että mielipidekirjoitukset edustavat vain yhtä osaa julkisesta keskustelusta ja sanomalehtien toimituksilla on valta päättää, mitä ne haluavat julkaista. Lisäksi aiemmat kirjoitukset ohjaavat keskustelun suuntaa. Kuten tutkimusaineiston kuvausta käsittelevässä luvussa todetaan, mielipidekirjoituksia tutkimalla saadaan katsaus yksittäisellä alustalla tietyinä ajankohtana käydystä keskustelusta, mutta se ei kuitenkaan tarjoa täydellistä kokonaiskuvaa kaikesta aiheeseen liittyvästä keskustelusta eikä sen perusteella voida vetää johtopäätöksiä yksittäisten ryhmien näkemyksistä.

Laadullisen tutkimuksen pohjalta ei ole tarkoituskaan saada muodostettua empiirisesti yleistäviä päätelmiä kuten tilastollisessa tutkimuksessa, vaan laadullista tutkimusta voidaan pitää tapaustutkimuksena. Analysoitavasta aineistosta tulee muodostua kokonaisuus, joka on kuvattu ja käsitteellistetty mahdollisimman tarkasti. Yleistettävyyden kannalta aineiston kokoa keskeisempää on aineiston pohjalta tehtyjen tulkintojen kestävyys ja syvyys. Yleistettävyyttä voidaan parantaa myös erilaisilla vertailuasetelmilla, jotka voivat kohdistua esimerkiksi muihin tutkimustuloksiin ja tulkintoihin. Tutkimuksessa tehtyjen havaintojen siirrettävyyttä voidaan myös arvioida testaamalla, miten havainnot soveltuvat toiseen toimintaympäristöön tai tapaukseen (Eskola & Suoranta 2005, 65–67).

Tämän tutkielman luotettavuuden varmistamiseksi annettiin tutkimusasetelmaa käsittelevässä luvussa mahdollisimman tarkat tiedot siitä, miten aineisto on kerätty ja millaisilla

menetelmillä tutkimus on toteutettu ja esitettiin myös perustelut tehdyille valinnoille. Koska on kyse laadullisesta tutkimuksesta, kaksi tutkijaa ei voi kuitenkaan koskaan päätyä täsmälleen yhtäläisiin lopputuloksiin, vaikka käytössä olisi sama aineisto. Kaikki ihmiset eivät havaitse eivätkä tulkitse asioita samalla tapaa (Puusa & Juuti 2020, 151).

Tutkimusmenetelmien luotettavuutta on mahdollista arvioida validiteetin ja realibiteetin perusteella. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksessa käsitellään, mitä on luvattu ja realibiteetilla puolestaan tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta. Näiden käsitteiden käyttöä laadullisen tutkimuksen arvioimisessa on kuitenkin arvosteltu sen perusteella, että käsitteet on tarkoitettu vastaamaan lähinnä määrällisen tutkimuksen tarpeisiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136).

Eskolan & Suorannan (2005) mukaan voidaan puhua sisäisestä validiteetista, jolla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen teoreettiset ja käsitteelliset määrittelyt ovat sopuissa. Sisäistä validiteettia voidaan pitää osoituksena tutkijan tieteellisestä otteesta ja oman oppiaineen hallinnasta. Ulkoinen validiteetti puolestaan merkitsee sitä, että tehdyt tulokset ja johtopäätösten sekä aineiston välinen suhde ovat asianmukaisia. Tutkimuksen reliabiliteetti on mahdollista tarkistaa esimerkiksi indikaattoreita vaihtamalla, useammilla havainnoitsijoilla ja havainnointikerroilla. Näillä keinoilla voidaan varmistaa esimerkiksi käytetyn aineistonkeruumenetelmän tarkkuus (Eskola & Suoranta 2005, 213).

Tällä pro gradu -työllä pyrittiin selvittämään, millä tapaa lapsen etu tuli huomioiduksi koulujen sulkemisesta käydyssä keskustelussa koronapandemian aikana ja samalla tavoitteena oli lisätä tietoa siitä, miten monin eri tavoin koulujen sulkeminen vaikutti lapsiin. Koska tässä tutkimuksessa käytiin läpi aihetta käsitteleviä mielipidekirjoituksia ainoastaan Helsingin Sanomista ja vain vuoden 2020 ajalta, kiinnostava jatkotutkimuksen aihe olisikin tehdä vertailua vielä vuoden 2021 mielipidekirjoituksiin ja laajentaa aineistoa joihinkin paikallislehtiin tai esimerkiksi joillekin verkossa toimiville keskustelupalstoille. Näin voitaisiin saada käsitys myös siitä, ovatko kokemukset koulujen sulkemisesta olleet erilaisia esimerkiksi harvaan asutuilla alueilla verrattuna pääkaupunkiseutuun.

Mahdollisten tulevien poikkeusolojen varalta on hyödyllistä, että koronakriisin ajalta kertyneet kokemukset arvioidaan huolellisesti. Tulevissa kriisitilanteissa tulisi päätöksenteon yhteydessä myös kiinnittää enemmän huomiota huolelliseen lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamiseen ja tähän on myös kansallisessa lapsistrategiassa sitouduttu. Kuten lapsistrategian koronatyöryhmän raportissa todetaan, lapsiin kohdistuvien vaikutusten

arviointi jäi vähäiseksi koronarajoitustoimista päätettäessä. Työryhmän arvion mukaan monia rajoitustoimia voidaan pitää liioiteltuina, kun otetaan huomioon myös epidemian paikallinen vaihtelu (Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa 2020, 25).

Koronakriisin aikana erityisen ongelmallista oli se, että samanaikaisesti koulujen sulkemisen kanssa erilaisten oppilashuollon tukitoimien ja sosiaali- ja terveystalveluiden saatavuus heikentyi, vaikka avulle olisi ollut normaalia enemmän tarvetta. Mikäli kouluja joudutaan vielä joskus sulkemaan uudestaan, lapsiin kohdistuneista vaikutuksista kertynyt tieto auttaa siinä, että erilaisia haittavaikutuksia pystytään paremmin ennaltaehkäisemään ja osataan varautua siihen, millaisiin tukipalveluihin on syytä suunnata lisäresursseja. Lisäksi tutkimustiedon perusteella voidaan tunnistaa jo etukäteen ne ryhmät, jotka ovat kriisitilanteissa erityisen haavoittuvassa asemassa. Tutkimustieto auttaa myös siinä, että koronakriisin jälkihoidossa osataan huomioida heikoimmassa asemassa olevien lasten tilanne.

Lähteet

Aer, Janne (2012). Lastensuojeluoikeus. Helsinki: Sanoma Pro oy.

Alasuutari, Pertti (1999). Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Ayllón, Sara & Holmarsdottir, Halla & Lado, Samuel (2021). Digitally deprived children in Europe. (DigiGen - working paper series No. 3). <https://www.digigen.eu/wp-content/uploads/2021/03/Digitally-deprived-children-in-Europe-DigiGen-working-paper-series-no.-3.pdf>. Viitattu 28.3.2023.

Blaskó, Zsuzsa & Schnepf, Sylke V. (2021). Educational inequalities in Europe and physical school closures during Covid-19. Science for Policy Briefs. Fairness Policy Brief Series: 04/2020. European Commission. https://knowledge4policy.ec.europa.eu/sites/default/files/fairness_pb2020_wave04_covid_education_jrc_il_19jun2020.pdf. Viitattu 28.3.2023.

Bosisio, Roberta (2012). Children's Right to Be Heard: What Children Think. International Journal of Children's Rights (Vol. 20) 2012, s. 141–154.

ECDC (2021). COVID-19 in children and the role of school settings in transmission - second update. <https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/children-and-school-settings-covid-19-transmission>. Viitattu 26.2.2023.

Erola, Jani & Niemelä, Mikko & Sirniö, Outi & Kailaheimo-Lönnqvist, Sanna & Heiskala, Laura & Jalovaara, Marika & Salonen, Laura & Eskelinen, Niko (2020). Koronakriisin vaikutukset lasten ja nuorten oppimiseen, koulutukseen ja hyvinvointiin pitkällä aikavälillä. INVEST. Policy Brief. <https://invest.utu.fi/wp-content/uploads/2020/05/Koronakriisin-vaikutukset-lasten-ja-nuorten-oppimiseen-koulutukseen-ja-hyvinvointiin-pitka%CC%88lla%CC%88-aikava%CC%88lilla%CC%88.pdf>. Viitattu 27.7.2023.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2005). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

de Godzinsky, Virve-Maria (2014). Lapsen etu ja osallisuus hallinto-oikeuksien päätöksissä. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Hakalehto-Wainio, Suvianna (2018). Lapsioikeuden perusteet. Helsinki: Alma Talent oy

Hakalehto-Wainio, Suvianna (2013). Lasten oikeusturva lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta. Teoksessa: Hänninen, Sakari ym. (toim.) Muuttuva sosiaalioikeus. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys. 297–330.

Hakalehto-Wainio, Suvianna & Toivonen, Virve (2021). Johdatus lapsen oikeuksiin perheessä. Teoksessa: Hakalehto-Wainio, Suvianna & Toivonen, Virve (toim.). Lapsen oikeudet perheessä. Helsinki: Kauppakamari. 20–69.

Hallin, Anna Eva & Danielsson, Henrik & Nordström, Thomas & Fälth, Linda (2022). No learning loss in Sweden during the pandemic: Evidence from primary school reading assessments. International Journal of Educational Research. Volume 114, 2022.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883035522000891>. Viitattu 20.3.2023.

Hammarberg, Thomas (2008). The Principle of the Best Interests of the Child – What it means and what it demands from adults. Lecture by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights, Council of Europe. 30.5.2008. <https://rm.coe.int/16806da95d>. Viitattu 29.1.2023.

Helske, Satu & Ylöstalo, Hanna & Koskinen, Henri (2021). Samassa myrskyssä mutta eri veneissä. COVID-19 ja eriarvoisuus. Yhteiskuntapolitiikka 86:5–6, 585–596.

Helsingin Sanomat: Ohjeita mielipidekirjoituksen lähettämiseen.

<https://www.hs.fi/kirjoitamielipidekirjoitus/>. Viitattu 12.3.2023.

Hietämäki, Johanna & Hyväri, Elli & Kekkonen, Outi & Karhinen-Soppi, Anu & Kaittila, Anniina & Husso, Marita (2021). Lähisuhdeväkivallan kohteina olleiden avun hakemisen ja saamisen haasteet korona-aikana. Teoksessa: Günther, Kirsi & Kallio, Johanna (toim.). Tutkiva sosiaalityö. Sosiaalityö professiona. Talentia-lehti. Sosiaalityön tutkimuksen seura 2021. 112–126.

Hämäläinen, Veli-Pekka (2020). OAJ vastustaa koulujen avaamista, lastenlääkärit puoltavat – nämä 3 kysymystä ratkaisevat, avataanko koulut toukokuussa. Yle Uutinen. 23.4.2020.

<https://yle.fi/a/3-11319941>. Viitattu 14.4.2023.

Iivonen, Esa & Pollari, Kirsi (2022). Lapsivaikutusten arvioinnilla parempia päätöksiä – Lapsivaikutusten arviointi, lapsibudjetointi sekä lapset ja nuoret tiedontuottajina hyvinvointialueella. Ohjeistus hyvinvointialueiden päättäjille, nuorisovaltuustoille ja viranhaltijoille. Helsinki: Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:2.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163774/VN_2020_02.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 12.2.2023.

Juhila, Kirsi (2014). Teemoittelu. Teoksessa: Günther, Kirsi & Hasanen, Kirsi (toim.) (2014). Laadullinen tutkimus. Moodleverkkokirja. Viitattu 18.1.2023.

Kaakinen, Elina (2020). Etäopetus ei tavoita kaikkia – OAJ:n Luukkainen ei silti avaisi koulujen ovia: ”Heikosti tavoitettavia oppijoita on järkevää tavoitella täsmätoimin”. Yle. 23.4.2020. <https://yle.fi/a/3-11318752>. Viitattu 1.6.2023.

Kangas, Kaisa (2022). Auki vaiko kiinni? Kouluja koskeva koronakeskustelu Suomen, Ruotsin ja Japanin valtaalehdissä. Yhteiskuntapolitiikka 87:4, 397–405

Kankaanranta, Marja & Kantola, Kristiina (2020). Etäopiskelun toteutuminen erityistä tai tehostettua tukea tarvitsevien lasten ja nuorten osalta koronakeväänä 2020. Ensituloksia. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto & Neurospectrum Oy.

<https://ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/julkaisuluettelo-1/julkaisujen-sivut/2020/etaopetuskyselytulokset.pdf>. Viitattu 17.3.2023.

Kansallinen lapsistrategia. Komiteamietintö. Kansallisen lapsistrategian parlamentaarinen komitea. Helsinki: Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162864/VN_2021_8.pdf?sequence=4&isAllowed=y. Viitattu 8.6.2023.

Kauppinen, Anneli & Laurinen, Leena (1988). Tekstioppi – johdatus ajattelun ja kielen yhteistyöhön. Helsinki: Kirjayhtymä oy.

Kekkonen, Marjatta & Gissler, Mika & Sarvikivi, Emmi & Kääriäinen, Sohvi & Helve, Otto & Isola, Anna-Maria (2022). Lasten ja nuorten osallisuus, terveysturvallisuus ja koronarajoitukset. Teoksessa: Kekkonen, Marjatta & Isola, Anna-Maria & Känkänen, Päivi & Gissler, Mika (toim.) Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan – Nuorten elinolot vuosikirja 2022. THL ja Nuorisotutkimusseura. 7–30.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145465/URN_ISBN_978-952-343-937-5.pdf?sequence=1. Viitattu 29.7.2023.

Kiviniemi, Teemu & Hirvonen, Saara & Siironen, Susanna (2020). Useat koulut avaavat ruokalansa myös etäopetuksessa oleville lapsille – hallitus kannustaa kuntia vahvaan harkintaan. Yle 18.3.2020. Uutinen. <https://yle.fi/a/3-11263422>. Viitattu 28.3.2023.

Kopelman, Loretta M. (1997). The Best-Interest Standars as Threshold, Ideal and Standars of Reasonableness. The Journal of Medicine and Philosophy 22: 271–289.

Koronavirusepidemian vaikutukset toisen asteen koulutukseen (2021). Selvitys. 16.3.2021. OwalGroup oy. https://owalgroup.com/wp-content/uploads/2021/03/Koronan-vaikutukset-toisen-asteen-koulutukseen_1603.pdf. Viitattu 28.7.2023.

Kosonen, Laura (2020). Kouluruokailun järjestämisessä isoja eroja: yksille rahaa, toisille eineksiä, osalle ei mitään – Opetusministeri vetoaa kuntiin tilanteen korjaamiseksi. Yle Uutinen. 17.4.2020. <https://yle.fi/a/3-11309769>. viitattu 28.3.2023.”

Kukkonen, Laura (2022). Työpaikkojen sairauspoissaolot rajussa kasvussa – taustalla koronan aiheuttama pöpösuoja. HS. Talous. 14.12.2022. <https://www.hs.fi/talous/art-2000009261498.html>. Viitattu 28.5.2023.

Lapset, nuoret ja koronakriisi (2021). Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi. Helsinki: Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162647/VN_2021_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 11.2.2023.

Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa (2020). Lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta 24.6.2020. Helsinki: Valtioneuvoston julkaisuja 2020:21.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162318/VN_2020_21.pdf?sequence=7&isAllowed=y. Viitattu 11.2.2023.

Lastensuojelun keskusliiton lausunto (2020). Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021 HE 146/2020 vp. Koronaepidemian vaikutukset lasten ja nuorten hyvinvointiin sekä kriisin jälkihoito. https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Lastensuojelun-Keskusliitto_Lausunto_HE-146_2020-vp_Koronaepidemian-vaikutukset-lasten-ja-nuorten-hyvinvointiin.pdf. Viitattu 28.7.2023.

Lapsiasiavaltuutetun lausunto LAPS/77/2020 (2020). Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan kunta- ja terveystieteiden osastolle hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021 HE 146/2020 vp. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/38744693/Lapsiasiavaltuutetun+lausunto+eduskunnan+kunta-+ja+terveysjaostolle+hallituksen+esityksest%C3%A4+eduskunnalle+valtion+talousarvioksi+vuodelle+2021.pdf/ca9a9753-732e-255d-395c-18f8fed0b727/Lapsiasiavaltuutetun+lausunto+eduskunnan+kunta-+ja+terveysjaostolle+hallituksen+esityksest%C3%A4+eduskunnalle+valtion+talousarvioksi+vuodelle+2021.pdf?t=1618490963433>. Viitattu 12.2.2023.

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja (2020). Lapsen etua etsimässä. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:1. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/32008468/LAPS-vuosikirja-2020-FI.pdf/4c94fb99-412d-313a-da31-ae3a94fe350b/LAPS-vuosikirja-2020-FI.pdf?t=1610349316359>. Viitattu 13.1.2023

Majlander, Satu & Lehtonen, Jukka & Luopa, Pauliina & Sares-Jäske, Laura & Teräsaho, Mia & Vihtari, Johanna & Nenonen, Tellervo & Hyvärinen, Anni & Klemetti, Reija (2022). Sateenkaarinuoret poikkeusaikana. Teoksessa: Kekkonen, Marjatta & Isola, Anna-Maria & Känkänen, Päivi & Gissler, Mika (toim.) Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan – Nuorten elinolot vuosikirja 2022. THL ja Nuorisotutkimusseura. 179–196. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145465/URN_ISBN_978-952-343-937-5.pdf?sequence=1. Viitattu 29.7.2023.

Misukka, Heljä (2020). Etäopetuksesta suoraan kesälomille – kiitos. Blogi. 21.4.2020.
<https://www.oaj.fi/ajankohtaista/blogiartikkelit/OAJ-blogi/2020/etaopetuksesta-suoraan-kesalomille--kiitos/>. Viitattu 14.4.2023.

Mutanen, Annikka & Sutinen, Teija (2021). Lasten osuus korona-tartunnoista on kasvanut – Mikä vaikutus etäkoululla on epidemiaan? Helsingin Sanomat 25.3.2021. Tiede.
<https://www.hs.fi/tiede/art-2000007879724.html>. Viitattu 26.2.2023.

Mäkelä, Pia & Warpenius, Katariina & Keski-Kuha Teemu & Raitasalo, Kirsimarja & Jääskeläinen, Marke & Karlsson, Thomas & Ståhl, Timo (2021). Koronaepidemian vaikutukset suomalaisten alkoholikulutukseen vuonna 2020. THL. Tutkimuksesta tiiviisti 14/2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/141146/URN_ISBN_978-952-343-640-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 31.5.2023.

Nieminen, Liisa (2022). Koronapandemian vaikutukset haavoittuvassa asemassa olevien lasten läheissuhteiden ylläpitämiseen ja perhe-elämän suojaan. Helsinki: Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:20.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164338/VNK_2022_20.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 20.2.2023.

Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi (2012). Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Opetushallitus (2020). Kaikille kone -kampanja haastaa yritykset lahjoittamaan tarpeettomia tietokoneitaan koululaisille etäopiskeluun. 31.3.2020. Uutinen.
<https://www.oph.fi/fi/uutiset/2020/kaikille-kone-kampanja-haastaa-yritykset-lahjoittamaan-tarpeettomia-tietokoneitaan>. Viitattu 28.5.2023.

Our World in Data (2021). School closures during the COVID-19 pandemic, Apr 16, 2020.
<https://ourworldindata.org/grapher/school-closures-covid?time=2020-04-16®ion=Europe>. Viitattu 20.3.2023.

Pajulammi, Henna (2013). Lapsen oikeus osallistua. Teoksessa: Hakalehto-Wainio, Suvianna & Nieminen Liisa (toim.). Lapsioikeus murroksessa. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Pajulammi, Henna (2014). Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.

Pekkarinen, Elina & Miettinen, Katja (toim.) (2020). Pandemian varjossa kohti maapallon tulevaisuutta. Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2020. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2021:1.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162970/Lapsiasiavaltuutetun_vuosi_kertomus2020.pdf?sequence=1. Viitattu 13.1.2023.

Pelli, Petja (2020). Ruotsissa koulujen sulkemiselle ei edelleenkään nähdä syytä – Tukea maa saa kansainvälisistä tutkimuksista. Helsingin Sanomat 28.4.2020. Ulkomaat.

<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006488910.html>. Viitattu 20.3.2023.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) (2020). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.

Pösö, Tarja (2012). Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisisina kannanottoina. Teoksessa: Forsberg, Hannele & Autonen-Vaaraniemi, Leena (toim.) (2012). Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily & sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.

Rantavaara, Minja & Niemi, Onni (2020). Uudet rajoitukset ja suositukset tulivat voimaan pääkaupunkiseudulla – Lista näyttää, mikä muuttui. Helsingin Sanomat 29.11.2020.

Kaupunki. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000007650598.html>. Viitattu 11.4.2023.

Ronkainen, Anna (2021). Vain harva koululainen hakee etäopetuksen aikana ilmaisen koululounaan – maksuton ateria on silti tarjottava kaikille. Yle 27.1.2021. Uutinen.

<https://yle.fi/a/3-11756462>. Viitattu 28.3.2023.

Salter, Erika K. (2012). Deciding for a Child: a Comprehensive Analysis of the Best Interest Standard. *Theoretical Medicine and Bioethics* 33 (2012): 179–198.

SAMOK 19.5.2020. AMK-opiskelijoiden jaksaminen ja hyvinvointi heikentyneet merkittävästi korona-aikana. Tiedote. <https://samok.fi/samok-viestii/tiedotteet/amk-opiskelijoiden-jaksaminen-ja-hyvinvointi-heikentyneet-merkittavasti-korona-aikana/>. Viitattu 8.6.2023.

Sanoma 23.9.2022. KMT 2022: lähes kaikkien Sanoman brändien kokonaistavoittavuuksissa kasvua. Tiedote. <https://www.sanoma.fi/news/2022/cision/kmt-2022-lahes-kaikkien-sanoman-brandien-kokonaistavoittavuuksissa-kasvua/>. Viitattu 12.3.2023.

Savisalo, Oskari (2021). Lastensuojelu COVID-19-epidemian etäopetusjakson aikaisessa julkisessa keskustelussa. Yhteiskuntapolitiikka 86:1, 92–101

Sinko, Päivi (2004). Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Suomen lukiolaisten liitto 27.4.2020. Koronakyselyn tulokset. Uutinen. <https://lukio.fi/koronakyselyn-tulokset/>. 9.6.2023.

Taskinen, Sirpa (2006). Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen. Helsinki: Stakes.

THL (2020). Koulujen ja päiväkotien sulkemisella vain vähän vaikutusta lapsilla ja nuorilla todettuihin koronavirustartuntoihin. Uutinen. [Koulujen ja päiväkotien sulkemisella vain vähän vaikutusta lapsilla ja nuorilla todettuihin koronavirustartuntoihin - Uutinen - THL](#). Viitattu 10.1.2023.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turun yliopisto 14.5.2020. Koululaisten koronakevätäkyselyn tulosten mukaan etäopetus on sujunut pääsääntöisesti hyvin. Mediatiedote. <https://www.utu.fi/fi/ajankohtaista/mediatiedote/koululaisten-koronakevatkyselyn-tulosten-mukaan-etaopetus-on-sujunut>. Viitattu 16.2.2023.

Turun yliopisto 22.4.2021. Poikkeusaika polarisoi päihteidenkäyttöä – kyselyt ja tilastot auttavat hahmottamaan tilannetta. Uutinen. <https://www.utu.fi/fi/ajankohtaista/uutinen/poikkeusaika-polarisoi-paihteidenkayttoa-kyselyt-ja-tilastot-auttavat>. Viitattu 31.5.2023.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja

2/2023. [Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa \(tenk.fi\)](#). Viitattu 7.4.2023.

UNESCO (2022). Map on school closures. COVID-19 Education Response. Global monitoring of school closures caused by COVID-19. <https://covid19.uis.unesco.org/global-monitoring-school-closures-covid19/regional-dashboard/>. Viitattu 20.3.2023.

UNICEF (2020). Korona iskee koulutukseen: Kolmasosa maailman koululaisista jää vaille etäopetusta. Uutinen. <https://www.unicef.fi/tyomme/ajankohtaista/uutiset-ja-nakokulmat/2020/korona-iskee-koulutukseen-kolmasosa-maailman-koululaisista-jaa-vaille-etaopetusta/>. Viitattu 20.3.2023.

UNICEF (2021a). Kokonainen vuosi luokkahuoneet tyhjinä – koulujen sulkemisen vuoksi yli 168 miljoonaa lasta ei ole viimeisen vuoden aikana saanut opetusta koulussa. Uutinen. <https://www.unicef.fi/tyomme/ajankohtaista/uutiset-ja-nakokulmat/2021/kokonainen-vuosi-luokkahuoneet-tyhjinä-koulujen-sulkemisen-vuoksi-yli-168-miljoonaa-lastai-ole/>. Viitattu 18.3.2023.

UNICEF (2021b). Ei enää toista vuotta ilman koulua – kolmasosalla maailman koululaisista ei ole mahdollisuutta etäopiskeluun. Uutinen. <https://www.unicef.fi/tyomme/ajankohtaista/uutiset-ja-nakokulmat/2021/ei-ena-toista-vuotta-ilman-koulua-kolmasosalla-maailman-koululaisista-ei-ole-mahdollisuutta/>. Viitattu 20.3.2023.

UNICEF (2021c). UNICEF auttoi 260 miljoonaa lasta oppimaan vuonna 2020. Uutinen. <https://www.unicef.fi/tyomme/ajankohtaista/uutiset-ja-nakokulmat/2021/unicef-auttoi-260-miljoonaa-lastai-oppimaan-vuonna-2020/>. Viitattu 20.3.2023.

Valtioneuvosto (2020a). Hallitus on todennut yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi. Tiedote. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-koronavirustilanteen-vuoksi>. Viitattu 9.1.2023.

Valtioneuvosto (2020b). Hallitus päätti varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen rajoitteiden purkamisesta. Tiedote. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-paatti-varhaiskasvatuksen-ja-perusopetuksen-rajoitteiden-purkamisesta>. Viitattu 9.1.2023.

Valtioneuvosto (2021). Poikkeusolot. <https://valtioneuvosto.fi/tietoa-koronaviruksesta/poikkeusolot>. Viitattu 29.1.2023.

Vuori, Jaana. Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa: Vuori, Jaana (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/>. Viitattu 18.1.2023.

Vuorio, Jaakko & Ranta, Matti & Koskinen, Kimmo & Nevalainen-Sumkin, Tuula & Helminen, Juho & Miettunen, Anni (2021). Etäopetuksen tilannekuva koronapandemiassa vuonna 2020. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2021:4. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/31605670%20OPH%20Et%C3%A4opetukse%20tilannekuva%20koronapandemiassa%20vuonna%202020%20verkkojulkaisu_21_03_30_0.pdf. Viitattu 20.3.2023.

Welling, Rosa (2020). Nykyisiä rajoituksia jatketaan pääkaupunkiseudulla tammikuun 10. päivään saakka – Yläkouluissa etä-opetukseen ei siirrytä: ”Sosiaaliset haitat olisivat merkittävät”. Helsingin Sanomat 11.12.2020. Kaupunki. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000007675897.html>. Viitattu 3.7.2023.

Wennberg, Mikko & Luukkonen, Tuomas & Haila, Katri (2020). Sosiaalihuollon ja lastensuojelun kantokyky koronakriisin aikana. Haastavat tekijät ja uudet ratkaisukeinot kriisistä selviämiseksi. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö sr.. [file:///C:/Users/03082083/Downloads/sosiaalihuollon-ja-lastensuojelun-kantokyky-koronakriisin-aikana-2020-1%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/03082083/Downloads/sosiaalihuollon-ja-lastensuojelun-kantokyky-koronakriisin-aikana-2020-1%20(1).pdf). Viitattu 27.7.2023.

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14. Lapsen oikeus saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon. YK:n lapsen oikeuksien komitean 62. istunto, 14. tammikuuta – 1. helmikuuta 2013. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisema epävirallinen käännös:

https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_14_julkaisu.pdf/c9407429-51cc-308e-a490-dff4d8ef0087/CRC_C_GC_14_julkaisu.pdf?t=1465381208000. Viitattu 13.1.2023.

Zevulun, Daniëlle & Post, Wendy J. & Zijlstra, Elianne A. & Kalverboer, Margrite E. & Knorth, Erik J. (2019). The Best Interests of the Child from Different Cultural Perspectives: Factors Influencing Judgements of the Quality of Child-Rearing Environment and Construct Validity of the Best Interests of the Child-Questionnaire (BIC-Q) in Kosovo and Albania. *Child Ind Res* (2019) 12: 331–351.

Virallislähteet:

Yleissopimus lapsen oikeuksista (60/1991). Finlex:

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2. Viitattu 13.1.2023

Suomen perustuslaki (11.6.1999/731). Finlex:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P6>. Viitattu 8.2.2023

Liite 1 Aineistolistaus

Nro	Julkaisupvm.	Otsikko	Kirjoittajan nimi/nimerkki	Kirjoittajan tausta
1	16.3.2020	Koronavirus vei kiireen lapsiperheeltämme	Satu Kivinen, Espoo	-
2	18.3.2020	Oppilaiden yhdenvertaisuus tulee turvata myös poikkeusoloissa	Tiina Halttunen, Espoo	luokanopettaja
3	19.3.2020	Vähävaraisille lapsiperheille kouluevää	Riikka Paasiaho, Porvoo	kasvatustieteen maisteri
4	19.3.2020	Koronavirusepidemia vaikuttaa myös sosiaaliseen hyvinvointiin	Tuula Oksanen ja Anne Kouvonen	johtava asiantuntija, Työterveyslaitos; sosiaalipolitiikan professori, Helsingin yliopisto
5	24.3.2020	Toimeentulotukeen tulisi saada kouluruokailukorotus	Tony Hagerlund ja Eeva Oksanen, Espoo	
6	24.3.2020	Toivon kaikille kotikoulua pitävälle äideille ja isille rentoa mieltä	”Pommisuojiin kasvatti”	
7	24.3.2020	Vanhemmille on siirtynyt iso vastuu lasten oppimisesta	Tuomo Saarinen, Helsinki	filosofian maisteri, tutkija
8	24.3.2020	Koululaisille annettavien etätehtävien pitää olla tarkoin harkittuja	Pasi Salmela	aineenopettaja ja opinto-ohjaaja, Helsingin Rudolf Steiner -koulu
9	26.3.2020	Vastuu opetuksesta ja oppimisen tuesta on yhä kouluilla ja opettajilla	Olli-Pekka Heinonen	Opetushallituksen pääjohtaja

Nro	Julkaisupvm.	Otsikko	Kirjoittajan nimi/nimerkki	Kirjoittajan tausta
10	27.3.2020	Yhdessä sovitut pelisäännöt saavat etätöön ja koulun sujumaan	Virpi Kalakoski ja Kaisa Kanerva	johtava tutkija, Työterveyslaitos; lasten ja nuorten parissa työskentelevä neuropsykologian erikoispsykologi ja tutkija
11	27.3.2020	Suunnitelmallisuus ja kannustus auttavat erilaista oppijaa etäkoulussakin	Sarianna Reinikainen ja Jussi Pihkala	toiminnanjohtaja, Erilaisten oppijoiden liitto ry; puheenjohtaja Erilaisten oppijoiden liitto ry
12	28.3.2020	Perheemme voimat ovat aivan lopussa, kun Wilma tursuaa tehtäviä lapsille	”väsynyt äiti”	
13	31.3.2020	Perhetyötä on tehostettava epävarmoina aikoina	Pia Hytönen ja Sanni Sihvola	toiminnanjohtaja, Mielenterveysomaisten keskusliitto – Finfami ry; asiantuntija, lapset ja nuoret, Mielenterveysomaisten keskusliitto – Finfami ry
14	5.4.2020	Kaikki lapset eivät tunne oloaan kotona turvallisiksi	Onni Westlund, Niina Jääskeläinen ja Vilma Vähämaa	Pesäpuu ry; Auta lasta ry, Veturointi-toiminta; Osallisuuden aika ry
15	6.4.2020	Yksinhuoltajat tarvitsevat nyt kaiken tuen	Susanna Kavonius ja Heljä Sairisalo	puheenjohtaja, Yhden vanhemman perheiden liitto; toiminnanjohtaja Yhden vanhemman perheiden liitto

Nro	Julkaisupvm.	Otsikko	Kirjoittajan nimi/nimerkki	Kirjoittajan tausta
16	10.4.2020	Oppivelvollisuuden pidentämisen sijaan tukea oppimisvaikeuksien voittamiseen	Markku Jahnukainen, Kirsti Karila ja Jouni Välijärvi	professori, Helsingin yliopisto; professori, Tampereen yliopisto; professori (emeritus), Jyväskylän yliopisto
17	10.4.2020	Etäkoulu pelasti koulukiusaamiselta	”Koulukiusatun äiti”	
18	10.4.2020	Koti on nyt monelle lapselle ja nuorelle entistäkin turvattomampi paikka	Sanna Antikainen	sairaanhoitaja, kansanedustaja (ps), Outokumpu
19	12.4.2020	Köyhät maat tarvitsevat tukea koronaviruksen torjumiseen	Hanna Markkula-Kivisilta	päsihteeri, Pelastakaa Lapset ry
20	15.4.2020	Etäkoulussa moni oppilas kukoistaa, kun perinteisen koulunkäynnin aiheuttama kuormitus on poissa	Ryhmä neurokirjon oppilaiden vanhempia	
21	17.4.2020	Kaikille kotona oleminen ei ole helppoa	”Kärpänen katossa”	
22	18.4.2020	Meidän koulussamme etäopetus on sujunut loistavasti	Aino-Maria Päykkönen, Helsinki	kahdeksaluokkalainen, Kannelmäen peruskoulu
23	18.4.2020	Opettajat, käyttäkää enemmän luovuutta ja mielikuvitusta	Nuutti Saramo, Hanko	lukiolainen

Nro	Julkaisupvm.	Otsikko	Kirjoittajan nimi/nimerkki	Kirjoittajan tausta
24	19.4.2020	Riskiryhmiin kuuluvat lapset on huomioitava, kun koulujen avaamisesta päätetään	”Riskiryhmään kuuluvan lapsen äiti”	
25	19.4.2020	Paluu kouluun ei ole kaikille helpotus – voisiko etäopetus jäädä pysyväksi oikeudeksi sitä haluaville?	Edvard Ripatti, Hämeenlinna	erityisopettaja
26	19.4.2020	Kouluja tulisi avata vaiheittain	Hannu Oskala, Helsinki	kasvatuksen ja koulutuksen toimialalautakunnan jäsen, valtuutettu (vihr)
27	20.4.2020	Koulujen avaaminen altistaisi myös koulun aikuiset koronaviruksen leviämislle	”Riskiryhmäopettaja”	
28	20.4.2020	Kriisistä selvittää ammattilaisten avulla	Olli Luukkainen ja Tero Ristimäki	puheenjohtaja, Opetusalan ammattijärjestö OAJ; puheenjohtaja, Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia
29	21.4.2020	Koululla on myös huolenpitotehtävä	Juha Suoranta, Tampere	professori

Nro	Julkaisupvm.	Otsikko	Kirjoittajan nimi/nimerkki	Kirjoittajan tausta
30	22.4.2020	Koulujen kiinni pitämiseksi on vaikea löytää pitäviä perusteita – sulut tulisi lopettaa asteittain mahdollisimman pian	Harri Saxén (Hus), Tea Nieminen (Hus), Ville Peltola (Tyks), Merja Helminen (Tays), Terhi Tapiainen (Oys) ja Marjo Renko (Kys)	lastenlääkäreitä
31	22.4.2020	Etäkoulu ei ole ratkaisu koulunkäyntivaikeuksiin	Emma Savilahti	lääkäri
32	22.4.2020	Etäopetukselle tarvitaan lainsäädännön turva	Pekka Sauri, Lauri Tuomi ja Tuija Tammelander	hallituksen puheenjohtaja, Kansanvalistusseura; toimitusjohtaja, Kansanvalistusseura; koulunjohtaja, Kansanvalistusseura
33	24.4.2020	Yhdeksäsluokkalaiset ensimmäisinä takaisin kouluun	Ilmari Helin, Helsinki	filosofi ja aineenopettaja
34	25.4.2020	Voisiko etäkoulun välitunteja alkaa pitää oman koulun pihalla?	Marja Puhakka, Helsinki	
35	25.4.2020	Olisinko koulussa todella turvassa virukselta?	Tiina Halttunen, Espoo	luokanopettaja
36	25.4.2020	Koulussa on kyse yhdessä kasvamisesta – siksi toivon, että oppilaat pääsevät kouluun mahdollisimman pian	Leila M. Luukkainen, Kesälahti, Kitee	luokanopettaja

Nro	Julkaisupvm.	Otsikko	Kirjoittajan nimi/nimerkki	Kirjoittajan tausta
37	25.4.2020	Koulutyössä on mentävä terveys edellä	Minna Murtorinne-Lahtinen, Espoo ja Soile Koponen, Hankasalmi	kasvatustieteiden tohtori, laaja-alainen erityisopettaja; äidinkielen ja kirjallisuuden lehtori
38	25.4.2020	Kunnallisten liikuntapalvelujen avaamista on syytä harkita	Marjo Rissanen, Espoo	työterveyshuollon erikoislääkäri
39	25.4.2020	Kouluja ei pidä avata keväällä	Minna Karjalainen, Espoo	
40	26.4.2020	Pienessä ryhmässä lapseni sairastelu loppui kuin veitsellä leikaten	Noora Hinkka, Helsinki	
41	26.4.2020	Osalle lapsista koulupudokkuus on nyt todellinen riski	Merja Oksanen ja Leena Repokari	lastenpsykiatrian erikoislääkäri, lasten oikeuspsykologian yksikkö; lastenpsykiatrian erikoislääkäri, linjajohtaja, Hus Lasten ja nuorten sairaudet, Lastenpsykiatria
42	26.4.2020	Etäopetus pitää sisällyttää perustuslakiin	Mikko Ripatti	johtava rehtori, Itä-Suomen yliopiston harjoittelukoulu
43	28.4.2020	Kouluista ei pidä tehdä viruslaboratorioita	”Opettaja, ihminen ja äiti”	

Nro	Julkaisupvm.	Otsikko	Kirjoittajan nimi/nimerkki	Kirjoittajan tausta
44	28.4.2020	Opettajien on mukisematta palattava työpaikalleen, jos käsky käy	Jari Marjamäki	rehtori, Forssan keskuskoulu
45	29.4.2020	Toukokuussa koulupäiviä kannattaisi käyttää oppilaiden kohtaamiseen	Tiina Luomanen, Porvoo	erityisopettaja, apulaisrehtori
46	29.4.2020	Etäkoulusta ei pidä palata kahdeksan aamuihin	Miikka Keränen, Rovaniemi	
47	29.4.2020	Koulujen avaamisen perusteista on kerrottava avoimesti	Ilona Visapää, Helsinki	lastentautien erikoislääkäri, sosiaalipediatri, nuorisolääkäri
48	29.4.2020	Koulujen tulisi avata ovensa niin pian kuin mahdollista	Meri Heikkinen ja Eero Jalamo	lukiolaisia, Lauttasaaren yhteiskoulu
49	2.5.2020	Koulujen uudelleen avautumiseen pitää kehittyvissä maissa jo alkaa valmistautua	Jouni Hemberg ja Minna Peltola	toiminnanjohtaja, Kirkon Ulkomaanapu; vanhempi opetusalan neuvonantaja, Kirkon Ulkomaanapu
50	4.5.2020	Riskiryhmäperheiden lasten etäopetusta tulisi jatkaa	”Riskiryhmäperheen huoltaja”	
51	5.5.2020	Oppilashuollon tukitoimia tarvittaisiin myös kesällä	Hannu Penttinen, Helsinki	nuorisolääkäri

Nro	Julkaisupvm.	Otsikko	Kirjoittajan nimi/nimerkki	Kirjoittajan tausta
52	7.5.2020	Etäopetusta voisi käyttää lähiopetuksen tukena	Esa Iivonen ja Kirsi Pollari	johtava asiantuntija, Mannerheimin lastensuojeluliitto; erityisasiantuntija, Lastensuojelun keskusliitto
53	7.5.2020	Koronakriisin virittämä intoilu etäopetuksen autuudesta on vaarallista	Kari Uusikylä, Vaasa	didaktiikan professori emeritus
54	7.5.2020	Etäkouluviikon voisi pitää kerran lukuvuodessa	Pertti Ylönen, Vantaa	luokanopettaja
55	9.5.2020	Opetusministeri Li Andersson: Erityisopetuksen, opinto-ohjauksen sekä tukiopetuksen resursseja lisätään	Li Andersson	opetusministeri, Vasemmistoliiton puheenjohtaja
56	14.5.2020	Opettaminen taitaa jäädä tulevina viikkoina sivuseikaksi	Pekka Bergman, Vihti	erityisopettaja
57	14.5.2020	Etäkoulu toi adhd-oireisten elämään paljon haasteita	Piia Haukilahti, Marjo Hodju ja Tuuli Korhonen	suunnittelijoita, Adhd-liitto
58	15.5.2020	Olen huolissani tuttavastani, joka pelkää koronavirustartuntaa hysteerisesti	”Huolestunut sivustakatsoja”	

Nro	Julkaisupvm.	Otsikko	Kirjoittajan nimi/nimerkki	Kirjoittajan tausta
59	16.5.2020	Edessä oleva lomakausi on lapsiperheille kriittistä aikaa	Per Ashorn ja Mirjam Kalland	puheenjohtaja, Suomen lastenlääkäriyhdistys; puheenjohtaja, Mannerheimin lastensuojeluliitto
60	22.5.2020	Koronavirusajan kokemukset etäopetuksesta tulisi hyödyntää opetuksen kehittämisessä	Meri Lumela ja Risto Rönöberg, Jyväskylä ja Kati Loponen	rehtori, kaupunginhallituksen puheenjohtaja (vihr.); rehtori; toimitusjohtaja, EduCluster Finland
61	24.5.2020	Lasten rokote kattavuus ei saa heikentyä koronaviruksen vuoksi	Emma Kari, Helsinki	kansanedustaja (vihr.)
62	25.5.2020	Lasten ja nuorten putoaminen koronakuiluun on estettävä	Elli Aaltonen ja Tuomas Kurttila	työelämäprofessori, Tampereen yliopisto; toiminnanjohtaja, Helsingin ensikoti
63	26.5.2020	Koronaviruskriisi on heikentänyt jo valmiiksi horjuvaa opiskelijoiden hyvinvointia	Anna Laurila	puheenjohtaja, Suomen opiskelijakuntien liitto – Samok ry
64	30.5.2020	Lasten ja nuorten uskoa tulevaisuuteen on pidettävä yllä myös kriisiaikoina	Kirsi Rasinaho	koulutus- ja työvoimapolitiittinen asiantuntija, SAK
65	12.9.2020	Koronaviruspandemia on heikentänyt sateenkaarilasten ja -nuorten hyvinvointia	Tiina-Maria Levamo, Aino Sarkia ja Lotte Telakivi	erityisasiantuntija, Pelastakaa lapset ry; asiantuntija, Pelastakaa lapset ry; asiantuntija, Seta ry

Nro	Julkaisupvm.	Otsikko	Kirjoittajan nimi/nimerkki	Kirjoittajan tausta
66	16.9.2020	Myös etäopiskelussa tarvitaan inhimillisiä kohtaamisia	Olli Vesterinen ja Akseli Huhtanen	yliopettaja, Diakonia-ammattikorkeakoulu; oppimismuotoilija, Fitech-verkostoyliopisto
67	26.9.2020	Maski hankaloittaa vuorovaikutusta	Sara Karumo, Espoo	valtiotieteiden maisteri, viiden lapsen äiti
68	14.10.2020	Emme toivo siirtymistä etäopiskeluun	Ria Tolonen, David Barber, Mikael Salminen, Maria Ijäs, Kira Bergius ja Helvi Hakkarainen	Tapiolan lukion opiskelijoita
69	20.10.2020	Poikamme koulussa toiseen aaltoon valmistautuminen on ollut heikkoa	”Äiti vai kotiopettaja?”	
70	21.10.2020	Luokkaopetus pitäisi tuoda verkkoyhteydellä kotiin karanteenissa oleville	Sakari Kouti, Espoo	
71	29.10.2020	Kouluterveydenhoitajat tekevät arvokasta työtä koronavirustartuntojen jäljittämisessä	Maarit Sulavuori ja Juha Jolkkonen	perhe- ja sosiaalipalvelujen johtaja, Helsingin kaupunki; toimialajohtaja, sosiaali- ja terveystoimi, Helsingin kaupunki

Nro	Julkaisupvm.	Otsikko	Kirjoittajan nimi/nimerkki	Kirjoittajan tausta
72	30.10.2020	Jaksavatko opiskelijat jatkuvaa etätyöskentelyä?	Veera Granroth, Turku	Rkp-nuorten varapuheenjohtaja
73	30.10.2020	Eristäytyminen saa minut masentumaan	”Opiskelija”	
74	21.11.2020	Korkeakoulut voisivat siirtyä hallittuun lähiopetukseen	Leena Lappalainen, Kirkkonummi	
75	4.11.2020	Varmistetaan oppimisen edellytykset kaikille	Harry Myllymäki	senioriopettaja, Lohja
76	7.11.2020	Monella opiskelijalla ei ole nyt mitään muuta sisältöä elämässään kuin etäluennot pienessä yksiössä	Julia Sangervo, Tampere	psykologian maisteriopiskelija
77	10.11.2020	Kouluterveydenhuollon karsiminen on lyhytnäköistä ja tulee kalliiksi	Marke Hietanen-Peltola ja Tiina Mäenpää	ylilääkäri, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos; puheenjohtaja, Suomen terveydenhoitajaliitto
78	13.11.2020	Pandemia-aika on lisännyt myös nuorten pahoinvointia	Ville Viljakainen, Juha Kasari ja Maria Anttila	Palveluoperaatio Saapas, Lasten ja nuorten keskus ry; Itä-Helsingin Saapas, Mikaelin seurakunta, Helsinki; Snellun Saapas, Helsingin seurakuntayhtymä
79	20.11.2020	Oppitunneille pitäisi voida osallistua etänä	Anna-Lotta Kivelä, Helsinki	

Nro	Julkaisupvm.	Otsikko	Kirjoittajan nimi/nimerkki	Kirjoittajan tausta
80	23.11.2020	Maskipakko toisen asteen koulutukseen	Amanda Pirilä, Helsinki	ammattikoulun opettaja
81	26.11.2020	Etäopetus kuormittaa lukiolaisia ja heikentää suoritusten tasoa	Lasse Lindqvist, Helsinki	lukion opettaja
82	27.11.2020	Nurmijärven lukiolaiset pakotettiin etäopetukseen, vaikka koulussamme ei ole ollut yhtään tartuntaa	Anna Lehtonen	äidinkielen ja kirjallisuuden lehtori, Nurmijärven lukio
83	28.11.2020	Lukioiden siirtyminen etäopetukseen on virhe	Atte Oikari	opiskelijakunnan hallituksen puheenjohtaja, Sibelius-lukio
84	1.12.2020	Asentajaksi ei voi valmistua etänä	Matti Huhta, Vantaa	
85	7.12.2020	Leviämisvaiheessa olevien alueiden koulujen tulisi siirtyä etäopetukseen loppuvuodeksi	Maarit Leinonen, Matti Muukkonen ja Marjukka Myllärniemi	erikoistuva lääkäri, epidemiologian dosentti, Helsinki; julkisen hallinnon oikeuden tutkijatohtori, Espoo; keuhkosairauksien ja allergologian professori, osastonylilääkäri, Helsinki

Nro	Julkaisupvm.	Otsikko	Kirjoittajan nimi/nimerkki	Kirjoittajan tausta
86	10.12.2020	Seurasin lasteni etäopiskelua ja hämmästyin, kun he eivät sanoneet koko päivänä sanaakaan	”Kahden lukiolaisen äiti”	
87	10.12.2020	Koronaviruskriisi jättää painavan jäljen elämänsä tärkeimpiä vuosia viettäviin nuoriin	Juuso Repo, Sanna Herkama ja Christina Salmivalli	tohtorikoulutettava; erikoistutkija; professori, Turun yliopisto, Invest Psykologia
88	10.12.2020	Etäopetusta on harkittava vakavasti myös alakoulujen osalta	”hämmästelevä opettaja”	
89	14.12.2020	Yläkoulujen etäopetus hillitsisi epidemiaa	Rauno Niinimäki, Helsinki	
90	17.12.2020	Etätyöskentelylle on perusteet	Kai Rantalainen, Helsinki	opinto-ohjaaja